

Historia Langobardorum

<https://hdl.handle.net/1874/327958>

Lexicon longobardorum

Hs.
1 H 20

734 (Eccl. 54, antea 287m.) Membr. fol. 67 ff. 2 col. Saec. X vel XI ineuntis.

Paulus Diaconus, Historia Langobardorum.

In fronte fol. 1 (alia manu quam textus): Incipit historia (sic) Longobardorum edita a venerabili domino paulo filio warnefrit longobardi tempore beati gregorij pape. Fol. 1: I De septentrionali plaga quamuis singula, cet. Fol. 67b (in fine)... pacem custodiens.

„Liber ecclesie Campensis.“

Cf. Bethmann in „Archiv d. Gesellschaft f. ält. deutsche Geschichtsk.“ VII (Hannover 1839), S. 284 ff.; Pauli Hist. Langobard. edent. L. Bethmann et G. Waitz (Monumenta Germaniae histor. Scriptores rerum Langobard. Hannov. 1878), p. 38.

W. H. C.
734

[The text on this page is extremely faded and illegible due to the age and condition of the document. It appears to be a dense Latin manuscript, possibly a historical record or a legal document, mentioning names and dates.]

9. lin. 27. h.
Aevum medium.
Scriptores ecclesiast.
No. 574

[Faint handwritten notes in the left margin, including "No. 574" and other illegible text.]

li plaga quavis fin
uncapent nomibz
uocabulo germana
ficta
ru in tribus partibz
ta pars populi ibor
ordinaverit duces
dominantibus in eade
gione
nis gensq; crucis
int quibz etia in lo
chies noccium lux
nitur
xcani maris et devi
eus absorbat
indq; ascandinavia
vuandaloru legatis
ndali godan fortalo
i postulabant
ardi abintacto fer
mgitudine s appellat
orv cu vuandalis
orv iter impediunt
certamine et liber
vnci langobardoru
vitorum

libertate letuoru et in quibus
postea habitaverunt locis
ortus ducibus ibor & aione
primum eis agelmund aionis
filius regnat
equada meretricis uno partv
septē enixa puclulos et in pisei
na puctos. ex quibus rex vna
leuari pcepit. et lamussio nom
inposuit qui postea cu amazona
ru fortissima influuionat
confluxit
occider
xvi d exoqt subito sup eos au lzaret
inruentes rex coru agelmund
xviii ic secundis langobardis lamis
sio regnat et vulgare gentē
fortiter impugnat
xviii Hic quoq; defuncto lethu dehinc
hildchoe et post hunc quincō
gudcon regnū suscepit
xviii d illum vitar odoacat qui intra
italū regnabat. et feletheu ru
gorum regem
xx Hic mors gudei et elafonis et bel
lum inter tatonē et rodulfum
regem herulorum
xxi d cuncta fectioe tatonis et quod

sp

- I** Descriptio trionali plaga quauissim
gula ppris nuncupent nomunly.
gencali tam uocibulo germana
uoctat. *facta*
- II** Descriptio buinoloru in tribus partibz
- III** Deo quod circa pars populi ibor
etatonē sup se ordinauerit duces
- IV** Descriptio vris domonibus in eadē
germanic regione.
- V** Descriptio uunif gensq; et uclis
carnibz uiuunt quibz etia in lo
cis paliquot dies nocuum lux
clausura cernitur.
- VI** Descriptio agine oceanu maris et de vi
ambulicus absorbit.
- VII** Descriptio uunilq; ascendina uia
et ptribus uandoloru legatis
ideos missis.
- VIII** Deo qd uandali goelan fortalo
gv uictoria postulabant.
- IX** Quod longobardi ab intacto fir
ro barbe longitudine s appellat.
- X** De bello uunoloru cu uandalis.
- XI** De hi assipiti coru iter inpediunt.
- XII** De singulari certamine et liber
tate transeuclis langobardoru
p fines assipitorum.
- XIII** De libertate et uorū et in quibus
postea habitauerunt locis.
ortus duabus ibor et atone
primum eis agelmund aionis
filius regnat. *Semo*
- XIV** De equada meretricie uno parte
septē enixa puclulos et in pisi
nā puctos. ex quibus rex unū
leuari pcepit. et clamissio nom
inposuit. qui postea cu amazona
ru fortissima influuionatū
confluxit. *Socidit.*
- XV** De eo qd subito sup eos u uigares
inruentes regē corū agelmund
- XVI** De secundo is langobardis lunis
sio regnat et uulgare gentē
fortiter impugnat.
- XVII** De hoc quoq; defuncto lethu de hinc
hildhoc. et post hunc quines
gudeon. regnū suscepit.
- XVIII** De illu uir odaxat. qui intra
italū regnabat. et se lethū ru
gorum regem.
- XIX** De morte gudei et clafonis et bel
lum interatonē et rodulfum
regem herulorum.
- XX** De cetera ffectione atonis et quod

sp
vuacho suuos suo domini sub
uigauit. In regnavit
ic ualtari mortuo. nonus audu
ic albuin filius regis aduim tu
ris modum turis indigebitur re
gis filium occidit.
ecce quod albuin ppetendit ar
ma actar istud regē pfectus ē.
gustinuano impre qui et bella
pserit pbitauriū gessit. cum
clufis civilib; mirificus extitit.
huius temporib; cassiocloruf di
uine sciencie claruit. et p rifea
nus gram. et artis p funda
rimatus ē.
e scō benedicto
et regno albuini et qd cū auar
foedus ppetuū inuente et dem
tfectione eunimundi regis ge
pidorum. capiteq; illius ablato
et exco pocula facto.

EP
RIO
NALI

S pla
ja quan
to magis

ssp
abactu solis remota ē. Quia si
gore gelida. tanto salubrior cor
porib; hominū. expurgandis est
gentib; coarctat; Sicut econtra
omnis mēdiaria regio quo solis ē
feruori uenior. et semp morbis
abundat. et educandis minus ē ap
ta mortalib;. Unde sic ut ante po
pularū multitudines a rēuō sub
axē oriant. ut non immerito unuer
sa illa regio tanatenus usq; ad oc
ciduū licet exprius loca in ea sin
gula nuncupent nomibus. Gene
rali tam uocabulo germania uoci
tur. quā uis etclus ultra renūp
uencias romani cū ea loca occupas
sent superiorē inferiorēq; germani
am dixerunt; Ab hac ergo popu
losa germania sepe innumerabiles
captiuorū turme abducte. meri
dianis populis pēio distrahunt;
Multe quoq; ex ea pēo quod tantos
mortalū germinat. quantos alere
vix sufficit. sepe gentes gressē
sunt que nihilominus ex parte as
fricam. seclmaxime sibi contiguā
europam affligerunt. Testantur

hoc ubiq; urbes erunt protam
 illiricū galliāq; schmaximū misē
 rē italīc; que poene omniū illa
 rum est gentium expta scutiā
 Goti siquidē uuandaliq; regi.
 heroli atq; turti ligni. necnon
 etiā italīc; feroces ctharbarū
 tionē germaniā pchēt. Pari
 etiā modo & uinilorū hoc lū
 gobardorum gens que postea
 intalia feliciter regnauit. ger
 manorū populis originē dicitur
 licet italīc; eiusē egressionis
 corū assueuerunt;

Huius insule etiam plēnius secun
 dus inlibris quos de natura re
 rum composuit mentionē facit.
 Hec igit̄ insula sicut retuler̄
 notū qui eā lustrauerunt. Non
 tam in mari ē posita quā mari
 nis fluctib; pp̄t planitiē mar
 ginū terras ambientib; circū
 fili. Intia hanc ergo constiter
 ti populi. dum uita multā
 tudinē pullulissent. ut iam
 simul habitare non ualerent
 inter se ut fertur omnē exteriā

partes diuidentes. que exillis
 pars patriā relinquere nouasq;
 deberet sedes exquirere. sorte
 pquirunt;

gretur ea pars cui sorte deditat
 genitale solum excederet. exteriāq;
 arua scetari. Ordinatū sup se
 duob; ducib; ibor scilicet et agio
 ne qui et germani erant. et u
 uenili etate floridi. ceteris
 prestantiores. et ad exquirendas
 quas possent incolere terras. se
 desq; statueret. uale dicentes suis
 simul et patriā iter arripunt.
 Horum erat ducū mater nomi
 ne gambra mulier quantū inter
 suos et ingenio acris et consiliis
 puella. decanus interib; dubis pru
 dentia non minus effidebant.

Nec abre cē

arbitror paulis p̄ordinandi or
 dinem post ponere. et quia ad
 huc stilus in germania uertitur.
 miraculū quod illic apud om̄s
 celebre habetur seu et quedam
 alia breuiter intinere. In exte
 ris circūuersis germanie finib;

in ipso oceanu litore antrū subomi
nenti rupe conspicitur. ubi sep
tem uiri incertū ex quo tempo
re longo sopiti sopore quiescunt.
ita uilesi non solum corporibus
sed etia uestimentis. ut ex hoc ipso.
quod sine ulla p̄tore annorum car
ricula corruptione p̄durant.
Apud indociles caslem et barba
ras nationes ueneratione habeantur.
Hu deniq; quantum ad ha
bitū spectat. romani eē cernunt.
[quibus] dam unū quidam capi
ditate stimulatus uellet exue
re. mox eius ut dicitur brachia
aruer̄. poenaq; sua ceteros p̄ter
ruit. ne quis eos ulterius con
tingere auderet. Videtur adq; t̄
eos p̄fectum p̄tore tempora pui
dencia diuina conseruet.
fortasse horū quandoq; quia n̄
alī nisi xp̄iani eē putantur.
Gentes ille p̄dicatione saluan
de sunt. v

huc loco scripta uim. sic enī q̄d
illa nominat̄. uicini sunt. quicquid
am estatis tempore niuib; non

sp
earent. nec alii ut potes feris ipsis
ratione non dispares. quā quae
crudis agrestiu animantiu car
nibus uescuntur. De quoru etiā
hircis pellibus sibi induimta p̄p
tate. hi a silendo iuxta linguā
barbaram ethimologiā ducunt.
Saltibus enī utentes arte quadā
ligno incuruo ad uetus similitu
dine feras asssequuntur. Apud
hos ē animal ceruo. non satis assi
mile. electus ego corio ut fuerat
pilisissidū uestē in modū tunice
genitatus aptata conspicit. sicut
iam facti ut relatū ē scripti uim
utunt̄. Quibus in locis circa est
uale solstitiū puluor̄ dies etiam
noctium clarissima lux cernitur.
Diesq; ibi multo maiores quā alibi
habentur. Sicut e contrario circa
brumale solstitiū dies lux adsit.
sol tamen non ibi uidet̄. Diesq; mi
nimi quā usquā alibi. noctes quoq;
longiores existunt. Quia scilicet
quantom̄is a sole longius discedit.
tanto sol ipse terre uicinior appa
ret. & umbre longiores crescent;

de uis dormient
bus.

Geni
op
et
uicini

Deniq; talia sicut et antiqui feri
ser. circa diem natalis chri noue
pedes in umbra fluxu re humane
hora sexta metiunt. Ego aut in
gallia belgica in loco quicoroni
nulla di constitutus. fluxus mei
umbra metiens deue et noue et sem
pedes inueni. Sic quoq; contrario
modo quanto ppinquius meridie
uersus a solē acceditur. tanto sem
per umbra breuior et uident. In an
tum ut solstitium. auctualere
spiciente sole de medio celi in egypto
et hierosolimis. et in eorū vicini
tate constitutis locis. nullę uide
antur umbra. in arabia uero hoc
ipso tempore supra mediū celi
ad partē aquilonis cernit. umbrę
uersa uice contra meridiē uide
tur. Nec satis pcul ab hoc eloquio
premissimus licore contra occiden
talem partē quos in fine ocea
num pelagus patet. ^{et} fundissi
ma aquarum illa uorago ē. quā
uicinato nomine maris umbilicū
uocamus. quę bis in die fluctus
absorbere et rursum euomere dicit.

pp
sic pumnera illi littora accē
dentibus ac recedentibus fluctibus
celeritate nimia fieri conplexatur.
Huius modi uorago siue uertigo
apoeta uirgilio caribelis. appel
latur. quē ille in freto siculo
cē. suo carmine loquitur hoc mo
do dicens. Dextrum scylla letus.
leuiū implacata caribelis. Obsidet
atque mobariter gurgite uasto.
Sorbit in^{ab}rupē fluctus. rursusq;
subauras. Ergit alter nos et frede
ra uerberat unda. Ab hoc sane de
qua diximus uertigine. sepe na
ues raptę cursuq; ad trahi ad
firmantur tanta celeritate. ut
signitarum parua lapsus uicari
uideantur. et nunquam in illo la
tetro horrendo nimis exiti pe
reunt. Sepe cum iam mergende
sint. subitis undarū mo. libus re
tro accę. tanta rursus agilitate
exinde elongant. quanta pte
adtracte sunt. Est et alia huius
modi uorago inter britanniam
insulam galliciamq; pumciam.
cui etiā rei ad stipulantur. ^{et} hinc

In umbilico
coacant
maris

sp
aquitanis q; littora que bi indie
tam subitis inundacionibus sub
plentur. utq; fortasse aliquantulū
introsus alitore reptus fuerit.
evadere uix possit. Videres carū
regionum flumina. fontes uerfō
cursu uelocissimo relabi. ac mul
torum miliū spacia dulces flu
minum lymphas in amaritudine
uetera Tringita ferme asequanico
littore ebodia insula milibus dis
tat. in quō sicut ab illius incolis
affuecrať. uergentiū. in eadē ca
ribdis aquarū garrulitas audia
tur. Audiu quondā nobilissimū
gallę referentē. qđ aliquantū
uel prius tempestate conuulsę.
postmodū ab hac eadē caribdi ro
rate sunt. Vnus aut solū modo ex
omnibus uiris qui in nauib; illius
fuerant. morientib;. ceteris dū ad
huc spirans fluctibus supnata
ret.
Aquarū libentiū adductu. ad o
ram usq; inmanissimā illius lara
tri puenit. Qui cū iā pfundissi
mum cęsine sine patens hos

aspiceret. ipsoq; pauore p̄mortuis
se illuc rucurū expectaret. subito
quod sperare non poterat hęc quo
clam sup uertus insedit. Decursis
siquidē iam omnibus que sorben
de erant aquis. off; illius fuerant
māgnis denudatę. Dumq; uer
tot ibi angustias. anxius uix ob
metū palpitans residere. Dilatāq;
admodicū mortē nihilominus
opperireť. conspiciť. ecce subito
quasi magnos aquarū montes
de p̄fundo resiliť. nauisq; que
absorte fuerant primas emer
gere. Cum una ex illis ei conti
gua facta fuisset cā quomodo
potuit adp̄hendit. Nec mora ce
leri uolatu p̄pelitus aduertus.
metuende necis casus euasit.
ppri post modū periculi reli
tor existens. Nos corū quoq;
id est adriaticum mare. qđ li
cet minus. similiter tūm uene
tation. histre que littora p̄pau
dit. Credibile ē paruos huius
modi occultosq; habere metus.
quib; recedentes aque sorbentē.

deuero quō vmb;
lucis absorbunt.

sp

et rursum inuata ad litora reuo
 muntur. His ita p̄libatis adcep
Itam narrandi ferē redcamus
 gttur egressi descandimauuau
 uunuli cum ibos et agione duci
 bus in regionē que apellatur
 scor inga uenientes. pannos illic
 aliquot confecer̄. Illorūq; tem
 pore ambrietat uiuandilorum
 duces. uicinas quasq; puincias
 bello p̄mebant. Hu iam multis
 clari uictorius nuntios ad uunū
 los mittunt; ut aut tributa uiuū
 dalis p̄soluerent. aut se ad belli
 certamina p̄pararent. Tunc ibq;
 et agio ab inuente matre gam
 lura delibitant. melius eē armis
 libertatē tuam quā tributorum
 eandem solutionē foedere. Man
 clant p̄lexatos uiuandalis. pug
 turas se potius quam seruituros.
 Erant siquidē tunc uunulorū
 uniuersi uuenuli etate florentes.
 sed numero p̄exigu quippe qui
 unius nūmū amplitudinis insū
 le testa solūmodo particula fue
 rant; VIII.

Refere hoc loco antiquitas ridiev
 lā fabulam. quod accedentes uiuū
 dali ad godā. uictoriā de uunulis
 postulauerunt. illeq; responderit
 se illis uictoriā daturū. quos pri
 mū oriente sole conspexisset; tunc
 accessisse gambarā ad frēā uxore
 godan et uunulis uictoriā pos
 tulasse. frēāq; consiliū dedisse ut
 uunulorū mulieres solutos cri
 nes erga faciem ad burbe simili
 tudinē conponerent. Manq; pri
 mo cū uis adēnt seseq; godan
 uidentis p̄riter eregione qua
 ille p̄fenestram orientē uersus
 erat. solitus aspicere collocarent.
 Atq; ita factū fuisse. quascū go
 dan oriente sole conspiceret dix
 issetq; qui sunt isti longibā bi?
 tunc frēā subiunxisset. ut quib;
 nom tribuerat. uictoriā condo
 naret. sicq; uunulis godan vic
 toriā concessisset. Hæc risu dig
 na sunt egnihilo habenda. ue
 toria enī non potestari ē actri
 buta hominū. sed de celo potius
 ministratur; VIII.

Certū tamē ē Lāngobardos ab in-
tacte ferro barbe longitudine
cum primis uinumuli dicti fue-
runt. ita post modum apella-
tos. Nam iuxta illorū linguā
lang. longā. bard. barbā sig-
nificant. Nuodan sine quē ad
iecta littera godan dixerūt ipse
ē qui apud romanos mercurius
dicitur. & ab uniuersis germanicis
gentibus ut dī adoratur; quācirca
hæc tempora. scilicet longē an-
terius. nec in germania sed in gre-
cia fuisse prohibetur. x.

pugna uandali &
uandali.

Vinumuli igitur qui Lāngobardi
commissio cum uandalis proce-
lio acriter utpote p̄libertatis ḡti.
decretant̄ uictoriā capiunt; qui
magnā post modum famis pe-
nuriā in eadē scotīngā p̄uicla
p̄pessi. ualde animo consterna-
ti sunt. xi.

Dequa excedentes dū in manu ingā
transire disponent. assipiti
eorū itur impediunt denegā-
tes eis omnimodis p̄ suos termi-
nos transitum. Porro Lāngobar-

Redi cū magnā hostiū copias cer-
nerent. neq; cū eis obpauerta-
tē exercitus congregandi au-
chirent. dūq; quid agere deberent ambigē-
rent. tandē necessitas consiliū repperit.
simulant se in castris suis
habere cynocæphalos. idē canis
capitis homines. diuulgant
apud hostes hos p̄tinaciter bella-
gerere. humanū sanguinē bi-
bere. etsi hostē adsequi n̄ possint
p̄p̄riū potare cruorē. Neq; ut hīc
adfectioni fidē facerent. Ampli-
ant tentoria plurimosq; in stris
ignes accendunt. His hostes
auditis uisisq; creduli effecti.
bellū q̄t minabant iam tēpta-
re non audent. xii.

Habebant tamen apud se uirū
fortissimum decimus fidebant
uirib; posse se p̄culdubio obtinere
q̄t uellent. Hunc solū pomni-
bus pugnaturū obiciunt. Man-
dant Lāngobardis unū quē uel-
lent suorū mitterent. qui cum
eo ad singulare certamen exiret.
ei iudicaret conditionē uisissis

hinc fingo
Luce 1070
mon.

bellator uictoriā caperet. Langobardi tunc quo uenerunt abire cetero. Sinuato superaretur ab alitero. tunc se Langobardis transitum p̄ fines p̄prios non uertituros. Cūq; Langobardi quem esius potius aduersus uirū belli cosistimum mitterent ambigeret

Quidā ex seruilis conditione sponte se obtulit p̄mittit se puocanti hosti congressurum. ex ratione uti de hoste uictoriā caperet, asc sua que p̄prie seruitutis nexū auferrent. Quid plura gratanter que postulauerat sese facturos pollicetur. Adgressus hostem pugnat et uicit. Langobardis uia transende sibi suisq; inoptauerat uia libertatis inaptus est. xiiii.

Igitur Langobardi tandē in maringā puenientes. ut bellator possent ampliare numerū plures aseruilis in go eraptos. ad libertatis statū pducunt. Et que rata egi. habere possit in gentibus. sancunt more solito p̄ sagittā. in murmurantes nihilominus obfirmatē quēclā patria uerba.

Egressi itaq; Langobardi demauringa applicuerunt in golandā ubi aliquanto tēpore cōmorati dicunt.

Post hec anthais & bantais p̄ r̄ modo & burgundahis pannos aliquot posse disse. que nos arbitrari possumus esse uocabula pagorū seu quāz. eūq; locorum. xiiii.

Mortuis uicē ibor eragione ducibus. qui Langobardos ascendi nauia adduxerant. & usq; adhuc tēpora reorūt. nolentes iam ultra Langobardi ēē subducibus. regē sibi addecerarū instar gentū statuerūt. Regnauit igitur sup̄ eos primū agelmund filius agionis ex p̄apia ducens originē gun gungorū. que apud eos generosior habebat. Hic sic amaiorib; traditur. trib; & xxxvi annis Langobardoz tenuit regnū. xv.

His temporib; quedā meretrice ano parit septē puerulos onuca. beluis omib; mat̄e crudelior. in p̄scinā p̄iecit necandos. Hoc sic in impossibile uideatur. relegat historias ueterū & maenias. non solū septē in famulos. sed etiā nouē unā muliere

semel peperisse. Et hoc certū est.
maxime apud egyptios fieri. Con-
git itaq; ut rex agelmund dū e-
capere ad eandē piscinā deveniret
Qui cū equo recente miserandos in-
fantulos miraretur. hastaq; quam
manu gerebat huc illucq; eos in ver-
teret. unus ex illis in eadem manu has-
tā regiā comprehendit. Rex mira-
motus. factūq; altius admirat. eum
magnū futurū p̄nuntiat. Moxq;
cū apiscinā levare p̄cepit. atq; nu-
trici traditū omī cū studio man-
dat alendū. & q̄a eum depiscina
quā eorū lingua lama dixer̄ abstu-
lit. lamissio eidem nom̄ inpositum.
Qui cū adolevisse. strenuus iuvenis
effectus ē. & bellicosissimū exercitū.
& post agelmundi sui regni
gubernacula rexit. Ferunt hūc
dū langolardi cū rege suo iter
agentes ad quendam fluvium p̄ve-
nissent. & ab amazonib; eent p̄-
hibiti ultra p̄meare. cū eorum
fortissima influvio natatu pug-
nasse. eamq; p̄nisse. sibiq; lau-
dis gloriā. langobardis quoq;

transitū paravisse. Hoc siquidē
inter utrasq; acies pravis cōstitus
sēe quatinus si amazon eandē la-
missionē superare langobardi
a flumine recederent. Sin vero
lamissionē ita factū est ipsa
vineeretur. langobardis eadē
p̄meandi fluvia copia p̄beretur.

Constat sane quia huius assertio
nō series minus veritate submixta
ē. Om̄ib; etenim quibus veteres
hystoriz notz sunt. patet gentē
amazonū longe antea quā hęc
fieri p̄b̄erit esse deletā. nisi forte
quia loca eadē ubi hęc gesta fe-
runtur. n̄ satis hystoriorū graphis
nota fuerant. & uix ab aliquo ex
vulgata sunt. qd fieri potuerit.
ut usq; ad id tempus huiusmodi in
ibi mulierū genus haberet. Nam
Nego referri a quibusdā andiam usq;
hodie in intimis germaniz finib;
gentē harū existere feminarū.
Igitur transmeato langobardide
quo dixeramus flumine. cū adul-
terioris terras p̄venissent. illic p̄
tempus aliquot cōmorabantur.

6
In terra cū aduersi nihil suspica-
rentur. & essent quicquid longanimis
securitas sollicitis que sepe deum
to est eis mat̄ n̄modicā p̄uicem
peperit. Noctū deniq; cū negle-
gentia resoluta cuncta q̄secerent.
subito sup̄ eos uulgares intruones.
plures ex eis sanciant. multos p̄ster-
nant. & intantū p̄q; castra dua-
gata sunt. in p̄sū agelmundū re-
gē interfecerent. eiusq; unicā filiā
sorte captiuitatis auferrent. xvii

Resūp̄ tam post hoc incōmo-
dū langobardi urib; lamissione
de quo superius dixeram sibi regē
constituerunt. Qui uterat̄ iuueni-
tate feruidus. ad belli certami-
na sens̄ promptus. alim̄ suū agel-
mundi necē ulcisci cupiens. in mul-
gares arma connerat. Primoq;
mox p̄lio cōmisso. langobardi hos-
tib; terga dantes. ad castra refugi-
ant. Tunc rex lamissio ista con-
spiciens. eleuata altius uoce om̄i-
acoretuū clamare coepit. ut ob p̄-
p̄riū q̄ p̄tulerunt meminissent.
reuocarent que ante oculos de-

deas. quomodo eoz regē hostes
ingulauerint. quā miserabiliter
eius natā quā sibi reginā optane-
rant. captiuā adduxerint. Post-
remo horat̄. ut se suosq; armis
defenderent. Melius esse dicens
in bello animā ponere. quā ut-
uilia mancipia hostiū ludibris
sub iacere. Hęc & huiusmodi
dū uociferans dicens. & nunemi-
nis. nunc p̄missionib; adtolle ran-
da eoz animos belli certamina
roborarē. siquē etiā seruilis con-
ditionis pugnante uidissē. liber-
tate eū simul cū p̄mis donarē;
tandē horata exemplis que prin-
cipis qui primus ad bellū p̄sile-
rat accensi sup̄ hostes intruunt
pugnant atrociter. & magna
aduersarios clade p̄sternunt.
Tandēq; deuictorib; uictoriā capi-
entes. tā regis sui funus. quā p̄prias
iniurias ulciscuntur. Tunc magna
de hostiū exuuus p̄da porta ex illo
iā tēpore ad expectandos belli labo-
res audaciores effecti sunt. xviii.
Defuncta post hec lamissione

qui sedis regnauerat. tertius ad
regni gubernacula lectu ascen
dit. Quicum quadraginta fir
me annos regnasset. Hildehoc
filium qui quartus in numero su
it. regni successorem reliquit. hoc
quoque defuncto. quintus gudeo
regnum suscepit. XVIII.

Hic temporibus inter daecar qui
intra italiā paucos iam ann
os regnabat. cethebeus quier
faba dicitur ē. rugorū regē mag
narum inimicitiarū fomes exar
sit. Qui cethebeus illis diebus ulte
riore danubii ripā incolebat quā
anorici finibus idē danubii ^s fere
bat. in his noricorū finibus beati
tunc erat seueriani cenobii. qui
omni abstinentiæ scētate peditus
multis iā erat virtutibus clarus.
Qui cū ^{in eadē} eiusdē loco. aditū usque me
tal habitasset. nunc tam eius cor
pusculū neapolim retinet; hic se
pius hunc de quo diximus. cethebe
um eiusque coniugē cui uocabulū
gola fuit. ut ab iniquitate quiesce
rent uerbis celestibus monuit. quibus

sp
pia uerba ^{sp} pernentibus hoc q̄cti post
modum contigit longe antea fu
turum p̄cl̄re. Adunatis igitur odo
acar gentibus que eius ditioni pa
rebant. idē turri lignis et herolis.
rugorū que parte quos iam dudū
possidebat. nec n̄ctiā faliū populis.
uenit inrugilant pugnauit que eū
regis. ultimaque eos clade conficiens.
cethebeū insup eorū regē extirpet.

Vastata que omni p̄uincia italiā re
petens copiosa serū captiuorū multo
tudine ^{ab} abduxit. Tunc langobardi
desuis regionibus egressi uenerunt
inrugiland. que latino eloquio ru
gorū patria dicitur. atque in ea quia
erat solo fertilis. aliquantū commo
rati sunt annis. x. x.

Inter hęc moritur gudeos cui successer
it claso filius suus. Defuncto claso
fons tate eiusdē filius septimū ascen
dit ad regnū. Egressi quoque lango
bardi derugiland habitauerūt
in campis patetibus qui sermo
ne barbarico stilo appellantur.
Quo in loco dum p̄triū annorum
spacia morarentur. bellū exortū ē

interitatonē atq; rodulf herulorū
regē. quoscū prius federe necerūt.
causa inter eos discordia ista fuit.
Germanus rodulfi regis aditatonē
ferende pacis grā uenietat; Quicū
expleta legatione patriā repece
rēt. contigit ut ante regis filie do
mū que remetruda dicebatur tran
sitū haberet. Illa multitudinē ui
rorum nobilēq; cōmītātū conspici
ens. interrogat quis iste eē possit.
quātā sublimē obsequiū haberet.
dictūq; illi est. Rodulfi regis
germanū legatione p̄functā pa
triā regredi. Mittit puella qui
cū inuitaret. ut uini poculū dig
naretur accipere. Ille corde sim
plici utinuitatus fuerat uenit.
Equi erat statua pusillus. cum
fastū sup̄bis puella despexerit. que
ampliōrē puellę cōfusione adferret.
Tunc illa furore femineo succensa.
dolerē corclis cohibere non ualens.
sedus qd̄ mente cōcepit ex plere
contendit. Simulat paciētā. uul
tū exilarat. cūq; uerbis iocundiori
bus demulcens. ad sedendū inuitat.
h̄i uerbaq; adūsuseū irrisoria protulit. At ille uerecundia parit̄ & indignatione
p̄fusis. talia rursus ūba respondit.

7
taliq; cū in loco sedere constituit.
quo parietis fenestras adscapulas
hberet. quā fenestrā quasi obhos
pitis honorē necū aliqua pul
saret suspicio. uelamine texerat
p̄ciosō. Precipiens atrocissima
belui p̄prius pueris. ut cū ipsa
quasi ad p̄ncernam loquens mis
ceat̄ dixisset. illi cū atargo lin
ceis p̄ferrent. Factūq; ē. Erux
erudelis femina signū dedit in
quo mandata p̄ficiunt. Ipseq;
uulnerib; transfixus interram
corruens expirauit. Cū r̄gi
rodulfo nuntiatū fuisset. tam
erudele germani funus. ingem
it. dolorisq; impaciens. ad uleis
cendam fratris mortē exarsit.
sedusq; qd̄ cūratone pepigerat
intumpens. eidē bellū induxit.
Quid plura. conueniunt utrorūq;
incampis patentib; acies. Rodul
fus suos impugnam dirigit. ipse
in castris residens. despicit uictorie
nihil ambiens ad tabulā ludit.
Crant siquidē tunc eruli bellorum
usib; atq;
sibi exeret multorūq; iā strage

notissimi. qui huc ut expectatus
 bella gererent. siue ut in aeternum
 ab hoste uulnus contempnerent.
 nudi pugnabant. Opprimentes solū
 modo corporis ut recunda. Horū
 itaq; uirib; rex inclubitantē fidens.
 dū ipse securus actabulā luderet.
 unū defuit arbore equiforte ad
 erat ascendere iubet. quatinus
 ei suorū uictoriā referret. com
 minatus ei se caput abscissurū.
 siberulorū acie fugere nuntia
 ret. Is enim berulorū fletu acies
 et langobardis eos oprimi con
 spiceret. interrogatus atq; se
 pius quid heroli gererent. eos
 optime pugnare. nec prius ma
 lū qd̄ cernebat loqui non ua
 lens aperuit. quā unū se acies
 hostib; terga pberent. quilibet
 sero tandem inuacē erumpens
 Ve tibi inquit misera herolia.
 que existis dñi plecteris ira.
 Adhuc uerba cōmotus rixat.
 Numq̄ fugiunt heroli mei.
 At ille. nūquid hoc ego. sed tu rex
 ipse dixisti. Tunc ut intalibus

fieri adsolet. rex ipse cōmīs paur
 bati. Dū qd̄ agerent hesitant. sup
 uenientibus langobardis grauitat
 cedunt. Rex quoq; ipse neq; quā
 fortiter faciens extinctus est.
 horulorū uero exercitus dñi hac
 illiq; diffugeret. tanta sup eos
 exaltus ira respectit. ut uenturia
 camporū lina cernens. natales
 eē aquas puta rent. Dūq; quasi
 nataturi brachia extenderent.
 crudeliter hostiū seriebatur
 gladius. Tunc langobardi patra
 ta uictoria ingentē quā incas
 tris repererant uat se p̄dā di
 uidunt. Tūc uero rodulfi uexillū
 qd̄ bandum appellat. cuiusq; ga
 leam quam in bello gestare ē
 siue uetat abstulit. Atq; iā ex illo
 tempore ita omīs berulox uirū
 concidit. ut uetera sup se regem
 omnimodo no haberent. Tūc hinc
 langobardi ditiores effecti. uero
 delecti uersis gentibus quas supera
 uebant exercitu. ultero expectant
 bella expectere. et uirtutis q̄ tūc
 circumquaq; p̄clare. At uero

bellū inuentionē 89
 dū ipse securus pugnā.

8
tato post hęc belli triumphū
nondū Leticus ē. Inuit nāq;
sup eū uuacho filius germani
sui guahlonis. ceterū hęc lucē
primū. Confluit quoq; ad
uersus uuacōē hildichus filius
tatonis. sed supante uuachone
deuictus ad gepidos confugit. ibi
q; p̄fugus ad uicū finē usq; p̄man
sit. Quam obcausā gepidi cū lan
gobardis extunc inimicitias con
traxerūt. Codēq; tempore uuacho
sup suos uirtut. cosq; suo domi
nō subiugauit. Hoc sequis men
daciū ceterū nā existimat uerita
tē. relegat plogū edicti quē rex
rothari de langobardorū legib;
composuit. Et porne in omnibus
hoc codicibus sic nos in hac isto
ria scriptū repperet. Habuit autē
uuacho uxores tres. hoc ē primū
pauicundā filia regis turingorū.
Deinde diuē hostricusā filia re
gis gepidorū de qua habuit fi
lius dius. nom̄ uni uuiseyardi
quī tradidit in matrimonio re
uelberto regi francorum. Sed

uit dieta ē uuldarada que so
ciata ē. casupald alio regi fran
corū. quī odio habens. unigisus
qui dicebatur garipald incon
iugio tradidit. Tertiā uero uia
cho uxore habuit. heralorū
regis filia nomine salinguanne
Ceipha natus ē ei filius. quē
uuatari appellauit. Qui in
uuachone mortuo sup lango
bardos octauus regnauit. om̄s
latini fuerunt. Sic enī apud
eos quęta nobilis p̄cipia uo
cabatur. xxxii

Vatari ego cū septē annorū reg
num tenuisset ab hac luce sub
tractus ē. Post quē nōus audoin
regnū adeptus ē. Quin multo
post tempore langobardos in pan
nonū adduxit. xxxiii

Gepidi igitur ā langobardi cępta
iā dudū rixa tandē parauerunt
bellūq; ab utrisq; partibus p̄
paratē. Cōmisso itaq; p̄lio. dum
ambę acies fortiter dimicarent.
et uicta alteri cederet. Conti
git ut in ipso certamine albom

filius audoin et turismodus tu-
risindi filius sibi obui fuerunt.
quē alboim spata petitiens. de
equo precipitātū extinxit. Cernen-
tes gepidi regis filiū p quē mag-
na ex parte bellū constrictat in-
terisse. mox dissolutis animis fugā
intunt. quos langobardi insequen-
tes acriter sternunt. Cessiq; quā
plurimis. addetrabenda occisorū
spolia reuertuntur. Cūq; petac-
ta langobardi uictoria ad seles
pprius remeassent. regi suo audo-
in suggerēt. ut eius alboim conuū-
fieret. cuius inplio uirtutē coc-
pissēt. ut qui patri inpericulo.
ita et in conuiuio comes eēt. Qui-
bus audoin resp. se hoc facere
nunc posse neritū gentis in frin-
gerent. scitis inquit nō eēt apud
nos consuetudinē. ut regis cūpa
tre filius pr adext. nisi prius
ut hoc agere possit. extra arma
suscipiat. XXIIII.

His alboim a patre audois. quā
dragunta solū modo secū uiuicus
tollens ad torisindā cū quod dūdū

bellū gesserat. Regē gepidorū
pfectus ē causamq; ppē quā ue-
nerat intimauit. Qui eū benig-
ne suscipiens. ad suū conuiuū
inuitauit. atq; ad suū dexterā ubi
torismodus eius quondā filius se-
dere consueuerat collocauit. In-
ter hec dū uariū apparatus epa-
las experent. turisindus iam du-
dum sessionē filii mētē reuol-
uens. Natiq; finus. ad animū du-
cens. p sentēq; pemptorē eius loco
residere conspiciens. Mta trahens
suspria. se se continere nō potuit.
Sectandē dolor inuocē erapit.
Amabilis inquit mihi locus iste
ē. sed psona que in eo residet. la-
tis aduudendum grauis. Tunc
regis. alter qui adext filius pa-
tris sermone stimulatus. Longo-
bardos iniurus laeffecere coc-
pit. Asserens eos quia asuris in-
ferius. candidis utebantē fascolis
equaly crurecanus pedes illis si-
miles eēt. dicens. fētales sunt
eque quāssimulatis. Tunc unus
el longobardis. adhuc ita resp.

9
Berger aut incampū affeld. ibiq;
pcul dibio poterit experiri quā
ualide isti quas equas nominas
pualent calcittare. ubi sic tui
dispsa sunt ossa germani. quē ad
modū uilis uimti inmeduspiatis.
His auditis gepidi confusionē
ferre nūalentes. uehemēter ua
cōmoti sunt. Manifestiusq; in
uiris uindicare nituntur. Lan
gobardi eontra parati. ad bel
lū. om̄s ad gladii capulos manū
iniciunt. Tunc rex am̄sa p̄sili
ens sēte inmedū obicit. suosq;
ab ira belloq; conpekuir. Int̄
mmanis p̄mētē cū puniri. qui
primus pugnā cōmisisset; n̄cē
uictoriā deo placitā. cūquis
indomo p̄pria hospitē p̄me
ret; sic deniq; uirgio conp̄es
so iā deinceps letis. animis con
siliū p̄gunt. Sumensq; tur̄sin
dus arma turisimodū filu. sur
ca albom tradidit. eūq; cūpa
ce incolomē ad patris regnū
remisit. Reuersus. ad patrē. al
boin. eiusdemq; cūua effectus

ē. Quidū ^{cū} patre letus delicias
regias caperet. Ordine eune
ta retulit. que illi apud gepi
dos inturismodi regione conti
gissent. Mirantur qui aditant
et laudant audaciā albom. nec
mū. ad tollunt turisindi maxi
me si eodem. X x v.

Hac tempestate iustinianus auḡ
romanū imperiū felici sorte re
gebat. qui et bella p̄spere gessit.
et in euasis ciuib; mirificus extitit.
Nam ^{bi} p̄lisariū patriciū p̄las for
titer deuicit. Perquē ipsum bi
lisarium uuandelorū gentē cap
to eorum rege gelisimero. usq; ad
internicionē deleuit. Affricāq;
totā post annos nonaginta et
sex. romano imperio restituit.
Rursusq; bilisari uirib; gothoz
initalia gentē capto uittisi
corū rege superauit. Mauros
quoq; post hęc affricā infestan
tes. corūq; rege amthalam pio
hannē consule mirabili uire
compressit. Quā obeausam p̄p̄t
horū omnū uictorias utaham̄ges.

^{sp}
ibaneus. vandalicus. africanusq;
diceret. habere hęc nomina me
runt. legesq; romanis quarū p
lyctas sup flua et inutilis difforn
tia fuit mirabili breuitate cor
rexit. Nam om̄s constitutiones
principum que utiq; multis in
uoluminib; habebant̄ in intra
duodecim libros coartauit. et
idem uolumen; codicē iustina
nū appellari pcepit. Rursumq;
singulorū magistratū sive iudi
cum. leges que usq; ad duodecim
milia poene librorū erant ex
tense. Intra quinquaginta libro
rum numerū rexit. cūq; codicē
digestorū sive pandectarū vocu
bulo nuncupauit. Quattuor etiā
institutionū librorū in quib; breui
ter uniuersarū regū textus
conprehendit̄. nouit̄ composuit.
Nautas quoq; leges quas ipse sta
tuerat. in unū uolumē redactis
eundē codicē nouellā nuncupa
ri saneiunt. Extraxit quoq;
idē princeps intra urbē constan
tinopolim. xp̄o dño qui est sa

pientia di patris. templū qd̄ greco
uocabulo agian. sophian. idē sc̄m
sapientiā nominauit. Cuius op̄
adeo euntā celestia excellit.
ut intotis terrarū spaciis huius
mule n̄ possit inueniri. Erat etiā
hic princeps fide catholicus. mo
peribus rectus. in iudiciis iustus.
Ideoq; ei om̄a concurrerunt in
bonū. Huius temporibus cassio
dorus apud urbē romā tam se
culari quā diuina scientia cla
rissimus. qui inter cetera quę nobilit̄
seripsit. psalmorū p̄cipue occul
ta potentissime reseruit. hic
primitus consul deinde senator.
ad post tremū uero monachus
extitit. Hoc etiā tēpore dionu
sius ablu in urbe romā con
stitutus. pascale calculū mi
randa argumentatione composuit.
Tunc quoq; apud constantino
polim priscianus cesariensis gr̄a
maticæ artis. ut ita dixerim
p̄funda rimatus ē. Tunc quoq;
nihilominus arator romane
ecclē subdiac̄ poeta mirabilis

de legibus romanis

cassiodo
rus

priscianus

ap^{te} actus uersily eximietis

H exarant. xxvi
 is quoq; dieb; beatissimus bene
 dictus pater cepri^{us} in loco qui
 sublacu d^r. qui ab urbe roma xl
 milibus abest. et postea in castro
 cassini q^o d^r claru^m apellat^{ur}. et magnus
 uir meritis & apticis uirtutibus
 effulset. Cuius uita sic notu^m est bea
 tus papa gregorius in suis dia
 logis suau^{is} sermone composuit
 Ego quoq; p^{ro} p^{ro}paritate ingenu
 mei. ad honore^m tanti patris sin
 gula eius miracula p^{er} singula
 distica elegi. ac metro hoc

modo contaxur. xxvii

Igitur audoin de quo p^{ri}misera
 mus langobardox rex rodelin
 clam in motu^m habuit. que
 ei alboin uir^u bellis aptu^m et p^{ro}
 om^{nia} strenuu^m peperit. Mortu
 us itaq; est audoin ac deinde reg
 nu^m ia^m deimus alb^oin ad regem
 da^m patri^{am} cunctoru^m uotis ac
 cessit. Qui cu^m famosissimu^m et
 uirib; claru^m ubiq; nomⁱⁿe habe
 ret. Chlothrus rex francoru^m el

ebodisundā ei filiā suā in matri
 moniū foerauit. De qua unā tan
 tum filiā albifundā nomine ge
 nuit. Obiit interea turisindus
 rex gepidorū cui successit cum
 mundus in regno, qui uindicare
 ueteres gepidorū iniurias eu
 punis. inrupto cum langobar
 dis federe bellū potius quā pa
 cē elegit. Alboin uero cū auari
 bus qui primū huius postea de
 regis nomine auares apellati
 sunt foedus p^{er}petuū inuit. De
 hinc ad p^{re}paratū a gepidis bel
 lum p^{er}fectus est. Qui cū aduer
 sus cū educto bellū p^{re}pararent.
 auares ut u^{er}u^o albuino statuerant
 corū patri^{am} inuaserunt. Iris
 tis ad eunimundū nuntius ue
 niens. inuasisse auares et ter
 minos edicit. Qui p^{ro}st^{ra}te ani
 mo et uerisq; in angustis positus.
 Orat^{ur} tam^{en} suos primum cū lan
 gobardis confligere. quos sibi
 petare ualerent. Semū huius
 exercitū a patri^{am} pellerent. Cō
 mittit ergo plū^m; pugnatū est totis

auribus. Langobardi uictores effe-
ti sunt. cccxxviii in gepidos uas-
ues. ut ad intentionem eos usque de-
lerent. atque ex copiosa multitudine
ux nuntius superaret. In eo
plio albinum circumdum occidit.
caputque illius sublatum. ad bibendum
ex eo poculum fecit. Quod gens
poculi apud eos scilicet dicitur. Uigua
uero latina pateta uocatur. Cuius
filia rosimunda nomine cum magis
na simul multitudine diuersi
sexus ~~et~~ duxit captiuam
Qua quia chlodfunda obiit. in
sua ut post patuit punctione dixit
uxore. Tunc langobardi tanta
adepti sunt preda ut etiam ad am-
plissimas penetrarent diuitias. Ge-
pidorum uero ita gens est diminuta
ut illo iam tempore ultra non ha-
buere regem. Sed uniuersi qui super
est bello poterant. a langobardis
subiecti sunt. et usque hodie hanc
eorum patriam possidentibus duro
imperio subiecti gement. Albinum
uero ita preclarum longe latere no-
men perrebit. ut athenasiam tam

apud bauuaronum gentem quique & fixo
num. sed et alios eiusdem lingue homi-
nes eius liberalitas contra bellorumque
felicitas et uirtus in eorum carminibus
celebratur. Arma quoque precipua sub eo
fabricata fuisse a multis huc usque nar-
ratur. **INCIPIUNT C. L. LIB. II.**

Dico quod narsetes patricius legatos ad
albinum dirigit. quatenus ei pugnatu-
rum cum gotis auxilium ministraret.
& demortem totius regis.

Dico quod bucellinus et uincentius francorum
duces anarhaze superato exuuntis

Hic narsetes superato sindualdo rege
celsa edictaabe suspendit.

Designis mortalitatis in italia et
demortem iustinianum. cuius et in
perio iustini.

Decaculatione quam romani nar-
sete iustino et eius coniuge sophie
fecerunt et de longobardis ad italia
inuitatis.

Dico quod albinus in italia profecturus
ab amicis suis uetulis saxonibus
auxilium petit. cum quo et
plusquam xxxi milia uenerunt.

Hic relicta langobardi pannonia

comendata hunc italiam pperat. **xxi** **D** capula et sicilia.

possessuri. **xxii** **D** corsica et sardia. **Incipit**

xviii **H**ic aduentus albi regis achmon **xxiiii** **Q**uod premunus rex quondam gal
tem regis. **xxv** **L**orum cu. ecc. milib. ad italia ut

xviii **D** eo albi in castro foras **xxiiii** **Q**uod italia & austria & latium uocant.
li. g. fulsi nepote suu quicquid **xxv** **V**bi albi in iuguriam introiit.

strator erat ducem constituit. **xxvi** **D** eo qd ticinensis ciuitas peruen
tiam & eius regnum quadrifarie di
uisum ad eius bello auarum **xxvii** **H**ic albi in ticinam ingreditur.

x **D** morte chlotharii regis franco
rum & eius regnum quadrifarie di
uisum ad eius bello auarum **xxvii** **H**ic albi in ticinam ingreditur.

xxviii **D** eo qd albi in insidias rosiman

xii **D** morte narsetis patricii
xxviii **Q**uod rex albi in felici cpo tarvi
siano omnes facultates ecclesie concessit. **xxviii** **H**ic helmigis ex tunc albi in curia

xiiii **D** eo qd fortunatus in arte gra
matica siue ethorica scume
trica clarissimus extitit. **xxix** **H**ic simunda raucina fuit ubi di iudi
cio uterq. ueneno uno momento pe
rierunt. **Incipit** mittere.

xiiii **D** eo qd albi in paucis exceptis **xxx** **U**bi longuinus prefectus albi in simunda
totali ueneno primum paucis
ciuitates cepit. **xxxi** **V**bi eleph nobilissimum in urbe tici

xv **D** defecta puincia liguria et creta
prima cretia scda
nensium langobardis ibi regem sta
tuerunt. **Incipit**

xvi **D** exalpius gotiarum et austria **xxxi** **D** eo qd mortuo eleph langobar

xvii **D** campania et lucania
xxxi **D** exalpius apenninis et emilia
xxxi **D** exalpius apenninis et emilia

xxxi **D** exalpius apenninis et emilia
xxxi **D** exalpius apenninis et emilia
xxxi **D** exalpius apenninis et emilia

Indi pannos. x. subducibus sue
Incipit lib. ii.
gretur cu circumquaq. frequen
tes. langobardorum uictoria pfo

narent. Narsis quoque cartularis
impr̄tis qui tunc p̄erat italie.
bellū aduersus totā gothorū
regē reparans. cū iā pridē lan-
gobardos fedēdōs haberet. lega-
tos ad albuin dirigat. quatinus
pugnaturū cū gothis auxiliū mi-
nistret. Tunc albuin electā
ei manū dicit. qui romanis
aduersum gentes suffragiū
ferrent. Qui p̄mānus ab rati-
cinum in italiam trāsiit. socia-
ti romanis pugna inuenit eū
gothis. quibus usq; ad internitio-
nē pariter cū tota suo rege
delecti. honorati multis mune-
ribus uictores ad p̄p̄ria remeas.
Omniaq; tempora quo langobar-
di pannoniā possiderunt. rō-
mā^{te} nistri publicē aduersum emu-
los aductores fuerunt. Hic tē-
porib; narsis etiā bucellino duci
bellū intulit. quē teudbertus
rex francorū cū italiam intru-
isset. reuersus ad gallias cū
mungo alio duce ad subiciendā
italiam de reli querat. Quib;

eullinus cū poene totā italiam
dirceptionib; iustaret. et teudberto
suo regi de p̄la italie munera co-
piosa conferret. Cū in campania
hiemare disponeret. tandē in lo-
co curia nētū nomē ē graui bello
anarsete superat extinctus ē.
A mungus uero qui ei auxiliū
p̄buerat. narsis gladio p̄mit-
teret. Tertius quoque francorū dux no-
mine leutharius bucellini ger-
manus. dā multa p̄d^{ac} onustus
ad patriā cuperet reuerti. in
teruetranā cētūm iuxta la-
cū boeni cū p̄p̄ria morte de-
functus ē. 111

Habuit nihilominus narsis certa-
men aduersus sinduald brete-
norū regē. qui adhuc de heru-
lorū stirpe remanserat. quē
secū in italiam ueniens olim oclai-
car adduxerat. Huius narsis
fideliter sibi primū adērenti
multa beneficia contulit. sed
nouissime superbe rebellantē
et regnare cupientē. bello su-
peratō exceptū celsa intabe

hic bucellinus & mungus

suspendit. Co quoq; tēpore nar
sis patricius p̄dagistēū magis
trum militū iurū bellicosū
et fortem. uniuersos italy si
nes obtinuit. Hic nar sis prius
quidē castularius fuit. dein
de pp̄t̄ uirtutē⁴⁹ merito pa
triciatus honorē p̄meruit.
Er̄t. aū uir p̄ssimus. in religio
ne catholicus. in pauperes mu
nificus. in recuperandis basilicis
satis studiosus. uigiliis et orati
onib; intantū studens ut plis
supplicationib; ad d̄m p̄fusis
quā armis bellicis uictoriā
obtineret. 1111.

in rebus **H**uius tēporibus in p̄uincia li
guria maxima pestilentia
exorta ē. Subito enī apar
bant quēdā signacula p̄ domos
p̄ hostia sua. uel uestim̄ta. qu
siquis uoluisset abluere. magis
magisq; apparebant. Post
annū uero unū. expletū ce
perunt nasci in inguinib; ho
minū uel in alus delicatiorib;
locis glandolę in modū nucis.

seu ductili. quas mox subsequē
batur febrū intolerabilis est.
ita ut in triduo homo extingue
retur. Sin uero aliquis tridu
um transisset. habebat spem
uiuendi. Er̄t. aū ubiq; luctus.
ubiq; lacrimę. nam ut vulgi
rumor habebat fugientes clade
uitare. relinquēbantur do
mus desertę habitatoribus. so
lis extulis domū seruantiib;. Se
cula sola remanebant in pas
cuis. nullo adstante pastore.
Cernens pridē uillis seu castra
repleta agminib; hominū postera
die uniuersis fugientib; cunc
ta cē in sūmo silentio, fugie
bant filu eaducta. in sepulch
ra parentū. parentes obliuie
tatis uiscera. necos relinque
bant estuantes. Siquē forte
cuiqua pietas p̄stringebat. ut
uellet sepelire p̄ximū. resta
bat ipse in sepulchro. Et dū obsequē
batur. perimebat. Dum funeri
obsequiū p̄bebat. ipse funus sine
obsequio manebat. Videtis sc̄m

in antiquū redactū silentiū. Nulla
uox inrurū: nullus pastorū sibilus
nullę insidię bestiarū inpecudily.
Nulla dāma indomesticis uolu
cribly: sicut transgressa metendi tē
pus intacta expectabūt. messorem
Vinea amissis foliis rachantibus uis
inlesa manebat. hunc p̄p̄inquan
te. Nocturnis scudis uirnis p̄sona
bat tuba bellantium. Audiebatur
a pluribly quasi murmur exercitus.
Nulla erant uestigia cōmēantiū.
nullus cernebatur percussor. etiam
uisū oculorū superabant cūcta
mortuorum. Pastoralia loca fue
rant insepultura hominū & h̄bita
cula humana facta fuerant con
fugia bestiarum. Et quidē hęc
la intra italiā tantū usq; fins gen
tiū alamannorū. et h̄uuariorū so
lis romanis accider̄. Inter hęc nos
tiniano principe uita decedente.
iustin⁹ maior rom publicē apud
constantinopolim regendā suscepit.
His temporibus quoq; narsis patri
cius cuius ad om̄a studiū uigilabat.
vitalē ep̄m altinę ciuitatis quari

te annos plurimos ad francorū
regnū confugerat. hoc ē ad gonthu
m ciuitatē tandem conp̄hen
sum apud siciliā exilio damnauit. v
gitur deleta uelictū ē uel superita
narsis omni gothorū gente. his quoq;
de quibus diximus parimodo dele
tis. dum multā aurī siue argenti seu
ceterarū specierū diuitias adqui
sisset. magnā a romanis p̄quily mul
ta contra eorū hostes laborauit
ut in uiciā p̄tulit. Qui contra
eū iusti no auq; ceteris conuigi
sophis in hęc uerba sugḡ essēt di
centes. quia expectant romanū
gotis potius seruire quā grecis.
ubi narsis eunuchus imperat.
Quos seruitio p̄mit. et hęc n̄ p̄is
simus princeps ignorat. Aut libe
ra nos de manu eius. aut certe et
ciuitatē romanā et nos metip̄os
gentibus tradom⁹. Cūq; hoc nar
sis audisset. hęc breuiter retulit
uerba. Simile feci cum romanis.
male inueniē. Tunc auq; uicantū
aduersus narsicē cōmotus ē. ut
statim in italiā longinā p̄fectū

mitteret. quinartecis locū optine
 ret. Narsis uero his cognitis ual
 de p̄mitt. eccantū maxime
 ab eadē sophia auz̄ territus ē.
 ut ingredi ultra constantinopo
 lim non auderet. Cui illa inter
 cetera quia eunuchus erat. huc
 fertur mandasse. ut eū puellis
 ingenitro linarū faceret pensa
 diuidere. Adquē uerba narsis
 dicit. hanc responsa dedisse. La
 la se eadē telā obcliturū. qualē
 ipsa dū uiuere deponere n̄ pos
 set. Itaq; oclio metuq; exagita
 tus inncapolim campania ci
 uitatē secedens. legatos mox
 ad langobardorū gentē dirigit.
 mandans ut paup̄tina pannonie
 rura desererent. et ad italiā ci
 uicis refertā diutius possiden
 dā uenirent. Simulq; multimo
 da pomorū genera. aliarūq; re
 rum species quarū italia ferax
 ē. mittit. quatinus eorū aduen
 endum animos possit inlicere.
 Langobardi nuntios. et quz̄ ipsi
 p̄optabant gratanter suscipiant.

Deq; futuris cōmodis animos adtol
 lunt. Continuo apud italiā terri
 bilia signa uisa sunt. Hoc ē ignis
 acies in celo apparuer̄. eū scilicet
 qui postea effusus ē. sanguinem

Acoruscantes. v 1

Albun uero ad italiā eū langobar
 dis p̄fecturus. ab amicis suis ue
 tulis saxonibus auxiliū petit.
 quaten? spaciolū italiā eū plurib;
 possiturus intraret. Adquē saxo
 nes plusquā. xxvi milia uirorū
 eū uxorib; simul et paruius uiteū
 eo ad italiā p̄gerent. iuxta eius uo
 luntatē uenit. Hoc audiens elo
 tarius et sigibertus reges francoꝝ.
 suuos. aliasq; gentes in locis de qui
 by iclē saxonos exierant posuer̄.

Tunc albun fecit v 11

pprias. hoc ē pannoniā amissis
 hanc contribuit. Is scilicet or
 dine ut si quorēpore langobardis
 necesse eēt reuerci. sua rursus arma
 reciperent. Itaque langobardi re
 licta pannonia eū uxoribus & na
 tis amiq; sapellente italiā p̄pe
 rant possessuri. h̄bitauer̄. aū in pan

nona annis. xl. duob; de qua egres
si s̄ m̄se aprilis indictione prima
alia die post sem̄ pascha cuius
festiuitatis eo anno iuxta calcu
li rationē ipsi k̄cl̄is apr̄ eūam
adn̄ incarnatione anni quin
genti n̄aginta octo cōt̄ euo
luti. viii

Igitur cū albū cū omni suo ex
cretu uulgiq; p̄miscua multi
tudine ad extremos italis fines
p̄uenisset. montē qui in sc̄le lo
cis p̄manet ascendit indeq; p̄t̄
conspicere potuit partē italie
contemplatus ē. Qui mons p̄p̄t̄
hinc uersetur cuius ex eo tempo
re mons regis appellatus est.
serunt in hoc monte bisontes se
ras enit̄ m̄nce mirū cū usq; huc
pannonia p̄tingat quē corū
animaliū ferax est. Deniq; re
tulit mihi quidā ueracissim̄s
senex talē in hoc monte occisibis
ontis corū uelisse in quo quinde
cim ut uelut homines un̄ iuxta
aliū potuisset cabare. viiiii

Albū italie ingreditur.

Indeq; albū cū uincta fines p̄ri

ma ē italie p̄uincis sine aliquo ob
staculo. hoc ē ciuitatis uel potius
castr̄i fora iuliani terminos in
troisset. p̄pendere coepit. cui po
tissimā primā p̄uinciarū quā
ceperat cōmittere deberet. Siquidē
om̄is italia quē ^{ad} uersus meridiē
uel potius in eorū extenditur
tirreni siue adriatici maris fluc
tib; ambitur. ab occidento uero &
ab aquilone uigis. alpium ita
circūcladit ut nisi p̄angustos m̄tus
et p̄summa iuga montiū n̄ possit
h̄bere introitum. Ab orientali
uero parte planissimū habet
ingressum. Igitur ut diximus
dū albū animū intenderet.
quē in his locis ducē constitu
ere deberet. gisulfum uersetur
suū nepotē urū p̄mā idoneū.
quidē strotor erat. quē lingua
p̄pria mas p̄us appellant. fora
iulianis ciuitati et t̄te illi
regioni qua pannonie coniu
gitur. et l̄rgius patens ē p̄ficere
re statuit. Quisulfus non p̄ris
se regiū eiusdē ciuitatis et

populū suscepitū ceterū. Nisi
 ei quas ipse eligere uoluisset. lan-
 gobardorū pharas. hoc ē gene-
 rationes uellinas tribueret.
 Lactūq; ē. et annuente sibi rege
 quas optauerat lingobardorū
 p̄cipuas p̄cipuas uicū co h̄bitantē
 accepit. Et ita domū ductoris
 honorē adeptus ē. P̄posuit quoq;
 arge generosarū equarū gre-
 ges. et in hoc quoq; liberalitate
 principis exauditus ē. x

Hisdiebus lingobardi italiam inuasit.
 francorū regnū. mortuo iā corū
 rege chlotario. eius filii quadri-
 farie regerant diuisim. Primus
 q; ex his aripaus sedē habebat
 parisiis. Secundus uero guntia
 uis ciuitati p̄sidiat aurelien-
 si. Tertius quoq; hilperic⁹ exbe-
 dram h̄bat apud susinnas in lo-
 co chlothari patris sui. Quartus
 nihilominus sigibertus apud ur-
 bem regnabat metensē. Hoc
 etiā tempore romanā eccliam
 uir sc̄ssimus benedictus papa
 regerat. Aquilegensis quoq; ei

francorum
 regnum eius
 locum.

uitati eiusq; populi beatus par-
 tus patriarcha p̄erat; lingobar-
 dorū barbaricē metuens. exaqui
 legia ad gradus insulā c̄fugit.
 serūq; om̄e thesaurū ceterū depor-
 tauit. Sequenti uero estate
 tanta fertilitas exiit. quanta
 nulla etas adscuerat meminis-
 se. Co quoq; tempore c̄pta hant
 qui cauaris morte chlotharū
 gis. sup sigibertū eius filiū in-
 ruit. Quib; ille inturmagā occur-
 tens eos iuxta h̄bē flumiū po-
 tentissimū superauit. ceterūq;
 petentibus pacē dedit. Huic
 sigilberto de hispanis adueni-
 ens. brunehildis matrimonio
 iuncta ē. De qua ille filiū chil-
 deptū nomine suscepit. Rursūq;
 auarū cū sigilberto in locis ubi et
 prius pugnantes francorum
 p̄terentes exercitum. uictorū
 sunt adepti. x

Aquilegia
 piulū patriarch.

Narsis uero decempanna romā
 regressus. ibidē non post multū
 tempus ex hac luce subtraetus
 ē. Cuius corpus positū in oculo

plabeo cum omnibus eius diuitiis

Istantinopolim eplatu xii
igit alboin ead flauio plano ue
nisset. ibi ei felix eps tarusianc
cecte occurrit. cui rex ut erat
largissimus omis sue cecte facul
tates postulanti concessit. et p
suu praematiu postulata fir
mauit. xiii

tarus

ff
ff
fortunatus

Sane quia huius felixis serm
mentionē. libet quoq; nos pauca
de uenerabili sapientissimo ui
ro fortunato retexere. quia hunc
felix suu adhaerat sociu fuisse.
Deniq; hic de quo loquimur for
tunatus quida in loco quidam
plabilis dicitur fuit. Qui locus aut
longe acentense castro uel tar
usiana distat ciuitate. sed tam
rauenna nutritus. et doctus in ar
te grammatice siue retorice. seu
etiā metrica clarissimus extitit.
Hic eū oculorū dolorē uehementissi
mū patiretur. et nihilominus
felix iste ipsius socius parimodo
oculos doleret. Vtriq; ad basilicā
beatorū pauli atq; iohis que in

tra eandē urbē sita ē protere. in
qua etiā aliquid in honore beati mar
tini confessoris constructū ppinquā
habet fenestrā. in qua lucerna ad
exhibendū lumē ē constructa. Decus
oleo mox sibi isti fortunatus felix
et felix dolentia lumina tetigerunt.
ilico dolore fugato. sanitate quā
optabant adepti sunt. Quia decau
si fortunatus in tantū beatū mar
tinū ueneratus ē. ut relicta patria.
paulo ante quā langobardi italia
inuauderent. Turonis ad eadē beati
uirī sepulchrū pperaret. qui sibi
in suis ipse carminibus refert. illucq;
pperantē pflu. et in uenti et remu
num pque ossipū. et alpe iulix p
que agantū eustrū. drauiq; et byro
fluuios. aprionē. et augustā ciuitatē
quā uir do et celeb fluitant. et su
isse describit. qui post quā turonis
iuxta uocū pprū aduenit. pietatis
ptransiens ille ē habitauit. comitox
ibidē scōrū gesta. partim p su partī
metricali ratione describit. Huius
sim eq; in eadē ciuitate primū pbr.
deinde eps ordinatus ē. atq; in eodē

quod
ff
ff
ff

loco digno tumultus honore qui
est. Hic beati martini uita quat
tuor in libris croico uersa contaxu
it. Multa alia maximeq; hymnos
singularū festiuitatū. et p̄cipue
ad singulos amicos uersiculos. nul
li poetarū sc̄pt̄ suauiter differt̄
cōposuit. Ad cuius ego tumulū
cū illuc orationis gr̄a aduentas
fē. Hoc ep̄itaphiū rogatus ab eius
de loci abbate scribendū t̄p̄xur
igitur albom uincentiū. **IIII**
ueronāq; et reliquas uenecie ciui
tates. excepto padani et monte fili
cis et manua. coepit. Venecia autē
non solū in paucis insulis quas nunc
uenecias dicimus constat. Sed et
terminis ap̄annonie finib; usq; ad
da fluiū p̄t̄t̄. **IIII** h̄c hoc anna
lib; libris in quibus pergamus ciui
tas. et legit̄ ueneciarū. **IIII** et
delacu benaov̄istoris italogū.
benacus lacus ueneciarū de quo
m̄t̄us fluius exorditur. **IIII**
enim licet apud latinos una lit
tera addatur. **IIII** Grece laudabiles
dicunt̄. Venecia etiā istriā ec̄ca

tus. et uer̄q; p̄na puincia h̄bent̄.
Histria autē ab histro flumine cog
nominat̄. qui sectim romanā histo
riā amplior quā nūq̄ ē. fuisse p̄h̄
bet̄; huius uenecie aquilegia ci
uitas ex̄t̄t̄ caput. p̄ quā nunc forū
iuli ita dictū. q̄t̄ iulius cesar nego

Notationis forū ibi statuerat h̄betur.

IIII Non abre cē arbitror. **IIII**
fictū ceteras italie puincias breui
ter actingam̄. **IIII** Seda puincia ligu
ria ad legendis idē colligendis ligu
minib; quorū satis ferax ē. in qua
medialanū ē. et t̄tinusque alio no
mine papia appellatur. **IIII** h̄c usq;
ad gallorū fines extenditur. **IIII** inter
h̄c et suauā hoc ē alamannorū p̄
uincia. que uersus septentrionē
ē postea. **IIII** Dne puincie idē recta pri
ma. cetera sc̄pt̄. **IIII** inter alpes ad sis
tant. quib; habitare greci nos
cuntur. **IIII**

Quinta uero puincia alpes gotis
dicunt̄ que sic gotio rege quinc
tonis tempore fuit appellata ē.
Hae allegoria in d̄rū uersa usq;
mare tyrrenum extenditur. **IIII** Ab occiduo

in liguaria 3^a

2^a

7

3^a

8^a

4^a

in p̄na p̄na

in p̄na p̄na

Et hic de e regre
in penultimo folio

v. alps omie
6 a

in Tufina.

Popra

et
aero gallarū finib; copulat. inbe
aquis ubi aque calide sunt. aer
tunc cōmonasteriū boniū genua
quoq; et laona ciuitates habent.

¶ **S**exta puincia tuscia ē que a tu
re qd̄ populuf illius sup̄ sticio
se in sacrificiuf decurū suorū in
condere solebant sic appellat̄.
Hec habet intra se circū actus
aureliū. Ab oriente uero parte
umbria. In hac puincia roma
quē olim totius mundi caput ex
tuit. ē constituta. In umbria ue
ro quē istius in parte ponitur.
perusiū et lacus clitorius spoletiq;
consistunt. Umbria aut̄ dicta ē qd̄
in uirib; sup̄ fuerit quā quos acla
des olim populuf deuastaret.

Septima quoq; xvii

puincia ab urbe roma usq; ad si
ler lucanig flumiū p̄ducitur. in
qua opulentissimę urbes capua.
neapolim. et salernus constitutę.
Que ideo campanie appellata ē.
pp̄t̄ uberrimā capue plantę cete
rū ex maxima parte montuosa
ē. Porro octaua lucania quē nom̄
aquarū loco accepit. Asilero flumio
inchoat. cū hyrcania. que na. apuganie
quondā sup̄ nomine appellata ē. usq;

ad fretū siculū p̄ om̄ maris tyrreni sic
et dux superiores dextrū italie cornu
tenet ē tigris. in qua pestus et lucinus
cassianū & consuetudina regniq; sunt
positę ciuitates. **N**ona 2^a et 3^a q̄re i
ultimo folio. Porro samnitiū nom̄
rale sig^m 090. accipere olim abastis quas ferre
solebant. quasq; greci lagymā apel
lant. xxxi

Quinta decima puincia ē apulia.
consociata sibi calabria intra quā
est regio solentia. hęc ab occidentē
te uel affricō hęc samniū et lu
caniū ab solis uero ortu ad iustico
pelayo finit. Hęc habet urbes sa
tis opulentas. lacetrā sepontū ca
nusiū. agerentiā. brūdisiū. et ca
rentū. et in sinistrū italie cornu. qd̄
quinquaginta milib; extenditur.
ap̄tā mercimonis ydrontū. Apulia
aut̄ ap̄ditione nominat̄. et ius
cū ibi solis seruatorib; terre iuren
tā p̄ducuntur. **S**exta decima puin
cia sicilia insula computatur. que
tyrreno mari ecuonuo alluitur.
de siculq; ducib; p̄p̄ri nominis nun
cupat̄. **S**eptima decima corsica
Octaua decima. sardinia pon
tur que iusq; tyrronis fluctib;
ambuit. Porro corsica educe

in appul

in sicul

in sicul

in sicul

sp

suo carso | archidra aserde ber-
culis filio nominatur. xxiiii

Certū ē tamē liguriā adpartē
uenetię omiliā quoq; flāminū
amq; ueteres historie gra-
phos galliē salpinā apellas-
se. inde ē. qđ donatus grāma-
ticus in expositione uirgilii in-
tuā galliā cō dīx̄. Indeque est
quod in romana historia le-
git̄. ariminum in gallia con-
stitutū. Siquidē antiquissimo
tempore breuius rex gallorū
qui apud senonas urbes regna-
bat. Cum trecentis milib; gallę
senonū ad italiā uenit. cāq; usq;
ad sena galliā que a gallis sene-
nibus uocitata ē occupauit;
Causa autē cur galli in italiā ue-
nerint. Hęc fuisse describitur.
Dā cū unū degustassent ab italia
delatū auiditate unū illece-
ad italiā transier̄. Horū centū
milia non longe ad helpos insula
pperantes. grecorū gladius ex-
tincti sunt. Alia centū milia
in galatiā ingressi. Primum

centū milia
gallorum
in italia

Abode

gillo greci postea uero gaba-
te appellate sunt; et hi sunt
quib; doctor gentiū scripsit
qđam paulus. Centū milia
quoq; gallorū que in italia re-
manserant t̄ cenū. mediolanūq;
pgamū. brixiaq; constructas.
cisalpinę gallię regioni nomē de-
der̄. isti sunt gallesē nones
qui olim urbē romulicā inua-
serunt. Sicut enī dicimus galliā
transalpinā que ultra alpes ha-
bet. Sic galliā cisalpinā hanc
partem que infra alpes ē uoci-
tamus. a. x. i. i. i.

Italiā quoq; que has puencias con-
tinet. ab italo siculę duce. quan-
tūq; cā inuasit nomē accepit.
Sicut ob hoc italia dī. quia magni
mea boues hoc ē itali habent. Ab
eo nāq; qđ ē italis p̄clminatio
nē licet et una littera addita. al-
tera immutata uocabulus appellat̄.
Italia etiā ausonia dī ab ausonuli-
xis filio. Primitus tamen bene-
uentata regio hoc nomine appel-
lata ē. Postea uero tota sic coepit

Italia
Ausonia
Sicilia

italia uocari. Dicit quoque etiam
latinum italia pro quod siturus
ioue suum filium fugiens intra
inuenisset latebra. igitur postquam
deitalie puuncus uel ipsius no
mine intra quam res gestas de
scribimus. Sufficenter edictum.
Nunc ad historicum ordinem redi
mus. xxv.

Album igitur liguriam introiens
indictione ingrediente tertia
tertio nonas septembris. subtemporibus
honorati archiepiscopi mediolanum
ingressus est. Dehinc uniuersas
liguriae ciuitates per hasque
in littore maris sunt positae
per. Honoratus uero archiepiscopus
mediolanum deserens ad genuen
sem urbem confugit. Paulus quoque
patriarcha annos xii. sacerdoti
um gerens ab hac luce subtrae
tus est. regendaque ecclesiam primo
reliquid. xxvi.

Ticinensis eo tempore ciuitas ul
tra tres annos obsidione per
rens sefortiter continuit. Lan
gobardorum exercitum non peul

iuxta eam ab occidentali parte re
sidente. Interim album exercitus
militibus inuasit omnia usque ad us
quam per romam et auennam uel ali
qua castra que erant in maris
littoris constituta. Nec erat
tunc uirtus romanis resistere
possint. Quia et pestilentia que
subnarsere facta est plurimos inli
guria et uencius extinxit. Post
annum quem diximus fuisse uberta
tis famis nimiam irruens in uer
sam italiam deuastauit. Certum
est. tunc album multum secum ex
diuersis quas uel alii reges uel
ipse ceperat gentibus aditaliam
adduxisse. Unde usque hodie ex
quibus habitant uicos. gepidas
uulgares. sarmatos. pannonios.
suauos. noricos. Sicut alii huius
cemodi omnibus appellamus.

Aet uero ticinensis xxvii.
ciuitas post tres annos et aliquot
menses obsidione perferens tan
dem se album et langobardis
obsidentibus tradidit. inquam cum
album pro portam quid dicitur sancti

Albion
vicinum
ingredietur.

iohis ab orientali urbis parte in
 troiret. equus eius in ponte me
 dio concidens. Quibus calcantibus
 stimulatus quā uis hinc inde al
 tiatore uerberibus exsus non pote
 rat eleuari. Tunc unus ex his de lon
 gobardis taliter regē adlocutus
 ē dicens. Memento dñe rex qua
 le uotū uouisti. frange tam da
 rā uotū. et ingredieris urbē. ue
 re enī xpianus ē populus in he
 ciuitate. Siquidē albion uene
 rat qđ uniuersum populū qđ
 se tradere noluisse. gladio ex
 tingueret. Qui post quā talē uo
 tum disrumpens ciuibz indul
 gentiam pmisit. Mox eius
 equus consurgens ipse ciuita
 tē ingressus illi se nomine infe
 rens in sua pmissione pmansit.
 Tunc ad eū omnis populus impa
 latium qđ quondā rex theude
 ricus construxerat concurrerunt.
 post tantas animi miserias de
 spe iam fidus coepit futura re
 lesere. Qui rex post quā italū
 tres annos et sex menses regna

uit. insidus sui conuictis inter
 ceptus ē. Causa autē interfec
 tionis eius fuit. cū in conuiuio
 ultra quā oportuerat apud ue
 ronā letus resideret. cū poculo
 qđ decapite eunimundi regis
 sui soceris fecerat. regine ad
 bibendū uinū dari pcepit atq;
 cū ut eū patre suo letantē bibe
 ret inuitauit. Hoc ne uideat
 impossibile. uertente in xpo lo
 quos ego hoc poculū uidi in quo
 dam die festa raticchis princi
 pem ut illud conuiuif suis hos
 tentaret manū tenentē. Igit
 rosimuda uibrem animaduertit.
 altum concepit in corde dolo
 rē. Quē concepsisse non ualens
 mox in mari necem patris
 funus uindicatura exarsit.
 Consiliūq; mox eū helmugis qui
 regis selispor hoc ē armiger
 et conuictus erat ut regē inter
 ficere inuit. Quē regine psum
 sit ut ipsa peredeū quierat uir
 fortissimus in hoc consiliū ad
 sciret. Peredeo cū regina suadente

p. carta de offi
 capite regis eunimundi.

tantum nefas esse sum adhibere no-
luit. Illa senoctu in lectulo suo
uestiaria, cum quo perdedo stu-
pri consuetudinē habebat sup-
posita. Vbi perdedo remnescens
ueniens cum regina concubuit.
Cumque illa iam peccato secrete
ab eo quereretur, quā se esse estima-
ret, et ipse nom̄ suū amice quā
eē putabat nominabat. Regina
subiunxit. Nequaquam ut putas
sed ego rosemunda sum inquit.
Certe nunc talē rem perdedo p-
petratā habes ut ^{aut tu} album inter-
ficias. aut ipse a suo gladio ex-
tinguet. Tunc ille intellexit ma-
lum quod fecit, et quasi sponte no-
luerat, tale modo in regis necē
coactus adfuit. Tunc rosemun-
da cū se album meridies operi
dedisset, magnū in palatio silen-
tiū fieri percipiens. Omnia arma
alia subtrahens, spatā illius ad
lectuli caput ne tolli aut eu-
ginari possit fortitū coligauit.
Et iuxta consiliū perdedei helmi-
gisum ⁱⁿ terrefecit. Omni bestia

erudeliore introcluxit. Album su-
bito de sapore ^{rec} exptus malū quē
imminclat intelligens manū citis
ad spatā porrexit quā strictus
religatā abstrahere non ualens.
Adphensō tam scabello subpeda-
neo se cum eo palique spacio defen-
dit. Sed cū pelolor uir bellicosus
simus et sume audacis nihil con-
tra hostē p̄ualens quasi unus de
inertibus interfertus ē. unusque
mulier eule consilio perit. Qui
propter hostiū strages bello famosus
simus extitit, cuius corpus cū maxi-
ma Lingobardorū fletu clamānt
sub cuiusdā scale ascensū que pa-
latio erat contigua sepultus ē.
fuit autē statura pectus, et ad bella
pagrida toto corpore coaptatus.
Huius tumulū nr̄is inducib; p̄sel-
pret, quidam uacronensiu fuerat
aperiens spatā ei, et si quid inot-
natus ei inuentū fuerat abstulit,
qui se ob hanc causā ^{non} ciuitate so-
lita apud indoctas homines al-
boin se uidisse uacabat. xxviii
igitur dimigis extincto album

Album
morteus

regnum ei inuadere conatus est.
sed minime potuit. quia nimium
Langobardi demorati ei dolentes
cum moliebantur extinguere.
Statimque Rosimunda Longino
perfecto raucenna mandauit ut
citius nauem dirigeret quae eos sus-
cipere possit. Longinus tali
nuntio letus effectus. festinan-
tium nauem direxit. in qua helmi-
gis cum Rosimunda sua iam con-
iuge noctu fugientes ingressi
sunt. afferentes. quae secum al-
bisindam regis filium et omnem
Langobardorum thesaurum uelo-
citer raucennam peruenit. Tunc
Longinus perfectus suadere coe-
pit. Rosimundam ut helmigis in-
terficeret. et eius se nuptiis co-
pulari. At illa iterat ad omnia ne-
quicia faciliis dum optaret
uenatum domina fieri. Ad tan-
tum perpetrandum facinus ad-
sensum dedit. Atque dum helmigis
se in balneo ablueret. Egredien-
ti eade lauacro ueneni pocu-
lum quod salutaris est. adscuerat

18
propinavit. Ille ubi sentit se
mortis poculum bibisset. Rose-
mundam euaginato super eam
gladio quod requium erat bibere
coegit. Sicque dei omnipotentis
iudicio interfectores nequissimi
uno momento perierunt. xxviii.

His ita perceptis Longinus perfectus
albisindam cum Langobardorum
thesauris constantinopolim ad
imperatorem direxit. adfirmant ali-
qui etiam per eundem partem cum
elimgis et Rosimunda uenisse
atque exinde cum albisinda. ^{albisinda.} ad con-
stantinopolim directum est.
Ibi in expectaculum populi co-
ram imperatore Leonem mire mag-
nitudinis occidisse. Cui ut ser-
tur nequid aliquid malignum in
regia urbe quia ^{magne} uirtutis erat
moliretur. iussu imperatoris oculi
auulsi sunt. Quis ibi post ali-
quod tempus duos cultellos ap-
tauit. quibus in utrisque suis ma-
nicis absconditis placida petuit
atque sequere. Ad adiungendam utilita-
tem si ad eum intermitteret locum

turā p̄misit. Atq; auḡ duos
ibi familiaris qui eius uelut
susceperont patricios misit.
Quicū adperedeū uenissent il
le ad eos quasi aliquid esset
tuis adlecturus p̄p̄ius accessit.
differt; atq; ambos utraq; ma
nu gladius quos abscondos ha
bebat fortiter uulnerauit.
Ita ut statim utra corruen
tes exspirarent. Sic samsonis
illius fortissimi ex aliqua par
te. nā ad similes suas iniurias
ultus ē. ex p̄missione duorum
luminū duos impijs uirosuti
lissimos interemit. xxx
Langobardi uero apud italiā
om̄s cōmuni consilio clep no
bilissimum de suis uirū inūbe
tyrenensū sibi regē statuerunt.
Hic multos romanorū uiros po
tentes alios gladio extinxit. alios
abitalia exturbauit. Iste cū
annum unū cōmensēs sex cū an
sine sua coniugie regnū ob
tinuisset. apuero de suo obsequio
gladio uigulatus est. xxxv

Post eius mortē langobardi
p̄unos decem regem non ha
bentes subducibus fuerūt. Unus
quisq; enī ducē suā ciuitatē
obtinere. Zabā treimum ual
lari bergamum. Aluchis brixū.
~~et~~ ^{etiam} ~~et~~ trigentum. Gisulfus forō
iulii. Sed et alii extrahos insus
urbibus triginta duces fuerunt.
His diebus multi nobiliū roma
norum ob cupiditatē interfecti
sunt. Reliqui uero p̄hos. res
diuisi uertē partē suarū fru
gum langobardis p̄soluerunt.
tributaru efficiuntur. Porro
hos langobardorū duces septimo
anno ab aduentu albiū. ceto
tius gentis spoluit ecclesias sa
cerdotibus interfectis. ciuitatib;
subruptis. populisq; quimore
segetum exereuerūt. Extinctis.
his regionibus quas albiū coe
peret. italia ex maxima parte
capta. a langobardis subiugata ē.
EPI LII II. INCIP. C. II.
LIBRI III.
Quia duces langobardorum galliā

adpandam sunt ingressi quorū
aduentum. beatus hospicius lon
ge pdixit.

ii **D** clingobardo qui beati hospiciū
extinguere uoluerit quomodo ei
dextera obrizuit. et quomodo ab
eodē beato uiro finitati resti

iii

tuta ē. & quia ipse langobardus
monachus effectus ē. **Quomodo**
langobardorū exercitū amaro
patricius bellū intulit. et quomo
do ab eis deuictus et occisus ē. et quo
modo langobardi uictores eum
multa pda aditaliā s'reuerse

iiii **Quomodo** iterū langobardi galliā
ingressi sunt. Amūmulo patricio
sunt deuicti.

v **Quomodo** ipsi saxoncs qui cā. lingo
bardis initaliā uenerunt galliā
depdantes amūmulo sunt supe

vi **Quomodo** ipsi saxoncs cum uxori
& paruulis suis iterū in gallias in
gressi dum pdas agerent coartati
amūmulo auro se redimerūt. et sic
a sigisfrū regē uenerunt et inde
ipatriam reuertuntur.

vii **Quomodo** saxoncs de patria sua sua

uos et alias gentes que ibi resi
debant expelle cupientes. ab eis
uehēter sunt cefsi;

viii **Quomodo** tres duces langobardorū
hoc ē amozaban & rodanus amū
mulo deuicti s. et quomodo toti
tres aditaliā reuertuntur.

ix **Quomodo** franci anagnus castri
langobardorū coepertunt. et quo
modo regilo com langobar
dorum duce ebrānicis occisus
ē. & quomodo ipse erammuelis
ab eis langobardorū duce de
tridenti no pemptus ē.

x **De** morte sigisfrū francorū regis
et de nuptiis cūm ducis.

xi **De** principatu tyberu constanti
ni et de bonis actib; ei. sive diu
tusq; et adeo concessis erant.

xii **De** caureis que hilperico imp̄r dixit.
et de beato gregorio et uastatio
ne classis.

xiii **De** morte pbini patriarche et de
heli eius successore.

xiiii **De** morte tyberu constantini. auḡ
et imperio mauricii.

xv **De** regno auctri et quanta securitas

eius tempore fuit.

- xxvi Quomodo childeprus italiam introiit. et facta pace discessit.
- xxvii De expugnatione braxilli et defu-
ga droctulphi ducis.
- xxviii De morte droctulphi et quali epi. xxix. raphiam honoratus est.
- xxviii De sacerdotia pelagii pape et heretice
rese helie patriarche.
- xxx. De bello childeprici contra hispanos
et morte ingundis.
- xxxi De francorum exercitu qui italia
uenit. et sine effectu egressus est.
- xxxii De ea que diluio conuulsio qd fac-
tum est in basilica sci zeronis epi.
- xxxiii De pontificatu beati gregorii et
de clade que tunc romae facta est.
- xxxiiii Quomodo beatus gregorius anglos
conuertit.
- xxxv De morte helie patriarche et sa-
cerdotio seuerti et ex errore.
- xxxvi Quomodo rex aethiopi sorore childe-
prici in matrimonium petiit.
- xxxvii Quomodo franci italia introierunt
et langobardi deuicti sunt.
- xxxviii Quomodo rex aethiopi in bar-
bariam suam spoliata uideret et prexit.

et quomodo ei accepit uxorem

Quomodo iterum francorum exercitus
in italia uenit. & quia eos morbis
definitis inuasis. & de eorum impa-
triam reuersionem sperare

Quomodo rex aethiopi beneuentum
De exactione beneuentorum ducis.

Quomodo aethiopi rex legatos ad gun-
thramnum misit & de eius mirabi-
li uisione.

I De morte aethiopi regis & de regno
apollifii regis. In eius libro uir-
ginitur aliquanti ex duobus longo
bardorum cum ualido exercitu
gallias ingrediuntur. Horum ad-
uentum uir dei hospitius qui uisus
necem erat inclusus. scio sibi re-
uelante spiritu longe ante preuidet
eius domus urbis cuius que mala
imminuerunt prechere. Erat enim
uir iste magnus abstinentie & p-
labilis uite. qui constrictus ad
carnem cathenis ferreis indu-
to desuper cilicio. solo pane in cibo
cupiens dactylis utebatur. Indies
autem quadragesima radice her-
barum egypti quibus heremite

utuntur. exhibentibus sibi nego-
 ciatoribus alebatur. **P** hunc dñs
 magnas uirtutes operari digna-
 tus est. que scripta hñentur
 in libris uenerabilis uiri grego-
 ri turonensis epi. Igitur uir
 iste sc̄ aduentum Ligolardq̄
 in galliis hoc modo p̄dixit. Ve-
 nient inquit Langobardi in galli-
 as. & denastabunt ciuitates sep-
 tem. Eo qđ in reuerit malicia
 eorum. in conspectu dñi. **E**t tñ
 om̄s populus p̄iuris deditus.
 furtis obnoxius. rapinis intentus.
 homicidus promptus. in quibus
 ñ ē iustitiæ fructus. non decime
 dantur. non paup̄ alitur. non te-
 gitur nudus. non suscipitur of-
 ficio peregrinus. Ideo hæc pla-
 ga uentura ē sup̄ populū istū.
 Monachis quoq; suis p̄cipiens dīx-
 it. Abscedite et uos a loco isto aufer-
 rentes uobiscū que habetis. Hæc
 enim gens adp̄pet quā p̄dixi.
 Decentibus aut̄ illis. non relin-
 quimus te sc̄issime puterant. No-
 lite tuncere p̄me. futurū eñū

ut inferant mihi iniurias. sed
 non nocebunt usq; ad mortem
 ascendentibus .11.
D aut̄ monachis. aduenit exer-
 citus Langobardorum quidā
 cuncta que repererat iusta-
 bat. Ad locum ubi uir sc̄ in-
 clausus erat puenit. At ille
 p̄ fenestram turris. se eis osten-
 dit. Illi uero circumcuntes
 turrem. dum aditum que-
 rerent. p̄ quem ad eū ingredi
 possent. Eminime inuenirent.
 Duo ex eis ascendentes tectū
 disc̄o operuerunt illud. et u-
 dentes cum cunctum cathe-
 nis indu. tumq; cilicio. dicunt
 hic male factor ē. & homi-
 cidium fecit. ideo in his liga-
 minibus. uinctus tenetur.
 Vocatūq; inter p̄tem sc̄isentan-
 tur ab eo quid mali fecerit ut
 tali supplicio artaretur. At
 ille fateatur se homicidā eē.
 omniumq; criminam reum.
 Tunc unius extracta gladio
 ut caput eius amputaret.

mox eius dextera impo-
sita suspensa dirigit.
Nec eā ad se potuit reuo-
care. qui relicto gladio de-
iecit. Hæc uidentes socii
eius clamorē in æro dede-
runt flagitantes. a seō utq̄
eis agendum eēt clementer
insinuaret. Ipse uero imposi-
to signo salutis. arcus bra-
chium sanitatē restituit.

Langobardus autē quisam
fuerat. ad fidem xp̄i e-
uersus ē. statim clericus.
deinde monachus effectus
est. atq̄ in eodem loco usq̄
ad finē uitæ suæ indi seruitio
p̄mansit. Beatus uero hospi-
tus dum langobardis dei uer-
bum loqueretur. duo duces
qui eum uenerabiliter audie-
runt incolomes patrie red-
diti sunt. Quidā uero qui ei
uerba despexerunt ipsa p̄-
uincia mirabiliter perierunt.

Igitur de iustan
tribus langobardis gallias.

amatus patricius puincia qui
guntamno rege francorum
parebat. contra eos exercitum
duxit. Commissioq̄ bello ter-
ga uertit. ibiq̄ extinctus est.
Tantamq̄ tunc stragem lan-
gobardi deb̄it̄ gundionibus
fecer̄ ut non possit colligi nume-
rus occisorum. Itaq̄ inef-
tabili p̄da ad italiam re-
uertuntur. 1111

Quibus discedentibz cuius qui
et mummulus accessit
arege patricius honore
meruit. Inuentibz autē
iterum in gallias lango-
bardis. et usq̄ musciam
scalmes accedentibz quilo-
cus ebrudinensi adiacet ci-
uitati. Mummulus exerci-
tum mouit et eumburgun-
dionibus illuc p̄ficisitur.
Circumdatisq̄ langobardis eū
ere exercitū ^{sup} factis etiam con-
cisis p̄dema siluarū intruit sup
eos multosq̄ ex eis interfecit.
Nonnullas uero capet et re

21
gi suo quadragesimo dirigit.
Langobardi quoque his partibus
Paditaliam sunt regressi. v
ost hinc saxones quicum lan
gobardis italiam uenerunt.
ingallias prumpunt. et in
territorium regense id est
apud stablonem uillam castra
constituunt. Discurrentes per
uillas urbium uicinarum
diripientes praedam. captiuos ad
ducentes uel etiam cuncta uas
tantes. Quod cum mummulus
conperisset super eos cum exerci
tum iussit. multosque ex eis in
terfecit. donec nox finem fa
ceret edere non cessauit. Igna
ros enim repereret homines.
et nihil de his que ^{acciderant} accesserat
autumantes. Mane autem fac
to statuunt saxones exerci
tum praeparantes se fortiter
ad bellum. Sed inter curren
tibus nuntius pacem fecit.
Itaque muneribus mummulo
relictis captiuos et uniuersa
praedam aditaliam reuertuntur.

Igitur regressi vi
saxones aditaliam adsumptis
secum uxoribus atque paruulis
suis uel omni supellectili rur
sum ad gallias deliberant re
dire. scilicet. ut a sigisfredo rege
suscepti eius possint adiutorio
ad patriam remeare. Certum
est autem hos saxones ideo aditaliam
cum uxoribus et paruulis ad
uenisse. ^{ut} Kineu habitare debe
re sed quantum datur intellegi
noluerunt Langobardorum im
perio subiacere. sed neque eis lan
gobardis praemissum est in proprio
iure subsistere. ideoque existiman
tur ad suam ad patriam repedasse.
Hi gallias ingressuri duos ex se
cuncos faciunt. et unus quidem
cuneus puicam urbem Aliter
uero pebredunum ingressus
est. illa reuertens uia. quam
annos superiore tenuerat. Hu
qua tempus messium erat col
ligentes ac triturantes frum
ta comedebant. ac suis animi
tibus ad hesum praebant. dup

clabantur pecora, sed nec ab in-
cendis abstinabant, quicum ad
rodanum amnē puenissent, ut
trans meato eo regno se signifi-
conferrent. Occurrit eis mūmu-
lus, cum ualida multitudine.
Tunc illi uiso eo timentes datis
p̄reclomp̄tione sua multis auri
num misinatibus transire p̄mis-
si sunt; Qui dum ad signifi-
cū re-
gem p̄gunt, multos inuicere ne-
gocitatione sua deceper̄. Venun-
dantes regula crisquita nescio
quomodo colorate erant, ut au-
ru p̄bati atq; examinati specie
simularont. Unde non nulli ob
hoc dolose ducti dantes aurum
etas accipientes pauperes sunt
effecti. Peruenientes tam̄ ad
regem signifi-
ad locum un-
de prius egressi fuerant redire
p̄missi sunt. VII

Quidam ad suam patriā uenisse
sent, inueniunt eam a suauis
Kalus gentibus sicut supra cō-
memorauius retineri. Contra
quos insurgentes conati sunt

cos extrudere addere. At illi
optulerunt eis tertā partem
regionis dicentes, simul possimus
uiuere. & sine collisione com-
muniter habitare. Cumq; nul-
lo modo adquiescerent, dehinc
optulerunt eis medietatem. Post
hec duas partes sibi tantum ter-
tiam se seruantes. Nolentibus
aut̄ illis optulerunt eum terra
etiam omnia pecora tantum
ut ab illis cessarent. Sed nec hoc
saxones adquiescentes certam
expectant, atq; inter se ante cer-
tamen qualiter uxores suasq;
diuiderent statuunt, sed non eis
utputabant euenit. Nam com-
misso p̄lio uiginti milia ex eis
interempta sunt, suauorū ue-
ro quadringenti octoginta ce-
ciderunt. Reliqui uero uicti
p̄tia capiunt. Sex milia quoq;
saxonum qui bello sup fuerant,
deuouerunt se neq; barbam neq;
capillos incisuros, nisi de suauis
hostibus ualescerentur. Quittis
pugnā adgredientes uehementer

bellum
saxonum
significat

Pacti sunt: et sic ab illo querebat.
 Post haec tres langobardorum VIII
 duces. id est. anno. Zabani. et Rodani
 gallus intraverunt. Anno quidem
 ebrudunense carpens uniusque ma
 cho nullam quam munulaf mu
 nere regis meruerat accepisset.
 ibique tentoria fixit. Zabani
 uero pdeusum descendens urbem
 usque ualentiam uenit. Rodanus
 autem gratia nobilium ciuitatem ad
 gressus est. Et anno quidem arte
 tensum debellauit pueniam cum
 urbibus quae circum sita sunt. Et
 usque ad ipsum lapideum campum
 quia dicitur urbi masiliensi acce
 dens uniuersa quae repperire
 poterat depopulatus est. Aquin
 sibus autem obsidione parans ui
 ginti duabus libris argenti accep
 tis ab eodem loco discessit. Roda
 nus quoque Zabani parimodo
 incendit et rapinis loca atque
 accesserant demolitis sunt. Quae
 cumulo patrio plati fuissent.
 cum ualida manu ueniens. In
 mum eutrodanum qui gratia nobili

debellabit confligit. Et multos de
 eius exercitu perit. Ipsum quoque
 danum lancea uulneratum.
 admontium ex celsa fugere compu
 lit. Qui exinde cum quingentis vi
 ris qui remanserant. pdeua
 filiarum prumpens. et Zabani qui
 tunc urbem ualentiam obside
 bat puenit. et quae omnia quae acta
 fuerant nunciauit. Qui partem
 dum ad ebrudunum urbem omni
 pedantes uenissent. ibi eis mu
 nulaf cum innumero exercitu
 occurrit. Comissioque pro eosdem
 uenit. Tunc Zabani et Rodanus
 italiam repetentes secus uiam de
 uenire. Quam urbem sifinnus
 magister militum a parte reti
 nebat imperatoris. atque puer
 munuli adueniens litteras eide
 reatas amunulo portexit. cumque
 etiam aduenire dixit. Quae
 pro Zabani et Rodanus exinde
 mox aegyptum discesserunt. His
 auditis anno collecta omni pda
 italia rediturus proficiscitur. Sed
 resistentibus sibi pda ex magna

parte relinquent. Uix cum
suis ad pinū tramitē trumpe
re potuit. et sic ad patrem puer
is diebus aduenit viiiii.

francos inanis

H

tibus francis magnis castrū
quod sup tridentum in confi
nio italie positum ē seculum
tradidit. Quā ob causam com
lun
gohardorū [†] tagilo no
mine agnus ueniens depelctus
est. Quidā p̄da reuertente

incampo rotalari. Abobuo
sibi duce francorū charamni
chis cum pluribus eius pempt
est. Quē charimnichis non mul
tum post tempus tridentū ue
niens deuastabat. Quē subse
quens ebr̄n tridentinus dux in
loco filusius d̄r suis cū sociis in
terfecit. Prædāq; omnē quā ce
perat excoffit. expulsiq; francis
tridentinū territorū recepit.

H

oc tempore x
sigisprus rex francorū occisus ē.
fraude helperici germani sui cū
quo bellū inerat. regnumq; ei
childeptus eiusc̄le filius adhuc

sigisprus rex francorū
occisus.

puerulus cum prunehilde matre
regnum suscepit. Cuiusmodi dux
tridentinorum de quo p̄missus
accepit uxore filia garibaldi ha

P

riorum regis ari
ost hęc tempora apud constan
tinopolim ut supra p̄missū ē. ius
tinus minor regnabat ut om̄i
auaritia deditus contēptor pau
perū. senatorū spoliator. euan
ta fuit cupiditas tabies. ut auras u
beret ferras fieri. In quibus ca
que sapiebat auritalenta congre
garet. que [†] hū ferr̄ inheresim
pelaginā dilapsam. Hic cū ad iu
nis mandatis aurē cordis ad uer
teret iusto dī iudicio amissio ratio
nis intellectu amens effectus ē.
Hic tiberiū exire a seuit qui
eius palatiū uel singulas p̄uen
cias gubernaret. hominē iustū.
ut ille strenuū sapientem ely
mosinarum. in iudiciis equum.
in uictoriis clarū. Quod his om
nibus super eminet pussimum
xp̄ianum. Hic cū multa docthe
sauris quos iustinus adgrezauē

rat pauperibus erogare & suffia aug
 frequentius cu increpabat. qd rē
 publicā redigisset in paupertatē
 dicens: Quod ego multis annis e
 gregavi. Iam infra paucissimū
 tempus p^oelicū dissipis. Aiebat aut
 ille. Confido in dno quia nō deere
 pecunie fisco. ^{tantum.} ut
 pauperes elemosinā accipiant
 aut captivi redimantur; Hoc ē
 magnū thesaurus. dicens dno
 Thesaurizate uob thesauros in
 celo. ubi neq; cruco neq; tinea
 corrūpit. et ubi fures non effodiunt
 nec furantur. Ergo de his que
 dñs tribuit congregemus thesauros
 in celo. et dñs nob augete digna
 bitur in celo. Iustinus igitur un
 decim annis regnasset amentia
 quā incurerat tandem eū uita
 finiuit. Bella sine que p^onarise
 tom patriā zothis uel francis
 inlata superius p^oanticipationē
 diximus huius temporibus ges
 ta sunt. Deniq; ceterū omā tēpo
 ribus benedicti papē uastantibz
 omā p^otracū langobardis fa

mis penūa laboraret multa milia
 frumenti nauibz ab egypto diri
 gens cā studio mīre redēla
 bit. xii

Mortuo igitur iustino tiberius
 constantinus romanorū
 quinquagesimus sumpsit impe
 rium. Hic cum ^{ut} superius dixim
 sub iustino adhuc cesare palaciū
 reyeret. et multas cottidie ely
 mosinas faceret. magrū cichā sa
 ricopiam subministrauit; Nam
 deambulans p^opalaciū uidit in
 pauimento domus tabulam mar
 morā in qua erat crux domi
 nica sculpta etat. Cruce dñi
 frontē nr̄m expectata munu re
 debemus. Et ecce ea sub pedibz
 conculcamus. Et dicitur cicut ias
 sit eadem tabulā auferri. De
 fossāq; tabulam atq; erectā
 inueniunt subter et aliā hoc sig
 num habentem qui et ipsa ius
 sit auferri. qua amota repper
 riunt et certiam. Iussuq; eius
 cum et hęc fuisset ablata. inueni
 unt magnum thesaurū habentē

supra mille auri centenaria. Sub
latumque aurum pauperibus ad
hunc habundantius quam consu-
uerat largitur. Narsis quoque
patricius italie cum in quaedam
ciuitate intra italiã domũ mag-
nam haberet cõmultis thesau-
ris ad supra memoratã urbẽ ad-
uenit. Ibiq; in domo sua ocul-
te cisternã magnam fodit.
In qua multa milia centenari-
orũ auri argentiq; reposuit.
Interfectisq; omnibus conscis
uni tantummodo seni hæc puia-
mentum ab eo exigens com-
clauit. Defuncto quoque narsese
supra dictus senex. ad cesarẽ
tyberiam ueniens dixit. Sinquit
mihi aliquid p̄dest magnam
rem tibi cesar dicã. Cui ille
dicat. Quid usi p̄derit enĩ tibi
si quid nob̄ p̄futurũ eẽ narra-
bis. Thesaurũ inquit narsis recon-
ditum habeo. quod in extremo
uitæ positus celare non pos-
sum. Tunc cesar tyberius gau-
sus mittit usq; ad locũ pueros

suos. Recedente uero senem hunc
secuntur actoniti puenientesq;
ad cisternam deoptaq; ingrediunt̄.
In qua tantũ auri uel argenti re-
ptum est. ut p̄ multos dies uix ade-
portantib; potuisset euacuari; que
ille poene om̄a scdm suum morem
exogatione largifluu dispensauit
egenis. Hic cũ augustilẽ coronã
accepturus eẽt. cũq; iuxta con-
suetudinẽ ad spectaculũ circi
populus expectaret. insidias ei
p̄parans. ut iustinianum iustini
nepotem addignitatẽ impera-
toriam sublimaret. Ille p̄ loca
scã prius p̄cedens. dehinc uoca-
tum ad se pontificũ urbiscum
consulibus ac p̄fectis palacium
ingressus. indutus purpura. dia-
demate coronatus. Irono imperia-
li inpositus. cãm̄sis laudib; in reg-
ni eĩ ḡta confirmatus. Quod ei
aduersari audientes. nihil que-
ci qui indm̄ spem suam posue-
rat officere magno sunt confu-
sionis pudore coopti. Transactis
iũt paucis dieb; adueniens usq;

24
Justinianus pedibus se proiecit imperii,
obmeritum gratia quindecim ei
auri centenaria defertens.
Quae secundum patientiam fuerit
collegens sibi impalatio adhis-
tere iussit. Sophia uero antequam
in memoriam promissionis quam quon-
dam meritorium habuerat in-
fidias ei temptauit ingerere.
Procedente autem eo ad uillam
ut iuxta riuum imperiale triginti
diebus ad uindictam iocunda-
retur. Vocato iam iustiniانو
uoluit eum sublimare in regno,
Quo conpro tributus cursu ue-
loca constantinopolim regre-
ditur adhibensque augustam
omnibus thesauris spoliante.
Solum ei uetus cottidianum ali-
mentum relinquit. Segregatisque
pueris eius ab ea. alios de
suis posuit qui ei parerent.
Mandans prorsus ut nullas de
antrioribus ad eam haberet acces-
sum. Justinianus uero uerbis
solummodo oburgatus. tanto in-
posterum amore dilexit ut filio.

ius filium suum promitteret. Rur-
sumque filio suo filium eius expe-
teret. Sed haec res quam obuersam
nescio ad effectum minime pro-
uenit. Huius exercitus ab eo
directus per se potens debet
laure. uictorque regressus. tan-
ta mole praedictis cum viginti pariter
elephantis ^{quantum super} detulit. posset suffice-
re cupiditati. XIII.

Adhuc hilpericus francorum rex
suis legatos dirigens multa ab
eo ornamenta aureos etiam
singularum librarum suscepit.
Habentes ab una parte effi-
giam imperii scriptam in circulo
triberi constantini perpetui aug-
stus. Ab alia uero parte habentes
quadragesimam et accensorem con-
tinentes que scriptum gratia roma-
norum. Huius ducis beatus
gregorius diaconus qui papa exti-
tit cum esset apocrissarius. apud
eandem regiam urbem morales
libros composuit. Catechismum que
eius de urbis episcopi de resurrectione
et tunc errantem in conspectu eius de

augsti superavit. ^hæc etiam tē
pestate faruald primus spolita
norum dux langobardorū ex
ercitum classe inuadens opu
lentam urbē spoliatā cunctis di
uitiis nudam reliquit. xiiii.

Mortuo uero apud aquilegiā
patriarcha primo qui cœtam
unum rexerat annum. ^{idem}

Tecete sacerdos bellas p̄ficiatur
rberius igitur xv

constantinus post quā imperiū
septem rexerat annos. seniens
sibi diem mortis imminere. Vna
cum consilio sophie auguste mar
ricium genere cappodocē uirū
strenuū ad imperiū elegit. Or
natq; sua filia regalib; orna
mentis ei eam tradidit dicens.
Sic tibi imperium meū cū hac
puella concessum utere eo felix
memor semp̄ ut exquiritur. ^{clius}
tita delecteris. Hæc postquā
dixit de hac luce ad æternam
patriam migravit. Magnum
luctum populis defua mor
te relinquentis. luce enī sum̄

bonitatis. inehmosinis p̄optos.
in iudicis iustus. in iudicando
cautissimus. nullum despiciens.

Sed om̄s in bona uoluntate con
plectens. om̄s diligens. ipse quoq;
ē dilectus ac uentis. Quo defunc
to mauricius indutus purpu
ra redimitur dudum tate ad eircū
p̄cessit. Ad clamantēq; sibi lau
dibus fecit. largitū populo mu
nera prius ex grecorū genere
in imperio confirmatū ē. xvi

At uero langobardi cum p̄annos
decem sub potestate ducum fu
issent. tandem cōmuni consilio
authariū elephōis filiū supra
memorati principis regē sibi sta
tuerunt. Quē etiā ob dignitatē
flauū appellat. quo p̄nōmine
om̄s qui postea fuerunt Lan
gobardorū reges feliciter usit.
huius indubis obrestauracionē
regni ducis quātunc erant omnē
substantiarū suarū medietatē
regalibus usib; tribuunt. Ut cō
sit unde rex ipse suisq; uicis adierunt
cuisq; obsequiis p̄diuersa officia

dedit Alaricū. Populi tamē ad
 grauari plangobardos hospitiis
 pareuntur. Erat sine hoem
 rabile. in regno Langobardorū
 nulla erat uiolentia. Nulle
 struebantur insidie. nemo ali
 quē iniuste angariabat. Ne
 mo spoliabat. Non erant furta
 Non latrociniū unus quisq;
 quolibet securus sine timo
 re pgebat. xvii.

Hoc tempore mauricius imp̄r
 childepto regi francorū quin
 quaginta milia solidos plea
 tos suos direxit. ut eū exerci
 tu sup Langobardos intructet.
 eosq; de Italia exterminaret.
 Qui cū innumera francorū
 multitudinē in Italia subito
 introibit. Langobardi uero in
 ciuitatibus se communiētes
 intercurrentib; legatis oblati
 q; muneribus pacem cum chil
 depto fecerunt; quicū ad gal
 lias remeasset. cognito imp̄r
 mauricius quia cū Langobardis
 foedus inierat solidos quos ei

ob Langobardorū detrimētō dade
 rat repetere coepit. sed ille suarū
 uirtū ^{tentia fretus} impo, reddere noluit. xviii.

His itaq; aethari rex brexillā
 ciuitatē sup padimarginē positā.
 expugnare aggressus ē. In qua
 doctulfi dux Langobardis con
 effugerat. seq; partibus imp̄r̄ista
 dens sociatus militibus Langobar
 dorū exercitus fortiter resiste
 bat. Iste ex suauorū hoc ē Alayn
 norum gentem orundus in
 ter Langobardos creuerat et
 qui erat. Sed cū occasione uleis
 cende fix captiuitatis repperit.
 contra Langobardorū illico
 arma surrex̄. Aduersusq; Lan
 gobardos graui bella gesserat.
 tandēq; cū cum militibus quos
 uiuabat exuperantes rauenā
 copulāgunt. Brexillus captus ē
 muriquoq; ei. solū ad usq; destruc
 tis. Post huc aethari rex cum
 smaragdo patricio qui tunc in
 uenne p̄erat. usq; annū tertiu
 pacem fecit. xviiii.

Huius sine doctulfi de quo p̄

misimus. ammuniculo sepe ra
uenna cum milites aduersum
lingobardos quicquid urbem
tenebant. Hoc adiuuante pe
pulez. cui curia explisset termi
nū honorabile sepulchrū ante
limina beati uitalis martyris
tribuentes. tali eius laudes epi
taphio extulor. Claudatur
hoc tumulo tantu et uos porre.
Droctun nam meritis toto ui
uit in urbi suis eē. Cum lardis
fuit ipse quide nam gentis sua
uis eē. Omnibz & populis inde
suauis erat terribilis uisu fa
ces sed moris benignus. Lon
gaq; robusto pectore barba
fuit hic & lama semp. Romana
republica signa iustitior gen
tis. adfuit ipse sine contemp
sit arcos dūnos. Amat ille pa
rentes hinc patriā reputans eē.
Esse rauensiam suā huius prim
fuit brexilli. Gta capta quore
fidens cunctis horribus. Horror
erat qui pondere potens ualu
et eē. Pos signa iulare. Dix

illā primū xp̄s habere dedit.
Inde etiā retinuit dum classe
fraude far ualdus. uindicat ut
classēm classibus arma parat.
Supibus exiguis decertans om
ni patris lardorū innumerat
uict. Quis man. Rursus et
interris aluram superauit
eos. Conquirens dominus maxi
ma palma suis martyris auxi
lio uitalis. fultus ad istos
puerit uictor sepe triumphos
ouans cuius intemphis petuit
sua membra iacere. Hæc
loca post mortem bustis ha
bere iubat. Ipse sacerdotem
moriens petuit ista iohm his
reddi terris cuius amore pio.
Deniq; post benedictū xxi
papam pelagius romane ecclie
pontifex absq; iussione princi
pis ordinatus. eo qd lingobur
di romanos per circuitu obsiderent.
Nec posse quisquā aroma pgre
di. Hic pelagius helis aquile
gensi ep̄o nolenti tria capita
la calcedonensis synodi susci

pete. optam ^{sp} factis utilem misit.

Qui beatus gregorius cum esset

XCI **F**adhuc diaconus conscripserat. **I**nter ea childebertus rex franco-
rum bellum adversus hispa-
nos gerens caesarem superavit.
Causa autem huius certa
minis ita fuit. childebertus rex
ingundem sororem suam hermi-
nigildo leingildis: spanorum
regis filio in conjugio tradide-
rat. qui herminoldus predica-
tione leandri epi. hispalensis
atque adorationis ^{heresi} suae conjugis
abarrum ^{heresi} quia pater suus
langueret acatholicam fide
conversus fuerat. quem pater
impus impio sacramento pascha-
li die. securi percussum inter-
fecerat. Ingundis vero post
tristitiam & maritum suum de his
partibus fugiens dum gallias re-
pedare uellet. in manus mi-
letum incidit. Qui
ad usum hispanos re-
sederat. cum paruo filio cap-
ta atque infideliter ducta est. ubique

diem clausit extremum filius
vero eius imperi maureo constan-
tinopolim est transmissus. **XXII**

Rursum maureus auge legatos
ad childebertum mittens cum ut con-
tra langobardos italiam exer-
citum dirigeret persuaserit. Chil-
debertus existimans suam germi-
nam adhuc apud constantino-
polim vivere. legatos maurei
acquiescens ut suam possit sor-
orem decipere. iterum adversus lan-
gobardos francorum exercitum
ad italiam direxit. Contra quos-
dam langobardorum acies pre-
pararet. franci & alamanni dis-
sessionem inter se habentes sine
ullius lucri acquisitione.

Eo tempore fuit aquae diluvis
in finibus uenetiarum et liguriae
sive ceteris regionibus italicae
qua se post nos tempore cre-
ditur non fuisse. facti sunt
uicium possessionum seu uillarum homi-
numque pariter & animantium
magnus interitus. destructa sunt

inuenta dissipare uix tantūq;
tunc rebefis fluuius exerevit.
ut circa basilicā beati zenonis
effloris
martyrisq; extra ueronensis ur
bis muros sita ē. usq; ad supe
riores fenestras aqua ptinge
ret. Licet & sic beatus grego
rius papa post scripsit in eadē
basilicā aqua minime introi
erit. Urbem quoq; eiusdē. ue
ronensis muri ex parte alia
eadem sunt inundatione
subruta. facta ē autē hęc un
datio sexto decimo kl nouē.
sed tantę coruscationis & toni
trua fuerunt. quanta fieri
uix estiuo tempore solent.
Post duos quoq; menses eadem
urbis ueronensiu magna ex par
te incendio concremata est.
In hac diluui effusione intanē
apud urbem romā fluuius ty
beris exerevit. ut aqua ei sup
muros urbis influerent; &
maximas in ea regiones occu
parent. Tunc palucē eiusdē
fluminis multa serpenti

um multitudinis. draconū & iam
mire magnitudinis. p̄urbē tran
sient. usq; ad mare descendit. sub
secuta statim ē hęc inundatio
nē grauissima pestilentia quā
inguinarū appellant. Quę
tantę strage populā deuasta
uit. Unde inestimabili multitu
dine uix pauci remanerent.
Primūq; palagiū papā acrua
bilē peulit. cesine moza extinxit.
Deinde pastore interempto se
sup populū. extendit. xxiiii
In hac tanta tribulatione beatus
simus gregorius qui tunc leui
ta erat acunctis generaliter
papa electus. Qui dū septiformē
letaniā fieri ordinasset. intra
vnum horespaciū dū hūdm̄ p̄er
rentur. octuaginta exercitū sub
ito ad terrā corruentes sp̄m
exalarunt. Septi formis autē
letania dicta ē. quia om̄is ur
bis populū ab eito gregorio
in septē partibus deperiturus dñm
ē diuisus. In primo nāq; choro fu
it om̄is clerus. in secō om̄is abla

tes cū monachis suis. Tertio
om̄s abbatissē cum congregatio
nibz suis. In quarto om̄s infan
tes. In quinto om̄s laici. In
sexto uniuerse uiduę. In sep
timo om̄s mulieres conuigatę.
Ideo aut̄ debet̄o gregorio plu
ra dicere o mittimus quia iam
ante aliquo^{te} annos eius. Vita
dō auxiliante texuimus. in qua
quę dicenda fuerant iuxta te
nuitatis nřę uires uniuersa
descripsimus. xxxv

Hoc tempore idē beatus gregori
us augustinū. & mellitū & ioh̄m
cum alijs pluribz martiribus tūmē
bus dñi. In britaniā misit. eoz
q̄ p̄dicatione ad xp̄m anglos
conuertit. xxxvi

His diebus defuncto helia a qui
ligensi patriarē. quindecim an
nos sacerdotiū gesserat. Seuerus
huc succedens regendā susce
pit eccliam. quē smaragdus p̄se
metipsū gl̄a filica extrahens ra
uenam cū iuriā dñę. casualis
tribus exiit r̄a ep̄s. idem io

hanne parentino & seuerus atq;
uindemio. Nec non etiā anto
nio iamsene ecclę defensore.
Quibus communi ans exilia atq;
uolentiam inferens cōmunica
re compulit. ioh̄ni raucine ep̄o
trium capitulę damnatori.
Quia tempore uigili uel pela
gi armandę deserierat socie
tate. excepto uero anno grauen
na ad gradus reuersi sunt. quibz
nec plebs cōmunicare uoluit.
nec ceteri ep̄i eos recipere. Sm
ragdus patricius ad demonio n̄
inuste correctus successorem
romanū patriciū constantinopo
lim destinauit. Post haec factū
synodus decē ep̄oz in marino ubi
recepit̄ seuerū patriarē a quile
gensē dantē libellā erroris sui.
quia triū capitulę damnatoribz
cōmunicauerat raucine. Hominy
uero ep̄oz qui se ab hoc scismate
cōhibuerunt haec s̄. Petrus de aler
no. clarissimus. ingenuinus de fa
brione. ygnellus tridentinus. ui
nor ueronensis. Horroncius ui

centin? Rasticus de curia. Lonce
uis felermus. Agnellus de acilo.
Laurentius bellunensis. Magnenti
us iulensis. Radrivus polensis.
Cum patriarcha aū communicave
runt isti epi. Severus parentin.
iots patreus. Yndemius & iots.
Hoc tēpore xxvii
rex aethari ad strā exercitū
misit. cuius exercitū duxit
dominicus p̄fuit. qui post p̄as
& incendia facta pace manū
unum magnā pecuniā regi de
tulerunt. Alii quoq; langobardi
in insula amiana francionem
magistrū militum. qui adhuc
denarsetis parca fuerat. & cum
se p̄ginti annos contineret
obfidebant. Qui franci post sex
menses obfideionis suae langobar
dis eadē insulā tradidit. Ipse ut
ro ut optauerat dimissus a rege
cum sua uxore. & sup̄allectilina
uennā p̄peravit. Invenite sunt
in eadē insula diuites multaeque
ibidem singulis fuerant civitati
bus cōmendatę. *xxviii*

Aut vero ^{sp} Huius rex aethari le
gatos ad childeritū misit. petens
eius germanam suo matrimonio
sociari. Cumq; childeritus accep
tis muneribus. ad langobardos
legatis. suam germanā eorum regi
sēdaturam p̄misisset. Advenien
tibus tūm gothos debis panis
legatis eadē suā germanā. Coget
gens illi ad fidē catholicā con
uersa fuisset. dare p̄misit.
Finter hec *xxviii*
legationē ad childeritū mauricius
dixit. Mandans ei ut qd̄ prius
non fecerat. nunc cōtra langobardos
gentē bellū susciperet. atq; eos ab
talia remoueret. qui nihil mora
tus exercitum suum ad langobar
dos debellationē italiam direx
it. Cui aethari rex & langobardos
acres non segniter obuiam p̄gunt.
& p̄ libertatis statu fortiter con
fligunt. in ea pugna langobardi
uictores om̄a capiunt. franci
uehementer. nonnulli cap
ti plurimi. Kalu p̄fugam lapsi.
uix ad patriā reuertuntur tantaq;

ibi strages facta e de franco
 rum exercitu quanta nuqua
 alibi memoratur. Mirandum
 sane e cur sedis qualiqua delongo
 bardoru gestis scripsit. hanc
 ta coru uictoria his de ipsis pe
 ne usbis exarata legantur.
F lauius uero rex. xxx.
 auctori legatos post hec huius
 misit. Qui garibaldi coru regis
 filia in matrimoniu peterent.
 Quos ille benignit suscipiens
 delinda sua filia auctori sedu
 turum pmisit. Qui legati reuer
 tentes. Cum hanc auctori nuntias
 sent. ille p se ipsum sua spon
 sam uidere cupiens. paucis se
 cum. sed expeditis ex longobardis
 adhibitis unuq; sibi fidelissimu.
 & quasi seniore secum ducens si
 ne mora ad hanc uenit. Qui
 cu in conspectu garibaldi regis
 iuxta morem legatoru introduc
 ti eunt. et is se cu auctori quasi
 senior uenerat post salutationis
 uas ha ut moris e intulisset. Auct
 or cu nullo illius generis ag

...pterierit.
 eum ea que
 pmissum de
 francoz in
 tu in eo x h
 oria

nosceret. ad regem garibaldum
 ppinquius accedens ait. Domin
 us auctori me pprie ob hoc di
 rexit. ^{ut} uiam filia ipsius sponsaque
 nra dna futura e debet conspi
 cere. ut qualis ei forma firmo
 ualeam dno certius nuntiare.
 rex hanc audiens filia ue
 nire iussit. cumq; auctori ut
 erat satis eleganti forma. ^{uidenda abulit.}
 Quia cu contemplatus ee et que
 satis potna complacuisse. At
 ad regem. tale filie uix pso
 na ceptimus. ut ca merito uiam
 regina fieri optemus. Suplecet
 uix potestati deius manu sic
 nobis postea facta e uini po
 culum. prius sumere popta
 mus. Cumq; rex idcu fieret an
 nuisset. illa accepit uini pocu
 lum. prius qui senior ee uide
 batur. Deinde cu auctori que
 suu ee sponsum nesciebat. por
 rexisset. Ille post qua bibit ac
 poculum redderet. eius manu
 neme anim aduertente digito
 tetigit. Dexteraq; suam sibi

87
a fronte p[ro]sum ac facie p[ro]duxit.
Illa hoc sui nutricia r[ati]one p[ro]fusa
nuntiauit. Cui nutrix sua ait. Iste
nisi ipse rex. & sponsus tuus e[st].
te omnino tangere non audeat.
sed interim sileamus. ne hoc patri
tuo cognitum fiat. Reu[er]sa u[er]o
digna p[ro]p[ri]a e[st]. que tenere debet
regnum. & tuo sociari coniugio.
Erant aut[em] tunc aethari iuueni
li & late floridus statura decens.
candido et tunc p[ro]fusa etatis devo
rus aspectu. Qui mox a rege co
merto accepto. in patriam reuersu
ri arripunt. deq[ue] naricor[um] fini
bus festinanter abscedunt. Na
ricorum quid[em] p[ro]vincia qu[ae] ba
ioariorum populis inhabitant
habet ab oriente panoni[am] ab occiden
te saviu[m]. a meridionali ab aequi
loni[is] s[er]uato patre. danubii fluenta
Igitur aethari cum conp[ro]p[ri]a
h[ab]ere fines uenisset. seruiq[ue] adhuc
qui cum ducelebant ^{baioar[um]} ^{erios}
haberent. Exiit se quantu[m] super
equum cui p[ro]fidebat potuit. & to
t[um] adu[er]su[m] seruicula[m] quam

in manu gestabat in arborē que p[ro]xi
mior aderat fixit. Ea q[ue] fixa re
liquit. Adhuc h[ab]ere insup[er] uerbis.
Tale aethari fertu[m] facere solet.
Cumq[ue] h[ec] dixisset. tunc intel
lexerunt baioarii qui cum eo co
mitabantur eum ipsum e[ss]e regē
aethari. Deniq[ue] post aliquot tē
pus cū p[ro]p[ri]a francorū aduentum.
p[ro]urbacio garibaldo regi adue
nisset. Teudelinda eius filia cū
suo germano nomine quierduald
ad italiam cofugiunt. Seq[ue]nt[er] ad
uentare aethari suo sponso nun
ciauit. Cui statim ille obuiam
cum magno apparatu adu[er]su[m]
as celebrand[um] in campo sacris
qui sup[er] ueronā e[st]. occurrentes
e[ss]e d[omi]n[um]. Cunctis letantibus in e
uigium ut m[er]ito accepit. Erant
aut[em] tunc ibi interretos Longo
bardorū duces Agilaf dux tau
rinensiu[m] ciuitatis. Quo in loco
cū p[ro]urbato arce lignū quod
dā quo regis sepulchru[m] erat. cū
magno thonorū frangere uisul
mansuetu[m] fuisset. Habebat tunc

agilulf querendā desuis aris.
picem puerum qui partē
diabolicam quid futurum poi-
tenderet uetus fulminū intel-
ligebat. Qui ^{cū} secretē cum agilulf
ad requisita naturę recideret.
idem dixit. Mulier ista que
modo regi nro nupsit. tua non
post multum tempus conuix
futura ē. Quod ille audiens
caput se eius amputaturum sibi
dedit amplius aliquid diceret
cōminatus ē. Cui ille. Ego quidē
inquit occidi possum. Nam cer-
te ad hoc ista in hanc patriam
femine uenit ut uis debeat nup-
tius copulari. Quod ita quoque post
factum ē. Hoc tempore quam
ob causam incertū ē. insul-
cognatus regis auctari apud
ueronam ē interfectus. **xxi**
hic cum tempestate gippo le-
gatus childepti regis franco-
rum cum constantinopolim
remisisset. Cui regi suo quo-
modo honorifice ab imprenu-
picio susceptus fuisse nunciasset.

24
...muyra^{se}
Reliquas apud caraginē ppehissue
rat impri ad uoluntatē childepti
regis ultū ire pmisisset. Childept
confestim iterato italiam exer-
citū ^{francōrū} cū uiginti ducibus. adde-
bellandum langobardorū gentē
dixit. Quibus ducibus adde-
aldus etolo. et eodū eminentio-
res fuerunt. Sed olo cū impor-
tune ad bilicionis castrū acces-
sisset iaculo submanilla fau-
cibus cecidit et mortuus ē.
Reliqui uero franci cum egres-
si fuissent ad pcedendum. ab in-
gobardis in rursibus passim
p loca singula psternebantur.
At uero. auctualdus rex du-
ces francorū ad mediolanensiu
urbem uenientes. ibi omnino in ca-
pistris castra posuerunt. Quo
loco adeos impri legati uenit
nunciantes. ad eōs exortū in sola-
tio eorum. dicentesque quā post-
triduum cum eisde uenimus.
et hoc uobis erit signum. cū uide-
ritis uille huius. que in mon-
te sita ē domus incendio con-

eremari. & fumum incendii ad
caelef usq; sustollit, noueritis. ^{no} os
cum exercitu quē pellicemur
aduocare. Sed expectatis fran-
corum duces dieb; sex iuxta pi-
lacium, nullū ex his quī lega-
ti imprijs pmisserant uenisse con-
tēplati sunt. Cetheus autē eū
tredecim duceb; hēuā italy in-
gressus, quinq; castella coepit,
aquily & sacra mēta exegit. ^o
uenit etiā exercitus francorū
usq; ueronā. et de posuerunt cas-
tra plurima p pacem. Post sacra-
menta data, quese eis credide-
runt. Nullū ab eis dolum exis-
timantes. Nomina autē castrorū
quib; diruerunt in territorio tri-
dentino ista sunt. Tesana, Malerū.
Sennia, apianū, fugitina, cumbra,
bricianū, bretonicū, Belones, en-
nemase, et duo inalsua, et unū
in ueronā. Hæc omnia castra eū
dirpta eunt afrancif, cuius uni-
uersi ab eis ducti s; capiti pfer-
runt uero castro intercedentib;
epiſ ingeniuino de sabione & Agnel

lo detritento data ē redemptio,
per ipse. Unus cuiusq; aurifolido
unus usq; ad solidos sexcentos. Intra
francorum exercitū cum ceteri
puf adstruunt ppe in consuetu-
aris incommoditate, desentariu
morbe grauiter exagitate coc-
pit. quo morbo plures ex eis in-
uenerit. Quid plura cū p tres
menses francorū exercitū italy
pauget, nihilq; pferret. Neq;
regem adtingere ualerent de quo
ultio fieret. Quise uictratei
nense munerant urbē uictratei
infirmatus, aris in cōpetanciu ac
fame constricte exercitū redire
ad ppa destinauit. Quireuer-
tentes patriam inuentū famis
penuriā pessi s; Ypprius uictratei
ta ppa insup etiā et arma ad
foem dū uictū pberent, quū
ad genitale solum ptingit.
Circa hæc tēpora ¹¹
putat ē factū qd deauthari
rege referē; fama est enī.
Tunc qdē regē pspoleciū bene-
uentum puenisse, eundemq; regio

Neq; se
de inuim
eis ubi
ei possit
eo qd se
in locis
forassi
nis con-
tullisse

nom cepisse. et usq; etiā regū
 extremā italy civitatē usq; ad
 sicily pambulasse. et quibidē mtra
 maris undis colūna quēdā cōdi
 citē posita. usq; ad eū equo sedens
 accessisse. eaq; deasta sua tēpōis
 se dicebat. Usq; hic erunt langobar
 dorum fines. Que columna usq;
 hodie dicitur p̄sistere. Et colūna

Fauthari appellat̄ rex
 ait aut̄ primus langobardorum
 dux innoventio nomine octo.
 qui in ea principatus cōp̄curri
 cula uiginti annorum xxxiii

Interea Authari rex legationē
 urbis pacificis ad Guntrānum re
 gē francorū parūm filuē childe
 pr̄i regis direx̄. A quo legati
 eidē iocunde suscepti. Sed a childe
 ceptum quicūq; ex fratre
 erat directi sunt. ut p̄ eius notū
 pax cum gente langobardorum
 firmaretur. Erat aut̄ Guntrā
 nus iste de quo diximus rex pa
 cificus. & omni bonitate conspi
 cuus. Cuius unum fact̄ satis
 admirabile libet. ⁱⁿ os huiens̄.

historie breuiter inserere. Pre
 ferti cum hoc francorū histo
 ria nouerimus noming cōtineri
 Is cū uenatū ⁱⁿ tēpore insil
 uinisset. & ut solet fieri huc il
 laq; discurrētib; focus ipse cū
 uno fidelissimo tamen suo ^{trans} regn
 sisset. Gram ⁱⁿ depressus ca
 put ingenib; eiusdē fidelis sui
 reclinans obdormiuit. Decius
 ore paruū animal in modū rep
 tilis egressū. tunc ribulū q̄ pro
 pedis curtebat. ut transire pos
 set fatigare coepit. Tunc uidē
 in euus gremio quiescebat. Spa
 tam suā. uigina exempta sup
 eundem ribulū posuit sup quē
 illud reptile. ^{de quo} diximus ad partē
 aliā trans̄ meauit. Quod eū n̄
 longe exinde in quodam forā
 montis ingressū fuisse. & post ali
 quantum spaci regressū sup ean
 dem spaci p̄ fatum ribulū. trans̄
 measset. Rursum inos Guntrā
 ni de quo excurat intrauit.
 Guntrānus post hoc desomno ex
 p̄te factus. mirificā se uisionē uidisse

quodā
 sanus

narravit. **R**etulit enim ^{ap} paruisse
sibi in somnis quod flammam quendam
propontem ferream transisset. & submon-
tem quendam introisset. ubi mul-
ta auri pondus aspexisset. Inve-
ro in cuius gremio caput tenuer-
at. cum dormisset quidem uide-
rat ei per diem reculit. Quod plu-
rima ^{effusa} loco illo inestimabilis
thesauri quibusdam antiquitas po-
siti fuerant sibi reperit. De quo auro ip-
se rex post modum orbis solidum
mirae magnitudinis & magni ponde-
ris fecit. multisque illud preciosis ge-
mis decoratum ad sepulchrum domini
hierosolymam transferrere uoluit.
sed cum minime potuisset. eadem supra
corpus beati marcelli martiris
quod in ciuitate eboracensi sepultum
est. ubi sedes regni illius erat ponere fe-
cit. Et ibi usque in presentem diem. nec est
usquam ullum opus ex auro effectum.
quod ei ualeat comparari. Sed nos
his breuiter querelatum digna erant
Interim dum legati ^{de} auro
auctoris regis in francia morarentur.

Rex auctoris apud tuncum
non asseperat. uenire utradunt accep-
to morte. Post ^{quam} rex regnauerat in
nos. Statimque a langobardis legatum
ad childepertum regem francorum mis-
sa est. que auctoris regis mortem
ei denuntiaret. Et pacem ab eo ex-
petere. Quod ille auctoris lega-
tos quidem suscepit. Pacem uero
in posterum solaturum promisit. Qui
tamen praefatos legatos post ali-
quod dies promissa pace absoluit.
Regina uero theodelinda qua-
satis placebat langobardis promi-
serat in regnum consistere digni-
tatem suadentes ei. ut sibi quem ip-
se uoluisset. ex omnibus langobar-
dis uirum eligeret. tale scilicet
qui regnum regere ualere possit.
Illa uero consilium cum prudentibus
habens. adulfum turinacium et sibi
uirum & langobardorum genti regem
elegit. Erat enim adulfus uir strenuus
et bellicosus et tam forma quam
animo ad regni gubernacula pro-
coaptatus. Cui statim regina ad se
uenire mandauit. Qui cum ^{ad} uenisset.

Iec. ipse sibi post aliqua uerba
 animum pparari fecit. Qui prior
 bibisset. residuum agilulfo adbi
 bendum tribuit. is eum regine
 accepto poculo manu honora
 biliter osculatus est. Regina cu
 robore subridens. non debere sibi
 manum osculari. Atque oscula
 ad os ungerere oportere. ^{inquit} Marci
 cu ad suum basium erigens eidesus
 nuptus claus. regni dignitate ape
 ruit. Quod primum celebrant ^{nuptis} eum
 magna leticia. suscepit agilulf
 qui fuerat cognatus regis auctu
 ri inebante. iam mense nouem
 brio regna dignitate. Sectam
 congregatis in unum langobardis
 postea mense maio ab omnibus in
 regnum apud mediolanum leua
 tus est. **Item** cap. **lii**

I Quod agilulf rex perptuus legatos
 infanciam misit.
ii De scititate quae eodem anno fuit
 & de locustis. **Item**
iii Quod rex agilulf mimulfu occidit
 eodem bellacione gaudulfi et ulphi
iiii De epistola apud muenam & de bello

childepti cum filio chilperici. et
 deportentis.
v Quod edwice dialogu beatus grego
 rius tendelinde regine direxit.
vi De bonis actibus eiusdem tendelin
 de regine.
vii Quod casilo ad childepto francorum re
 ge ordinatus est.
viii Quod romanus patricius ciuitates
 quas langobardi tenebant inua
 si. Quia rex agilulf maurifione
 ducem occidit. Quia cum beato
 gregorio & romanis pacem fecit.
iiii De pta beati gregori ad tendelinda
 regina. **Item** alia eiusdem ad agilulfu
 regine
x De stella comete & morte iohis epi
 et eundem et de barbaris.
xi De morte childepti francorum regis.
 et de bello avarum cum francis & de
 transitu guntrami. **Item**
xii Quia cecilius legatos ad agilulfu
 misit. et de pace cum allinico pa
xiii De pace agilulfis cum francis. et de mor
 te angrulfi & uuarne cecili.
xiiii De epistola apud muenam. et de mortalita
 te apud ueronam.

xv D e signo sanguineo in celo et bello inter se francorum.	ff ff ff facta cum francis.
xvi D e morte ragululfi ducis spulitani et de ducatu teudelapui.	xxxi B ellū francorū cū saxonibus
xvii D e p̄dicatione facta a lingolardi.	xxxi D e pace facta cū harnagelo patricio & de captis tuseis ciuitatibz.
xviii D e morte rortonis et ducatu archiep̄.	xxxi D e morte scueri patris archiep̄ et facer dicio iohis et andeliani.
xviii E p̄ta beati gregori pape ad eundem archiep̄.	xxxi D e inuisione neapolitane ciuitatis. et de morte cleuberu falsi imp̄ris.
xx D e captiuitate filie regis et quibus agululfi exano artificē direxit.	xxxi D e pace facta cum imp̄re.
xxi D e basilica beati iohis in modica quā teudelinda regina edificauit.	xxxi D e morte gysulfi ducis et de p̄dicatione for iulane urbis et de aris malis que lingolardi ab huius p̄fessis sunt.
xxii D e epilatio q̄t construxit.	xxxi D e ducatu & de morte rasonis et ca conis.
xxiii D e subuersione patraunę urbis.	xxxi D e gysulfo duce foro iulano et de aduentura dualdi et grimaldi in beneuentum h̄c
xxiiii D e pace facta cū aaribz et q̄t lingolardi istria sunt ingressi.	xxxi D e morte arialdi et regno arialdi.
xxv D e caluald filio agululfi et de inuisione montis siluif.	xxxi D e morte arialdi et regno arialdi.
xxvi D e morte mauricii imp̄ris.	xxxi D e morte arialdi et regno arialdi.
xxvii D e gaudual et gysulfo ducibz et baptismo adolaldis.	xxxi D e morte arialdi et regno arialdi.
xxviii D e captu cremone et morte filie regis et de bello francorum.	xxxi D e morte arialdi et regno arialdi.
xxviiii D e transitu beati gregori pape et de eius sanctitate.	xxxi D e morte arialdi et regno arialdi.
xxv D e regno adalaldis et de pace	xxxi D e morte arialdi et regno arialdi.

h̄c
De pace facta cum
p̄re et de francis
et populatione
hystorie et morte
guntualdi

xlvi D emorte radaldi ducis et quia cum
i duarto grimald eius germanus
successit. Radaldi.

xlvii D emorte rothari regis cetero no

xlviii D emorte etadi aig cetero constantini
quis successit. Regno alterius
constantini.

xlviiii D ecessata regina phierum.

l D emorte aripri cetero duxi filii ei
qui ei successit cetero grimald
di. Anteritu gumpaldi. In ei

CAPITULUM IIII

CONFIRMATA IGITUR
agilulfi qui et ego dicitur est. re
gum dignitate. causa eorum qui
ex castollis tridentinis captiui
a francis ducti fuerant. agnellu
epm tridentinu infranciam mi
sit. Qui exinde rediens fecit ali
quantos captiuos quos brunichil
dis regina francorum ex proprio
picio redimetat reuocauit. Cum
quoque dux tridentoru ad optinen
dam pacem ad gallias proxit qd

imperata regressus e.

Hoc anno fuit siccitas numinum
grauis amense ianuario usque

ad mensem septembrium. Et fac

ta e magna penuria famis. Venit
quoque magna locustarum ^{et} mag
na pestis in cetero tridentini

num. que maiores erant. qua ce
tero locustis. cetero diebus her
bes paludosis depaste sunt. Sege
tes uero agroru exiguis non con
tingerunt. Sequenti quoque anno
pari nihilominus modo aduentu f.

His diebus agilulf occidit inimicu
duce de insula sui uulani eo quod
se superiori tempore francoru
duobus tradidisset. Gaudulfus uo
ro pgamis dux incurrete sui p
gamo rebellans contra regem
se munauit. Sed dedit obsidibus
pacem cum rege fecit. Rursu
se gaudulfus in insula comacina
se clausit. Agilulf rex uero
incandem comacina insulam
ingressus homines gaudulfi ex
inde pulit. et thesauru quod
ibidem a romanis positu inuen
it tunc in insulam transtulit. Gaudul
fus uero iterato pgamu confu
gens. ibique ab agilulfo rege obtin

reus. Rursus in gr̃a receptus ē.
Rebellavit quoque dux ulfari con-
tra regē agonē apud t̃ruisiū.

Hobseffus captusque ē ab eo. IIII
hoc anno fuit pestis inguina-
ria iterum apud nauennam.

gradus. et histurū nimirū
sic & prius ante triginti
annos extiterat. Hoc etiā tem-
pore agilulfus rex cum avaris
p̃cōe fecit. childebertus quoque bel-
lū gessit cū c̃fabrino suo helperi-
ci filio. in quo p̃lio usque ad trigin-
ta milia hominū cecidi sunt.
fuit autē tunc hiemps fr̃ida
nimis. qualē uix aliquis prius
recolerat fuisse. In regionē quoque
britonum sanguis denubus fluxit.
& interreni fluminis aqua
uulsi et uoris emanauit. V

His diebus sapientissimus ac
beatissimus gregorius papa ro-
māe urbis post quā multa mul-
ta ad utilitatē sc̃e eccl̃e scrip-
serat. etiā libros quattuor de
uita sc̃orū composuit. quē codi-
cē dialogū uelē duorū locutio-

nē. quia cū conloquens eū suo
diacono petro ediderat apella-
uit. Hos igit̃ libros p̃fatus papa
trouclundę reginę dirigit. quā
seculat utiq; ex xpi fidei dedi-
tā. & bonis actibus eē p̃cipuam
et hanc quoque VI.

Per hanc quoque VI.
multū utilitatis d̃i eccl̃a conse-
cūta ē. Nam pene om̃s eccl̃esiarū
substantias langobardi cum ad
hūc gentilitatis errore tenerent̃
inuerunt. Sed hos salubri sup-
plicatione ^{regina} p̃mōdis. ut ait hō
cā fidē tenuit. & multas possessio-
nes eccl̃e xpi largit̃. cūque ep̃s
qui in depressione et abiectione erant
ad dignitatē solitę honorē reduxit.

His diebus casilo VII.

ab obidolepro rege francorū apud
lucariā rex ordinatus ē. Quinax-
cum exercitu silihorum p̃uinciam
interuenit p̃trata uictoria actō
lū p̃rium cū maxima p̃cedi remouit.

Hae etiam tempestate VIII.

romanus patrius. & quartus nauen-
nē romam p̃petauit. Quidā nauen-
nā reuertit̃. retinuit ciuitatē

888

que alongobardis tuncbantiqua
 ra ista s̄ nomine Sutria. polon
 eu. hortā. tader. amera. peru
 sua. lucolis. & alia quasclā eius
 tates. Quod factū cū regi agylulfo
 nunciatū eēt. ¹stam terno cypri
 sus cūualido exercitu ciuitatē
 perusū petuit. ibiq; pelus aliquod
 maurisionē ducē longobardorū
 quise romanorum partibus tra
 diderat obsedit. & sine mora cap
 tū uita priuauit. Huius regis
 aduentū intantū beatus gregori
 us papa ^{exterritus} ē. ut ab expositi
 one. tēpli de quo inzechielē
 gitur desisteret. sicut ipse quo
 q; insuis ^{omelul} refert. Rex
 igitur agylulf reb; ēpositis tri
 num repedit. Nec multum
 post susperente maxime reude
 linda regina sua cūige. sicut & cū
 beatus papa gregorius suis eptis
 sepius ammonuit. cū eodē uiro
 scillimo papa gregorio. utq; ro
 manus pacē firmissimā pepigit.
 eademq; regine. idē uenerabilis
 sacerdos p̄p̄tāū actione hanc

epistolā direxit. VIIII.

Gregorius tradelinde regine longo
 bardorum. qui excellētia uirā
 ad faciendā pacē studiosus etbe
 nigne se sic solet impendere. Re
 nunciante filio n̄ro p̄bo. ablati
 cognouim; nec enī alit̄ christi
 anitate uirā conficiendū fuit.
 Nisi quia causa p̄uis labo
 rem & bonitatē uirā omnib;
 demonstrat. Unde om̄p̄i dō
 grās agimus quia ita cor uirā
 sua p̄tate regit. ut sic fidē rex
 tā tribuit. ita quoq; placita
 sibi uos semp̄ operari concedat.
 Non enī excellentissima filia
 defanguine. Quibus utraq; par
 te fundendus fuerit. Paruū
 te ereclis adquisisse mercede.
 exquarē uoluntatē uirā gr̄e
 referentes. dī n̄rī m̄m̄ de p̄
 camur. ut bonorū uob̄ uicē in
 corpore & animā h̄c & infuturo
 ē pensat. Salutantes uos p̄terea
 p̄terna dilectione hortamur
 ut ^{apud} excellētissimā cūige
 uirā illi agatis quatenus xp̄iane

rei publice societate non renūciet

Nam sic et uos scire credimus. multis modis ē utile. si se ad id amicitia conferre uoluerit.

Vos ergo magis uro qui ad gratiam pacis pertinent semper studete. atque ubi causa mercedis redderit elaborate. uel bona uera amplius ante omnipotentis dei oculos commendecis.

Gregorius agilulfo regi langobardorum. gratias excellentie uestrae referimus. quia petitionem uestram audientes. pacemque utrisque eorum partibus profuturam sic deuotum confidentiam habuimus ordinastis. Exquare excellentie uestrae prudentiam & bonitatem ualde laudamus. quia pacem diligendo. dominum uos qui auctor ipsius est. amare monstrastis. **N**am si quod absit facta non fuisset. quid agi habere. nisi ut eum peccato ^{passim} & periculo miserorum rusticorum sanguis quorum labor utrisque proficeret funderetur. sed ut proficere nobis. eandem pacem admodum

uobis facta essentiamus. **P**atna caritate saluantes petimus. ut quocumque occasio seclerite. ductibus uestris peruersa loca. Et maxime in his partibus constitutis. uestris precipue epistolis. ut hanc pacem sic promissam ē pure custodiant. & occasiones sibi aliquas nunguerant. unde aut contentio quaedam aut iniquitas nascitur. qui tenus uoluntati uestrae agere gratias ualeamus. **H**ec uero presentium litterarum sic reuera homines uestris in eo quod debuit assecutus suscepimus. quia iustum fuit ut uos sapientes. & quia pacem deo facta proprio nunciarunt.

Ita caritate & suscipere & donare deberemus. **I**nter haec sequenti mense Ianuario apparuit stella cometas mane & uespere per totum mensem. **H**o quoque mense defunctus ē iohannes archiepiscopus raucennensis. cuius in locum martinus eius romanus substitutus est. **C**uius quoque dux interuentum mortuo. datus ē eisdem loco dux gardo

aldef uir bonus. ac fide catho-
licus. Iselē ipfis dieb; bawaru
usq; aelulo milia uirorū. dū
sup ^{cauo} ~~cauo~~ uiruant. sup ueni-
ente caetano om̄s interficiuntur.

Tunc primū caballi. salutici. &
bubali. in talia delati. italy po-
pulo miraculo fuerunt. xi

Hic q̄m̄ tempestate childepertus rex
francorum. actatis anno uigesimo
quinto. cum uxore ppria sic fert̄
in uenem extinguit. Huius quoq;
q̄ & uariis dicunt. aponoma utu-
ringam impressi bella grauissi-
ma cum francis gesserunt. Bru-
nichil distunc regina cū nepo-
tib; adhuc puerulis teudepeo &
teuderico regib; gallicis. a quib;
accepta huius pecunia reuer-
tunt ad ppria. Mortuus quoq;
ē gumtramnus rex francorū
regnū quoq; illius brunichil-
dis regina suscepit cū nepotib;
adhuc puerulis filiis childeper-

Per den tēpus. xii
caeanus rex hunorū legatos ada-
gilulfum medi olano mittens

pacē cū eo fecit. Romanus quoq;
patricus moritur. cui gallicus
successit. & cum agilulfo rege pa-
cis concordiam inuit. xii

Hoc etiam tempore agilulf cum
teuderico francorū rege pacē
ppetuum fecit. Post hanc. ago-
rex rebellante sibi zangrulfum
uictonensiu ducē exanxit. Gualul-
fum quoq; pyamse ducē. cui ambis
peperat pemit. pari etiam modo
& uarneratiū apud tycinū occidit.

Sequenti uero tēpore. xiiii
rursum raunna. & eos quicirca
hora mariscant pestis grauissima
uastauit. Sequenti quoq; anno.
mortalitas ualida populū uictonen-
sum uictruit. xv

Tunc & iam signū sanguineū in celo
apparuisse uisum ē. Quasi d̄te
sanguine & lux clarissima p̄ totā
noctem. teudepertus rex francorum
eo tempore cū clothario patre suo
bellum gerens. a secretum urbe
menter adflectit. xx.

Sequenti anno. arualfus dux qui
farualdo apud spoliū successerat.

meretur. Hic Arnulfus cū bellū contra
romanos inuenerino gessisset. Vic
torūq; parasset. requirere usus
hominib; cepit. Quis uir ille fue
rat. quē ipse in illo bello qd̄ gesse
rat. tamen strenue pugnante
uidisset. Cui cū sui uiri responde
rent. se tibi nullum aliqd̄ fortas
faciente quā ipsū ducē uidisset.
Ille ait. Certe multū. **C**epōna
me meliorē ^{alī} aliū uidē quū
cens me aduē. se paratū p̄tere
uoluit. ille uir strenuū me semp̄
suo clipeo p̄texit. Cumq; dux ipse
p̄p̄e spoliū ubi basilica beati
martyris suini ep̄i sita ē. in qua
ciaselem uenerabile corpus req̄
esit aduenisset. interrogatū
hac tam ampla domus ē. **R**e
sponsum ē ei auris fidelib; sui
num tibi martyre requiescere.
Quē xp̄iani quociens in bellū
contra hostes irent solitū habe
rent. in suū auxilium inuocare.
Arnulfus uero cum adhuc eēt
gentilis ita respondit. & potest
fieri ut homo mortuus aliquid

uuenti auxilium p̄stet. Qui
cū hoc dixisset equo dissilens ean
dem basilicā conspexerat intra
uit. Tunc alius orantib; ipse p̄
turas eius debilitate morari coepit.
Quicū figurā beati martyris
suini depictā conspexisset. cum
iuramento adfirmavit dicens.
Tūc omnino cū uirū qui se in bello
p̄spexerat formā habitūq; habu
isse. Tunc intellectū ē beati
martyre suinū eidē in p̄lio ad
uitorū contulisse. Igitur mor
tuo Arnulfo duo filii faruald supe
riori ducis inter se p̄p̄e ducatū
decestantes. unus ex ipsis. quicū
uitorū ^{adeptus est} nomine
teudelapius. ducatū suscepit.

Circa haec tēpora. xvii.
cynobiū beati benedicti patris
qd̄ in castro casinū sitū ē alan
gobardis noctu inuaditur. Qui
uniuersa diripiens nec unū ex
monachis tenere potuit. Hic
pheta uenerabilis benedicti pa
tris. quā longō ante p̄uideat
impleretur qd̄ dicit. Hic apud dñm

obtinere potuit: ut ex hoc loco
 mihi animę excederentur. fugien-
 tis quoque ex eodē loco monachi
 romam perierunt. secum codicē
 suę regule quā p̄fatus pater con-
 posuerat. & quodā alia scripturā
 in qua non pondus panis & mensura
 vini. & que quod ex suppellectili sub-
 ripere potuerunt deferentes.
 Siquidē post beatū benedictū ē
 stantinus. post hunc simplicius.
 post quē vitalis. & extremū bo-
 nitus congregationē ipsā regē.
 sub quo hęc destructio facta ē.

Mortuo igit̃ xviii

ortone benecucitanorū ducē. ar-
 chis in loco ipsius. arge. & gulfō
 missus successit. Qui ortus in fo-
 ra gulfū fuerat. & gulfō forni-
 liam ducis filius ducarat.
 Eodemq; gulfō consanguines
 erat. Adhuc archis exat ep̄ta
 beati pape gregori in hunc mo-
 dum directa. **xviii**

Gregorius arogiso duci. qui sic
 dexta ur̄a sic reuera de filionō
 confidimus. petere autē aliquā

fiducialiter aduocamus. arbi-
 trantes qđ minime nos patiamini
 ni cōstitari maxime in tali sc̄n-
 de ur̄a anima multū potuerit
 adiuuari. Indicamus autē p̄pter
 eccliam beatorū petri & pauli.
 aliquantas nob̄ trabes necessari-
 as ēē. & ideo summo subcliaē nō
 munximus de partibus brineorū
 aliquantas incedere. et usq; ad
 mare in locū aptum trahere de-
 bēt. & quia in hac resolutus in-
 diget. Salutantes igit̃ am
 paternā caritate pecunias. ut
 actionis ur̄is q̄ in illo loco sunt.
 de purtat. ut homines qui sub eis
 sunt cubub; suis in eis trans-
 mittere solentū debent. qua-
 tenū uob̄ concurrentib; melius
 qđ ei munximus possit p̄ficere.
 Nos enī p̄mittimus quia dum
 res p̄fecta fuerit. Dignū uobis
 excusū qđ non sit inuirus sum
 transmittimus. Nam scimus
 nos considerare & filius n̄r̄is qui
 bonū nob̄ uoluntatē exhibent
 respondere. Unde iterū petim?

gloriose filii ut ita facere debeatis
ut & nos uobis possimus esse pro presertim be-
neficio debitorum. Quos mercede pro
seorsim ecclesiarum habeatis. *xxx.*

His diebus capti sunt filii regis agilul-
fi cum uiro suo godesealco nomine
de ciuitate parmensi. ab exercitu
gallieni patricii. *ad* *urbem* inueni-
tum sunt deducti. Hoc quoque
tempore misit agilulfi rex cae-
no regi auarorum artifices ad fa-
ciendas naues cum quibus *in* *de* *faci-*
nus insulam quandam in traie u-

Pexpugnauit. *xxx.*
eride quoque tempus reuolundare
gina basilicam beati iohannis baptiste
quam immodica construxerat.
qui locus supra mediolanum. *xviii.*
milibus abest deducunt. multisque
ornamentis auri argenti que deuota
unt. *ps* *us* *que* *sufficiens* *cl* *ta* *unt.* *qu*
in loco etiam reudericus quondam
gothorum rex palacium construxit.
pro quo *est* *uo* *tempore* *locus* *ip-*
se ut pote uicinis alpibus *temp* *er*
tus ac salubris existit. *xxx.*

Ibi *flum* *ps* *tra* *regina* *sibi* *palaciu*

condidit in quo aliquid *de* *delingo*
bardorum *gest* *hi* *manifeste* *ostenditur.* Quo
modo langobardi eo tempore comā
capitis *tr* *undebant* uel qualis illius
uestitus *qualis* *habitus* *erat* *sequer*
deceperunt usque ad hoc *capitium* *inden-*
tes nudabant. Capillos a facie usque
ad hos dimissos habentes. quos in utraque
parte. in frontis discrimine clui-
debant. Vestimenta uero eis erant
laxa. *et* *maxime* *linea* *qualia* *an-*
glicis saxonos habere solent. Hor-
tana in stictis *lucioribus* *uario* *colore*
contextis. calcei uero eis erant usque
ad summum pollicem pene apertis. *et* *calcei* *uati*
laqueis corrigiarum retenti. Postea
uero cepit *os* *uti* *sup* *quas* *equi-*
tantes tybrugos birreos mitte-
bant. Sed hoc de romanorum consue-

Arudine *traxerant.* *xxx.* *iii*
usque ad haec tempora patribus ciuita-
tis fortissime militibus repugnanti-
bus langobardis rebellauit. Sed
tandem in uero igni tota flammis
uorantibus concremata est. *et* *uissu*
regis agilulfi ad solū usque destruc-
ta est. Milites tamen qui in ea fuerunt

832

menſura remeare pmiſi f. x. x. iiii.

Hac tempeſtate legati agilulfi
 reſtreſſi accano p̄ceptu fac
 tā cū auarib; nunciar. Legatus
 quoq; caeani cū eis adueniens ad
 gallias p̄rexit. Denunciatis fran
 corū regib; ut ſic cum auarib; tra
 pacem habeant cum langobar
 diſ. Inter hoc langobardi cū au
 ribus & ſclab; hiſtorū ſine ſu
 greſſi. uniuerſa ignib; & rapinis
 aſtiter. xxv.

Agilulfo quoq; regi tunc naſcitur
 lius detrudelinda regina inno
 diti palatio. quidam alid ē. ap
 pellatus. Sequenti tempore lango
 bardi caſtrū montis ſilicis inua
 ſerunt. Per idem tempus repul
 ſo apud raucennam galinicoſe
 clut. Smaragdus qui prius fue

Irat raucennę patrius. xxvi
 gatur mauritius aūg. poſt quā
 unū & ſingenti annis rexit impe
 rium. cum filiis theodoſio &
 tiberio & conſtantino. Aſogate
 qui fuit ſtrator priſci patrius oc
 cidit. fuit autē utilis rei publicę

832
adū ap̄rio
e

nam ſepe contradidit an uictoriā
 obtinuit. Huius ^{quasi} Ruariſ appel
 .. qui

Hoc anno gaidoaldus rex
 dux detridento. & gulfus de foro
 uili cum antea a regis agilulfi ſo
 cietate diſcordarent. ab eo in pace
 receperunt. Tunc etiam baptiza
 tus eſt prenominaſ puer ad
 load filius agilulfi regis in ſcō ioh̄
 in modica. & ſuſceptus de fonte ē
 a ſecundo ſeruo xp̄i detridento.
 cui; facim; ſepe m̄tionē. fuit autē
 feſti paſchalis dieſ eo tēpore.

Erat autē hiſ dieb; adhuc diſcordia
 langobardiſ cum romanis p̄ter cap
 tivitatem filie regis. Quā decaſi
 rex agilulfi egreſſus mediolanum
 menſe uulio obſedit ciuitatē oremo
 nenſē cū ſclauis. quāſ ei caeanus rex
 auororū inſolatū miſerit. & cepit
 ex. xii. kt. ſep. & ad ſolum uſq;
 deſtruxit. Pari etiā modo expug
 nauit. Quā mantua erit rupta
 muris eiſ cum aſictib; danis ue
 nam milib; qui in ea erant re

ssll

uertendi nauem Ingressus
ē in eandem idē septēbrū Tunc
quam partibus Langobardorū se
tradidit Castrū qđ uultur inā
uocatur. Milites uero breuillim
opidū igni cremantes fugerūt. His
ita partibus reddita ē filia regis
asmaragdo patricio cum uiro &
filis acrobis cunctis. Factaq; est
pax ^{sp} in saono. usq; h̄t. ap̄ indic
oetuaa. filia uero regis moxata
uenna parmā redit ob difficultatē
partibus perreuerit. Statim defunc
ta ē. Hoc anno reudexius ceterū
clericus reges francorū aduer
sus chlothariū patruū suū domi
fuit in quo certamine exueritq;

T parte multa milia occiderunt.
Tunc etiā beatus xxxviii
gregorius papa migravit ad xpm.
oū iā fuit p̄ iudicium oetuaa
anno regnaret sexto. Cuius in lo
co aelipostoli x̄ officia summa
nus est ordinatus. Fuit autē hi
emps frigida nimis et mortuus ē
uix pene in omnibus locis. Mes
ses quoq; partē uisitate sanctorū.

partē p̄uise aridine euenerunt.
Debit h̄n̄ tunc mundus fame
sicutq; pati quando recedente tanto
doctore animas hominū sp̄tis ali
monie penuria sitisq; ariditas inuasit;
Libet sane me pauca decede beati
gregoriū p̄p̄t̄ quā d̄i eptam huic
opusculo inserere. Ut possit liquido
agnosci quā humilis iste uir fue
rit. quantumq; innocentię & pietat̄
tis. Hic deniq; cum uisitat̄ apud
mauriciū aūḡ ceteris filiis fuisse.
Qđ maleū quendam ep̄m incusto
diūm p̄solidis occidisset. Scribens
phac re eptam suuiano apocris
tario qui erat apud constantino
polim in t̄a cetera sic ait. Unū
ē qđ p̄uiter suggeret dominis
nr̄is quia sic ego seruiscorum
inmortē. uel Langobardorū gen̄s
nec regē nec ducē. nec comites
hab̄. atq; insūma confusione
diuisi ex̄. Sed quia d̄n̄ t̄meo
inmortē cuius libet hominis
memiscere formido. Maleus autē
eisdem ep̄s neq; custodia fuit.
neq; in aliqua afflictione. sed

die quā causā dicitur. Addeus est
nesciente ab ostiario notario indomū
eius ductus ē abiq; prandidit &
honoratus ē ab eo & nocte subico
mortuus ē. Ecce quantū humili
tatis uir iste fuerit. Quicum
ecēt summus pontifex se seruum
nominauit, ecce quantū innocen
tius qui nec in morte Langobardo
rū utiq; increduli erant. Rōmā

Ideuastabant sed noluerit amiseri
gitur sequenti .xxx.

estate m̄se iulio. leuatus Adō
aldus rex sup Langobardos apud
mediolanū in ciuitate in p̄sentia patris
sui agilulfi regis. Adstantibus
legatis teudepti regis francorū. &
disponsata ē idem regio puero
filia regis teudipti. & firmata ē pax
p̄petua cū francis. .xxx. i.

Eodem tempore franci cū saxonibus
pugnantes magna strages abutris
q; partib; facta ē. Apud treuinū
quoq; in basilica beati petri ap̄t̄i pe
trus cantor fulmine ictus ē. .xxx.

Sequenti mense nouembrio
rex agilulf paxē fecit. cū sinigdo

26
patrio inannū unū accipiens
aromanis duodecim milia solido
rum, ciuitates quoq; tuscie hoc
ē laldus regis. et urbis uetus alon
gobardis inuase. Tunc & iumen
se ap̄t̄i et ma. aparuit in celo
stella quā comete dicunt. Dibine
agilulf rex iterū fecit pacē cū ro
manis trib; annis. .xxx. iiii.

His diebus defuncto seuero patriar
ch. ordinatus in loco eī ioh̄s abbas
patriar. in aquilegia, ueteris eū con
sensu regis cegy-sulfi ducis, in gades
quoq; ordinatus ē romanus candi
dianus antistes. Rursum m̄se no
uemb; eadem stella cometis apparuit.
Candidiano quoq; defuncto apud
gudof. ordinat̄ patriarcha epiph
nius qui fuerat p̄uocatus nota
riorū ab ep̄is qui erant sub romanis.
Eodem tempore cep̄t duo eē patri
arche. .xxx. iiii.

Hac etate ioh̄s confinas inuase nea
polim. de adē ciuitate n̄ multo
post dies cleutherius patrius omni
bus imperii uia suscepit. Quidā
apauenna romā p̄ger̄ & in castro

lucolis amictibus interfectus.
caputque eius constantinopolim impri
delatum est. *xxxv.*

Hac etiam tempore staret, misit rex agi
lulf stabili animum notarium suum
constantinopolim adfoacem imperem
Qui rediens cum legatis imperis
facta pace annuili agisulfo re
gicidem legati imperi alia mu
neta optulere. *xxxvi.*

Focis igitur ut pmissum est extincto
mauricio eiusque filia romanorum
regnum inuadens. poeto annorum cur
ricula principat. Hic rogante pa
pa bonifacio. statuit sedem romane
& apte ecclesie caput esse omnium ec
cliarum qui ecclesia constantinopolitana
prima se omnium ecclesiarum scriberet.
Iste alio bonifacio petente uisit in
ueteri fano. quod pantheon uocabatur.
ablatis idolis et sordibus ecclesiam bea
te semper uirginis marie & omnium
martirum fieri. & ubi fonda omnium
non deorum sed demoniorum cultus augu
bat. Ibi deinceps omnium fieret me
moria sanctorum. Huius tempore primum
fluencia porientem & egyptum ciuilibet.

lu faciunt grauissima bella germen
tes. multas romanorum punitus &
ipsam hierosolimam auferit. & destruen
tes ecclesias sanctas quoque profanantes. Inter
ornamenta locorum sanctorum illorum comu
nium. etiam uexillum domini & crucis
adducunt. contra hanc foacem. erat
olianus q. africa regerat. rebellauit
atque priuauit. Remque publicam ro
manam et uelut eiusdem filius regem
clam suscepit. *xxxvii.*

Circa hoc tempore rex auarum que sui
lingua avarum appellant. cum in nu
merabili multitudine ueniens. uene
tiarum fines ingressus est. *Hic* agisul
fus foris julianus dux eulugobardis
quos habere poterat. iudicem occur
rit. Sed quam uis fortissimo ^{animo} ostendit
contra immensam multitudinem bellum
cum paucis gerere. Undique tam ciru
sepens cum omnibus pene suis extinetus est.
Uxor uero eius de agisulfi nomine ro
milda cum langobardis qui euaserant.
siue eorum uxoribus et filis qui in bello
perierant. intra murorum foruulni
castrimouu septa fugit. Hinc
erant filii tiso. & uero u. adulescent

o
H

ref. Rodual uero & Grimual in
 puerili aetate constituti habebant
 uero & filias quattuor. Quarū
 una appa. alia gaula uocabatur.
 Duarū uero nomina non retinuerunt
 cōmunes se quoque Langobardi &
 in reliquis castris que his uicina
 erant. Hoc ē incormones nemas.
 ofopo. artena reuna. Glemona.
 ualencia. in obliqua cuius pos.
 omnino inexpugnabilis existit. Pa
 ri hū modo et in reliq. castellis
 ne huius. hoc ē auarib. pda sic
 rent se cōmunicere. Auares uo
 ro pāns foro ualinoꝝ fines dis
 currentes. omnia incendit et rapi
 us uastantes. foro ualiniū oppidū
 obsidione claudunt. & totis uirib.
 & pugnare molunt. Horū rex
 idē cecenas dācirā magros armā
 cum magno equatu pambularēt
 ut quā ex parte urbē facilius ex
 pugnare possit inquireret. Hinc
 romilda demaris pspiciens. cūcū
 ceruerec uiuendi exire florentē
 merore nefaria concupiscit
 quoque mox pūntiū gēlaunt. ut

sic in matrimoniu sumer. ipsa ei
 dem curia cōmuni quae dicitur
 tander. Quod rex harlarius audi
 ens adē malignitatis dolo qd man
 ducit se facturum pndit. cūq.
 se in matrimonio accipere sponō.
 illi uero nihil morata portaf so
 ro ualiensis castris aperuit. & sūo
 cunctos uq. quāderant pntē hunc
 introduxit. Ingressi uero auares
 cū rege suo fora uali uniuersa que
 inuenire poterant rapinis dētri
 puunt. Ipsū urbē flōnis conere
 mantas uniuersos quos repererunt
 captiuos adducunt. fallunt tam
 eis pmitentes qd eos unde egressi
 fuerant pannoniz insinib. conloci
 rent. Quicū patriā reuerentes
 ad capū qd fuerū nominant pue
 nissent. om̄s qui iā in uiori etate
 constituti erant. Lingobardos gli
 dio pmerestruunt. Mulieres
 uero & paruulos captiuitatis for
 te diuidunt. Iasa uero & exo seu
 radual filii p̄sulsi & rumelde
 cū hanc auarorū maliciā agno
 uissent. statim ascensit equis

fugā arripuit. ^{et} ^qui unus ^grimu-
maldū frēm suū parualā dūct
timaret utpote paruulū sup
equū currentē ^{se} frenare nō posse.
melius ducens eundē gladiō p
inere. quā captiuitatis uigū
sustinerē eū occidere uoluit. Cū
igit^r ut eū pcuter^t lanceā deus
set. ^placrimans exclamauit dicens.
noli me pangere. quia possum
me sup equū tenere. Qui inexta
manu eū pbrachiū adprehensit. sup
nudū equi dorsum posuit. eū deniq
ut si possit se continere hortatus ē.
Fuer uero frenū equi manu arri-
piens. fugientes germanos. & ipse se
cutus ē. Quo conpro auares mox
ascensit. equis eos psecuta s̄. sed reli-
quis ueloci fuga euadentibz grimald
puerulus ab una eorū qui uelocis
cucurrerat capte. Nec tam eū
suis conphensor gladio ferire pp̄t
paruitatē aēctis dignatus ē. sed
sibi eundem potius seruiturū re-
seruauit. cūq; ad castra reuertat
adprehensō eiusdē equi freno redu-
cit. ^{et} Deq; tam nobili p̄dā exul

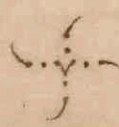
tar. **N**at on ipse paruulus de-
ganti forma micantibz oculis. lac-
ro crine pfusus. Qui eū se capti-
uo trahi doletet. ingentes animos
angusto inpectore. uerlanēse
qualē nulli. aēctis habere poterat.
uigina eximit. seq; trahentē auarē
quantulū aditu uoluit. in capite
percussit. moxq; ad cerebrū pueniens
hostis ab equo deiectus ē. **F**uer uo-
ro grimald uerso equo fugā. &
bundas arripuit. eundē frīb; uinc-
tus ē. eisq; liberatione sua nuntiatā
insup hostis inarctū inestimabi-
le gaudiū fecit. Auares uero om̄s
Langobardos qui iam uiridi etate erant
gladio p̄munt. Mulieres uero
& paruulos captiuitatis uigo. ap-
ducunt. **R**omildā uero que to-
tius malitia caput extatit. **R**ex
auarus pp̄t uisurandā sic ei spo-
ponderat. nocte una qzasi in ma-
trimonio habuit. Nouissime uero
duodecim auaribz tradidit. qui
eā protā noctē uicibz sibi succen-
dentēs libidine uērent. Post mo-
dū quoq; p̄ sū in medio campo

88
88
88
conferri precipiens, eandem in casu circa
mine inferri mandavit. Hec insuper
exprobrando inquit, tale te dignum
est maritum habere; igitur clara peletre
patris tali exatio petuit, quae amplius
suis libidini quam cumum & consanguini-
tate salutem prospexit. Filio uero eius
non matris libidine secute, seclerata
tis amore studentes. Nam ab arbari-
is contaminarentur crudorum pullos
carnes sibi interminimas subsistia
posuerunt. Quae ex calore putris fac-
te odore foetidum exilabant. Cumque eas
uellent auarum contingere non sustinen-
tes foetorem, putabant eas naturaliter
ita foetere, peul ab eis cum excretionis
ne recedentes atque dicentes, omnes lan-
gobardas foeditas esse. Hae igitur ar-
te auarorum libidine puellae nobiles
cuidentes, & ipsae castae seruatae. Et
ille seruandae castitatis, siquid tale
feminis contigerit, mandauit exem-
plum, quae postea perduerit. In regio-
nes uenundatae iuxta nobilitatem
suis dignis sunt nuptiis potatae. Nam
una eorum Alamannorum regi, alia
uero de Buariorum principi nupsisse.

30
Exigit uero nunc locus post posi-
ti generalitate historiae, praeter haec
pruati demer qui late scribo gene-
ra logu retaxerit. & quia restat pos-
tulat. Paulo superius narrationis
ordine replicare. Eodemque tempore
quo Langobardorum gens depannoni-
is ad Italia uenit. Leupichis nomen alius
excedit Langobardorum genere eorum
pariter ad uenit. Qui postquam ali-
quos annos in Italia uixit, de clau-
dens extremum, quibus ex se genitos
filios adhuc paruulos reliquit, quos
tempestas ista captiuitatis de qua
nunc diximus, comprehendens omnes
ex castro foras uulsi in uariis pa-
triam exules deduxit. Quibus
multos annos in eadem regione capti-
uitatis miseriam sustinissent, & iam
ad uirile peruenissent. Haec, ceteris
quatuor quorum nomina nunc
mus in captiuitatis angustia peris-
tentibus. Quintus eorum germanus
nomine Lupichis nomen prius exerat.
Inspirante sibi ut credimus misericordiae
toris captiuitatis iugum abiecit. Sta-
uit. & ad Italia quo genere Langobardorum

memoria tendere. atque adliberta
tis iura studuit repedare. Quicū
adgressus fugā arripisset. fatatā
tūcū arcū & aliquantulū cibi pp̄t
ultricū gerens. nesciret q̄ om
nino quo p̄gere ei lupo aduen
ens comis itineris et ductor effe
tus ē. Qui eū ante eū p̄geret
& frequenter post se respiceret.
& eū stante subsisteret. atq; eū p̄
gerente priveret. intellexit eū sibi di
uinitas datū eē ut eū iter q̄ nescie
bat ostenderet. Cū paliquod dies
p̄montiū solitudines hoc modo p̄ge
rent. panis eidē uiatori quia ex
guū habuerat. omnino defecit.
Qui cum ieiunans iter experiret.
etiam fame tibi factus defecisset. De
tendit arcū suū et runde lupo ut
eū incipū sumere possit. Lytta in
terficere uoluit. Sed lupo eūdem
uicis ferientis p̄cauens. sic ab eius
uisione lapsus ē. Ipse autē receden
te eodē lupo nesciens quo p̄geret
insup famis penuria nimū debilis
effectus. Cum iam deuita despe
rasset. sese in terra p̄iciens obdormi

10
uit. Vultq; quendam uirū insomnis
sibi uerba dicentē. Surge quid
dormis. Arripe uā in hinc partē
contra penes tenes. illuc etenim Italia
adquā tendis. Qui statim surgens in
illā partē quā insomnis audierat p̄
gere coepit. Nec mora ad habitaculū
hominū puenit. erat eū habitaculū
seluatorū in illis locis. Quē eū una
mulier uix uetula uidisset. statim
intellexit eū fugitiuū eē. & famis
penuria laborare. Ducta mīra sup
eū. abscondit eū in domo sua. ut scire
te paulatim ei uictū monstrauit.
Ne si usq; adstruitur alimo
niū p̄beret. cuius uita funditus extin
gueret. Deniq; sic conpetentē ei
pastum prebuit. quousq; recupe
ratus ipse uires accipere potuisset.
Cumq; eū iam ualenti uideret faci
endum uidisset. datus eis cibarius.
atquā partē. tendere deberet
ammonuit. Qui post aliquod distan
tiā ingressus. ad domū in qua uictus
fuerat puenit. que ita deserta erat
ut non solū uictū habere. sed etiam
& senibus plura eē. Quib; ille succi

sis. in ea eisdem parietibus astitam
 hōrū reperit. ^{lo} in ea sua fari-
 tra suspendit. Qui postea consan-
 guineorū & amicorū suorū mune-
 ribus datus. & domū rēdificavit.
 & uxore cepit. sed nihil de rebus quas
 genitor suus habuerat. exclusus iam
 ab his qui eas inuaserant. longa &
 diuturna possessione conquirere
 reperit. Iste utiū superius pre-
 mili exatit nō paulus. hic etenim ge-
 nuit. cuiū mō archib. archib. patrē
 mōū uarnesit. ^{uarnesit} ^{uarnesit} ^{uarnesit}
 conuige. genuit. mo paulū mōūq;
 germanū archib. qui nōm aui cog-
 nomine retulit. Hare pauis ppry
 genci logie serio delibatis. nunc ge-
 norilis historie reuertamur. ad a-
 nitum. **XXXVII**

M ^{uarnesit} ^{uarnesit} ^{uarnesit}
 ortuo quoq; uerximul grsulfo ducē
 forū uulansit. Rexeo fili eius eun-
 de ducētū regendū suscipit. Huius
 tempore selauorū regionē que azel-
 la appellat. usq; ad locū qui mecla-
 ria est possidet. Unde usq; ad pota-
 riedohū ducit. idē selauū pensionē foro-
 culuanis duob; pfoluerit. Hōs duos

889
 ffr̄ gregorius patricius romanorū in
 ciuitate opitergio dolosa fraude pe-
 nit. Nam pmittebat rasoni utribus
 ham. sicut mos ē incidere. cuiq; filiū
 fuerit. Ipse raso cū uicione germano
 suo. & uicis uiuend; ad eundē grego-
 riū nihil mali metuens aduenit. Qui
 mox cum opitergiū fuisse ingres-
 sus. statim eadē patricius ciuitatis
 portas claudi pcepit. & armatos mi-
 litēs sup rasonē eius socios misit. Quod
 raso cum suis reperiens. audiret
 se ad plū pparatū. **U**ltimū que
 sibi data pree uale dicitur. p singu-
 las ciuitates plateas ut poterant ^{peruer}
 cidantes. cū magna strigē de roma-
 nis fecissent. ad exercitiū & ipsi pe-
 remper sunt. Gregorius uero patri-
 cius ppē ut uirandū qd dicit. caput
 rasonis sibi deferri uolens. ei barthā sic
 ad excusationē. **XXXVIII**
His ita pemptis. dux foro uulani gra-
 sulfus. grsulsi germanus constituitur.
 Rodwald uero & Grimwald despec-
 tui ducentes sub patris sui grsulsi
 potestate degerit. Cum eent iam ppe-
 uenit ē. & raso. rasonis nauicula pe-

888   888

migante ad benecuenti fines puenunt.
 Rex in eis ad archiepiscopum benecuentorū du-
 cem suam quondam pedagogū ppetran-
 tes ab eo gratissime suscepti. & filiorū
 loco sibi habuit. His temporibus mor-
 tuo rasilone duce luariorū filius
 eius garibaldus migrato a rasilis
 deuocis. & luariorū terminū dep-
 clant. Restitit tam luariū unū
 bus. & p̄das ab hostibus exuiciunt. &

R
 ex uero agilulfus pacē cum imp̄-
 fecit in annū unū. Iterūq; multarū
 faciēns. cū francis quoq; itatū
 pacis concordia renouabit. Hoc m-
 hilominus anno selui hustrū in-
 terfectis militib; laetunabilē de-
 p̄diti sunt. Sequenti quoq; mense
 marcio defunctus ē. apud triden-
 tū secundus seruus xp̄i. de quo iam
 sepe diximus. Qui usq; ad sua tēpora
 succintā de langobardorū gestis con-
 posuit historiū. Eo tempore rex gi-
 lulfus cū imp̄- rē uero pacē cōposuit.
 Decisus quoq; ē his dieb; reuocatus
 rex francorū. & facta ē pugna grauis
 sima inter eos; gondaual fr̄s germani

ad delinde regine. qui erat dux in
 ciuitate astensi nomine. fuerit auc-
 tor ip̄e mortis ipsius hoc ip̄o m̄tē po-
 re sagittā uero inter-^m

I
 gitur agilulfus qui etiam appellatus ē
 post quā uiginti & quinque annos reg-
 nauerat. die clausit extronā. Relicto
 in regno filio suo adalaido. admodum
 puerum cū crudelinda matre; sub his
 cū cetera restaurat; sunt. & multarū
 daciones p̄ loca uenerabilia largi-
 Sed dū adalaidus euerſi m̄tē infirmet!
 post quā cū matre deoē regnauerit
 annis. de regnō euerſus ē. et alango
 barclis in eius loco artoad substi-
 tutus ē. De cuius regis gestis ad
 nram notitiam aliquid minime
 puenit. Circa haec tempora beatus
 columbanus ex gothorū genere
 oriundus. post quā in galliā in loco
 qui luxoriā dicitur monasteriū con-
 struxerat. in italiam ueniens. alin-
 gulariorum rege gratanter ex-
 ceptus ē. Cenobiumq; qd̄ bolnū
 appellat; in alpib; eius edificauit.
 Quod quadraginta milibus ab urbe
 diuidatur. tamenſis ^{quo} in loco & nūl

88

te possessiones a singulis principi-
bus fuit Langobardis largite sunt.
& magna ibi facta e congregatio mo-

Inachoru.
igitur Arnald post qua sup langobar-
dos duodecim annis regnu tenuit.
Ab hac luce subtrahitur e. Langobar-
dorum regnu rotatur genere arods
suscepit. fuit aut virily fortis. & us-
que emittit sequens. sed tam fidei
christiane non recta linea tenens. Ar-
naldus hereticos pfidi ^{ma} maculatus omni-
nore patre filia. spm sem ^{quoq} minor e pa-
tre & filio ad sua pncipio dicunt. nos
aut catholici. patre & filio. **R**
sem interibus psonis unu & uera dm.
equali potenta eademq; gla confi-
temur. Huius temporibus pene poms
ciuitates regni eius duo ppgnant.
unus catholicus. & alius arruanus. In ci-
uitate quoq; treuensi usq; nunc os-
tendit. ubi arruanus eps apud basi-
licam beati cubi residens baptiste-
rium habuit. eum tam ecclie catho-
lice. alius eps residere. **Q**uartam ar-
uanus quinquades fuit anastysius
nominis ad fide catholice euerfus

xpi postea eccliam rexit. **H**ic ro-
thari rex langobardoru legist quas
sola memoria & usu reuincat scripto-
rum serie composuit. **C**odiceq; ipsa
edicta appellari pcepit. **E**rat au ia
ex quo langobardi uitalia uenit an-
nus septuagesimus septimus sicu^{ide} rex
insu pchris testatus e plogo. **S**uu
quoq; filiu ad huc regit arichis bene-
uenti dux. uo ^{ne} direxit. **Q**uicu
rauenna uenisset treuenu pgenitibi
ei romanoru malitia talis portio
data e. que cu mente excedere fa-
ceret. atq; ex eo tempore. nuqua

Ipleni sanique sensus fuit
igitur dux arichis huius de quo
diximas patre qua natus e annis
duem ultimū ppinquasse sciens si-
luffium uone non recti e sensus.
Roduald & grimualda uim florē
iuuentutis habentes quasi ppios
filios langobardis quaderant co-
mendauit. eisq; dix. **Q**et melius
eos regere ista qua uo suus filius
posset.

Defuncto ergo arichis quid uertū
quadragesima tenuerat annis. uo

aut eius filius samuē ducor
 effectus ē. Cui tam roduald & gri
 murald sicut seniori frī & dño pōmā
 paruer. Qui aio cū iam annam
 & m̄sibz quinq; beneuentanorū
 ducatū rogeret. uenientes selau.
 cū multitudine nauū n̄longe aci
 uitate seponco castra posuerunt.
 qui occultis fouas circa sua cas
 tra facientes. cū aio sup eos ab
 sentibz roduald & grimald uenisset
 eosq; debellare uellet. equus eius
 inuā deorsu de fouas occidit. atq;
 inruentibz sup eū selauis simul eū
 aliquantis alibz exanctus ē. **Q**et
 cū roduald nunciatū fuisset. cito
 ueniens eisdē selauis p̄pria illoz
 lingua locutus ē. Cūq; eos p̄p̄
 hoc signores ad bellū redisset. mox
 sup eos inruens magna q; costra
 ge p̄sternens occasionis mortē ul
 tus ē. cede illis finibz eos quare
 manserant hostes fugā petere
 cōp̄t.

Ignur rochari rex romanorū
 ciuitates ab urbe tusca lunen
 si uniuersas que in latore maris

scita s̄t usq; ad francorū fines ce
 per. Opitergiū quoq; ciuitatē mē
 tarusū et forā ulu p̄posita parimo
 do expugnauit edidit. Cūra uen
 nazibz romanis bellū gessit ad
 flumiū milie qd selu p̄tenta dē.
 in quo bello aparte romanorū religis
 terza dantibz octo milia occiderunt.
 Co tempore magnus romē terre
 motus factus ē. magna q; tunc fuit
 undatio. aquarū. **P**ost hoc fuit cla
 des scabearū ita uenallus potuisset
 mortuū suū arnoscere p̄p̄ nimū
 inflationē timorē.

Ap̄t beneuentū uero mor
 tuo roduald ducē quiducatū quinq;
 rexerat. inuē. **G**rimuald eius ger
 manus dux effectus ē. Guberna
 uitq; ducatū suū n̄q; annis p̄p̄
 & quingentis. Hic decipit puellā
 sed tam nobilē cuius nomen ita
 fuit. Romualdū filiū eduaris fi
 lius genuit. Quidū cōt̄ uir bellico
 sissimus et ubiq; insignis. ueniens ab
 eo tempore grecis uenoculū s̄i
 archangeli in monte gargano s̄i
 dep̄lar̄unt. **G**rimuald sup eos cū

exercitu ueniens ultima eos uide
prostravit.

Alvaro rege rothari post qua an
nos sedeci emenses quattuor reg
num tenuerat. uita delectus lan
gobardoru regnu Roduald suo filio
reliquit. Hic cu iuxta basilicā
beati iohannis baptiste fuisse
humat. Post aliquantu tempus
quidā iniqua cupiditate succen
sus eius sepulchru noctu aperu
it. & quicquid inornamētis eius cor
poris repperit abstulit. Curba
tus iohs passionē apparetis cū ue
hementer exterruit eius dixit
Cur ausus es corp' istius hominis
contingere. fuerit licet non cre
de credens. tam mihi se cōmen
dauit. Quia igit' hoc facere p
sumpsisti. numquā inuicā basili
cam deinceps ingressū habebis.
Quod ita quoq' factū ē. Quoci
ens cūq' enī uolisset beati iohs
opaculū ingredi. statū ael ut aua
licissimo pugili guttur eius feri
ret. sic subito retro ruebat in
pulsus. Veritatē in xpo loquor. hoc

msm ipse retulit. qui hoc ipsum
suis oculis factū uidit.

Roduald igitur post finis patris.
Lingobardorū regnū suscipiens. Gan
dipgā uirgulsi & crudelinde si
bi filiā in matrimoniu sociavit.
Hec guntipgā regina ad instar
sue generis sic illa immodica.
sic etista intra trecentis curia
re basilicā in honore beati iohis bap
tiste destruxit. quā mire exaurio
& argento poplisq' decopauit. rebisq'
singulis ditauit optime. in qua &
eius corp' tumulatu quiescit. Hec
dū de crimine adulterii apud curē
accusata fuisset. ppius ei seruus sa
rellus nomine a rege expectat. ut
cū eo qui regine erim' ingressu
rat. peccitate sue monoma
cha dimiseret. Qui dū cū erimi
natore illo singulare certam in
isset cū cuncto populo adstante
superauit. Regina uero post
hoc factū ad dignitatē pristina
redit. Roduald quoq' ⁱⁱⁱ seruitur
duxi uxore cuius dā lingobar
distruxisset. ab eodē mēse ē.

domine

Post quā septē diebus & quinque
regnaverat annis. Hinc succes-
sit in regnū reginūne aryste filio
gundualdi qui fuerit germanus
teudelinde regine. Hic condidit
apud thimū oraculū dñi saluato-
ris. quod extra portā occidenta-
lem que dicitur marceia sitū
ē. qđ ornamentis auris deora-
uit substantiis sufficienter ditauit.

His diebus
defuncto craclo augusto. ipse
ēstantinopoli exaclione filius
cū matre martina regni cura sus-
cepit. Rex itq; imperiū cluoban-
nis; quo vita decedente. successit
in loco eius ēstantinus germanus
eiusdē alius filius heracli qmpe-
rauit n̄ sibi sex. Hoc etiā mortuo
ēstantinus eiusdē filius. ad regnū dig-
nitatē ascendit. Tenitq; annis sui-
ginti & octo.

Circa hæc tēpora regis pharā cuius
nomine celsara de pside exiens cū
paucis suis fidelibus privato ha-
bitu ppter xp̄iane fidei amorē
constantinopolim uenit. quæ ab

338
impr̄i honorifice suscepta. Post
aliquos dies ued desiderabat baptis-
mum cōsecrari. Et in augusti dētro
fonte leuata ē. Quæ uir ei pharā
rex aueliens. legatos constantino-
polim ad augustū direxit. quatenū
eius suā uxore redderet. Quia
impr̄i uenientes. uerba regis pha-
rum nunciant. quā requirebant
reginā. Impr̄ hæc aueliens rem-
q; omnino ignorans. eis respon-
sum reddidit dicens. De regina
quæ queritis. fatemur nos nihil
scire. præ qđ ad nos hęc aliqua
mulier privato habitu aduenit.
Legati uero respondēt dicens.
Sic placet uero cōspectui uelōis
hanc quā dicitis mulierē uidere.
Quæ cū iussu impr̄is aduenisset.
mox cū legati cōspicunt. ad ei uesti-
gā p̄uolunt. eiq; uenerabiliter
quidē suus uir requireret suggerit.
Quibus illa respondit. Iter rēnu-
ciare regi urō & c. quia nisi sic
ego iam credidi. ita capse in xpm̄
crediderit. nec iam altera consortē
thori habere n̄ poterit. Quid multa

domino

reuerſi legati ad patriam uniuersa
 ſa que audierant ſuo regi renun-
 ciarunt. Qui nihil moratus conſtra-
 ginta milibz armis conſtantinopo-
 lim pacifice ad imp̄m uenit.
 A quo gratiam & ſitis digne ſus-
 ceptus eſt. Qui cū uidiſſet xp̄m dñm
 cruciſens pariter cōmuniſq; ſacri
 baptiſmatis unda p̄fuſus ab auḡſt̄o
 de fonte leuitus catholica fide
 cōfirmatus eſt. Multisq; muneribz
 ab auguſto honoratus. Accepta
 ſua coniuge. Huſ & gaudent ad
 ſuā patriā rep̄dierunt. Circa hæc
 tempora mortuo ſora iulio
 graſulſo ducē ſora iulente ducitū
 ago regendā ſuſcepit. A pat̄ ſpo
 letum tridelpo defuncto. ito
 eidem ciuitati dux for̄ efficitur.

- I** Quomodo grimuald cōfirmato regno uxore dux filii arripit regis.
- II** De fuga petri & quomodo grimualdū reuerſus eſt & horū francū fugit.
- III** De celeſtia grimualdi regis inuulſo & ſtuario p̄ſarit.
- iiii** Quomodo grimuald unalſū & ſtaria

- V** Bellū grimualdi aduerſus francoſ & uictoriam eius.
- VI** Quomodo cōſtans auḡſt̄o malū ueniens beneuentū obſidet.
- VII** Quomodo grimuald inuitatus a filio ſuo romuald beneuentū aduenit.
- VIII** Quomodo imp̄r accepta obſide romualdi ſorore a beneuento diſceſſit.
- ix** Quomodo imp̄ris exortitū mitola equanus cōm adſlyxit.
- x** Quomodo romualdus ſuburrū ad imp̄r miſſū cū uiginti milibz uenit.
- xi** De malis que conſtans auḡſt̄o romanis intulit. & de p̄ditionibz quibz ſingulis regionibz fieri. & quomodo ex tinctus eſt.
- xii** De imp̄rio maceu de morte ipſius.
- xiii** Quomodo ſirtaceni ab alexandria ueniens ſiciliā populati ſunt. & q̄q̄d conſtans auḡſt̄o de roma abſtrahit de p̄diti.
- De morte gr̄ſe ſororis romuald.**
- De pluuſ & tronteruis que eo tempo re amicę factę ſunt.**
- Quomodo rex grimuald traſaman dum ducē apud ſpoletū ordinā**

eiq; suā filiā in matrimonio tradidit.

modo in benevento cū suis ordina

xxvii Quomodo in foro iulii post gratulatiōem ago

tus ē / papy.

ducatū tenuit. & post hunc cox. xxviii

Quia ex tunc tyranno mazzio con

ductor lup' effectus est.

stantinus in locū constantii aūg

h. Quomodo lup' dux
contra grimum
waldum rebellavit.

xxviii Quomodo ipse dux bellum contra

destella comete & cleopertis dona

auares gessit.

xxix

xxviii

De morte lup' ducis. & quomodo

Quomodo parric ad regnū saxonū

auares foro iulianorū fines de

in britanniā ire disposuit.

proditi sunt.

xxxii

xxx

Quomodo auares nolentes de foro

De morte grimualdi regis. et de uer

iulizore. grimualdi astutia

sitione bertari et regni eius.

pulsi sunt.

xxxiii

De monasterio qd' construxit uel

xxxi

De curia filio luponis.

xxxiiii

qd' regina eius edificauit.

xxxii

De uictoria foro iulianorū ducis &

De bertari et regno cunipet filius

eius uictoria de schauis.

quē sibi adscidit.

xxxiii

Uictoria et quomodo elandari suc

De rebellionē alahis prima et quo

cessit. & de rodualdo qui post eū

modo in grām rediit.

ducatum tenuit.

xxxv

De morte parric et regno cunipet et

xxxiiii

Quomodo grimuald filius luponis

stupro teudortz. / fuisse.

dux romualdo suo filio sociatus

Quomodo alahis paliciū cunipet in

xxxv

Quomodo rex grimuald defuit se ē

Quomodo cunipet rursus suū palici

reptoribus ultus ē.

um ingressus est.

xxxvi

Quomodo grimuald rex farū po

Bellū alahis. dux suū cunipetū. et mort

puli expugnans doluit.

senochi ducis. / stricū ingressus est.

xxxvii

De odio qd' grimuald aduersum ro

tem bellum cunipet et alahis cede

manos habet.

uictoria cunipet et quomodo et iūphus

xxxviii

De cunilgarū ducē alzeconē. & quo

confirmato itaq;

grimuald regis apud trinam n.

multa post tempore amcludū
 pactā sibi arupti regis filiū cui
 gertūm gortipū extinxerat
 clux uxore. Beneuentanū uero
 exercitū cuius auxilio regnū ad
 eptus erat. Multis dextū mu
 nerib; remisit adppria. Aliquan
 to tūm ex eis secū habitaturos
 retinuit. largissimas eis tribuens
 possessiones.

Qui post quā conperit perire pro
 fugū scit thū apparuisse. occupat
 circanū demoni. eide circano aua
 rum regi plogatos mandauit. ut
 separtit in suo regno ^{deuenerit} ^{quā}
 langobardis pacē. acutus ha
 buerat. deinceps habere n̄ possit. Hae
 auarū rex audiens. ad hōc perire
 denuntiat
 ei ut in quā partē uellet. pgeret. ne
 ppē eū auares cū langobardis immi
 citas contractent. Perarit uero
 hae audiens. italīā adgrimwald re
 uersus reperit. audiens eū cū ele
 mentissimū eē. Igit̄ eū ad laudensē
 ciuitatē uenisset. misit. ut se adgrī
 mualdū regē unulfum sibi fidelis
 simū qui eius aduentū nunciasset.

Unulfus ad regē ueniens. perire
 in eius fidē aduenire nunciasset.
 Hae ille audiens. fidenter pmissit.
 in suā eū fidē ueniens. nihil malipaf
 surū fore. hae perire audiens.
 adgrimwaldū ingressus. cum eius
 se uestigiis aduolucere conat̄ eēt.
 Rex eū clementer retinuit. atq; ad
 suum osculū erexit. ^{ad hōc perire.} ser
 uis tuus sū inquit. scienter xpianis
 simū xpianū eē. Cum possi in epa
 ganos uiuere. fretus de tua clementia
 ad tua uestigia ueni. Cui regere
 solebat iurando ita respmisit dicens.
 perū qui me nasci fecit post quam.
 in mea fide ad me uenisti. nihil ma
 liquo mali pacit̄is. Sed ita te ordi
 nabo. ut de cōtē uiuere possis. Tunc
 ei in spaciōsa clomo hospiciū pbenf.
 eū post labores habere requiem
 iussit. precipiens eide ex publico uic
 tum. & quae eēt necessaria lar
 gius ministrari. Perarit uero eū
 ad hospiciū sibi arcyge pparatū ue
 nisset. Mox ad eū tremensū ciui
 ū cepit. turmg concurrere. ut eū
 uel uidere uel pristina noticiā cog

88
nitū salutarē. Verū quidā mali
lingua irumpere potest. Mox
nāq; uenientes ad regē quidā malig
ni adlatores regi denuntiant. qd
nisi periret cicius uita priuaret.
ipse regē p̄tinus cū uita p̄deret.
adscuerunt. Ob hoc ad eū totū
currere ciuitatē. His auctis gra
miald nimū credulus effertus.
qd̄ p̄miserat oblitus innocenti
lurari statū necē accendit. cōsiliūq;
mētē qualiter eū quia iam horz
tardior erat. in castro uita pri
uaret. Cui deniq; aduersa diuer
sos cibos uina quoq; p̄cipua uariq;
portionū genera misit. ut uine
bruiatē possit. Quare multa eadē
nocte potatione resolutus. uinoq;
pultus. ad suā nihil salutē cogitare
ualeret. Tunc unus quidam pa
tris obsequio fuerat. eū eadē perire
ferulū regū aduulso. quasi eū
salutaturus. Mensi caput mittens
eadem secreta. quia rex eū occide
re disponeret nunciavit. Perterritus
uero statim suo p̄ncipne p̄cepit
ut sibi infusa argentea aliquid quā

aliquantulū aquę p̄p̄uaret. Cūq;
huius quidam uersi generis potionis ei
a rege deferretur. De uerbo regis
eū rogauerit ut totū fialū biberet.
ille in honore regis se totū biberet
mittens. Purū aquę libabat de ar
gento calice. Qui ministri regis dū
huc nunciaret qd̄ ille audisset
biberet. Rex Lucus respondit. Bibat
ebriosus ille. om̄s enī partem eadem
uina mixta cū sanguine refundet.
Perterritus uero uniusfam. cicius. ad se
adfectū de sua morte ei regis cōsiliū
nunciavit. Quisquam addom̄
suā purū misit. ut sibi lecta sterma
deferret. Lectūq; sibi iuxta statū
perire fieri p̄cepit. Nec mora grimu
ald rex suos satellites direxit. qui
domū in qua perterritus quiescebat.
ne aliquomodo effugire possit custo
dire deberent. Cumq; om̄ni finit
eēt. egressis omnib; perterritus tunc
et uniusfam. acuestriarius perterritus
mansissent. Qui utiq; eadē satis erant fideles.
cōsiliū ei aperiant. et obsecrant
eū ut eū perterritus fugeret. Ipse eū quā
diu possit uita dē cubiculū quā

diceret
 cer Cūq; se hoc facturū spondis
 set. unulfus pannos lectariuos &
 culcitra in finēq; pellē. sup̄ dor
 sum adteruē p̄arit inposuit cūq;
 ex consilio quasi rustianū seruū
 extra ianuā impellere coepit
 multasq; ei in tras faciens fustecū
 insup̄ peutere desup̄ eturguere
 non cessabat. tū ut impulsus atq;
 ietus. sepius adteruā corrueret.
 Cumq; eundem unulfū regi ^{ss} fidei
 lites quā dē custodia positi erant.
 requireret. quid hoc eēt. Seruus in
 quē iste nequū. locū mibi incubi
 culo ebriosi istius p̄arit statuit.
 qui intantū anno plenus ē. ut quā
 si mortuus ita cubet. sed satis ē qd
 eius nunc usq; amōiā fecerit sum.
 Jam deinceps ^{in domū} iura regis in domo
 pria manebō. Hec illi audientes.
 Quēta qui audierant eē creden
 tes. Hi offēsi sunt. Quē p̄arit q;
 p̄erant quē putabant seruū ^{qui}
 optū nō agnosceretur habebat ex
 put. Locū illis dantes abire permisit.
 illis autē abirentibus aetuaris ille
 fidelissimus obseruato diligentē hostio

remansit intrinsecus solus. Unulfus
 iusto p̄arit. demumq; angulo quē
 ē. a parte treuis fluminis p̄fuit de
 posuit. atq; quos potuit socios duxit
 et. Quā se p̄is quos in pastu inueni
 runt. equi. eadē nocte ad ~~se~~ ^{se} ami
 ei domū manebant. qui ad huc
 grimaldo rebelles existant. De
 inde quanto tū p̄arit turinon
 sem urbē petens. ne post cluistrā
 italig transgressus francorū. ad pa
 trum puenit. Sic dē om̄ps disposi
 tionē m̄at. Innocentē amoretu
 puit. Rexq; ex animo bona facere
 cupientē. ab offensione seruauit.

At vero rex
 grimald dē p̄arit in hospiciū suū
 quiescere putaret. ab eodē hospici
 usq; ad palaciū acies hominū hinc
 et inde ad stare fecit. ut p̄orit me
 dum p̄arit deducerent quatenū
 effugere minime possit. Cūq; arige
 missi uenissent. qui p̄arit ad pala
 ciū euocarent. et ad hostiū quo eam
 quiescere putabant pulsassent. ^{et} ista
 rius ille qui interrogatus erat roga
 bat eos dicens. Mē uerū uis facite. eodq;

ff

periculū quiescere sineret. quoadhuc
detinere. Lassus gravissimo somno
deproponit. Quod cum illi adquevis-
sent, hoc ipsū regi nunciauerunt.
quia adhuc perire graui somno
quiesceret. Tunc ille. Si inquit
hosterna sera sereno oppleuit. ut
adhuc uigilare non possit. Quibus
tam precepit. ut mox cum exita-
tū ad palatium deducerent. Qui ue-
nientes ad uanu cubiculi in quo per-
tante sperabant quiescere. cepit
grauis pulsare. Tunc uestiarius
ille sursum eos cepit rogare. ut
quasi eundem perire aliquantulum ad
huc dormire pmitteret. ⁿ Quiranti
uociferantes iam satis ebriosū illum
qui iussu. mox caelestis eodem cubiculi
hostium. confringunt. Ingressi que
perire in lectulo requirunt. Cum
non inuenissent. ad requisita eū na-
ture residere suspecti sunt. Quē
eū nec ibi reperissent uestiariū illū
interrogant. quod de perire factū fuis-
set. quibus ille fugisse. eū resp. Quē
stati capillis adprehensum furentes
eūque ueheranter. ad palatium pertrahunt.

cūque in regis presentia producentes fu-
ge perire hanc eē consciū. adeoque
morte dignissimū dicunt. Quē rex
dimitti precepit eūque per ordinē qualiter
perire effugisset inquisiuit. ille re-
gi uniuersa sic arca fuerat ⁿ relulit.
Tunc rex aclestantibus requisuit
dicens. Quid uobis de homine isto uidet.
qui talia perpetravit. Tunc omēs una
uoce responderet. eū eū dignū multas
supplicis excruciatū intire. Rex
perire. Si eū qui me nasci fecit. inquit.
dignus ē homo iste bene habere.
qui se perire sui domini morti trade-
re non recusauit. Cumque mox inter
suos uestiarios eē precepit. Anno-
nens eū ut sibi eandem fidem quā perire
habuerat seruaret. multi se ei ⁿ cō-
moda largiturū pmittens. Cumque
rex requireret qui de uniuerso factū
fuisset. nunciatū ē ei. quod in beati ar-
changelis michaelis basilicā cōfugiu
fuisset. qui mox ad eū misit sponte
pmittens. quod nihil patere mali tan-
tum in suā fidem ueniret. Uniuersus
aero talē regis pmissione audiens.
mox ad palatium uenit ad regis uestigia

puolurus interrogatus ab eo ē quo
modo aut qualiter pariter euadere
potuisset. At ille eam circumstantia
ex ordine retulisset. Rex eius
fidē & prudentiā conlaudans omnes
eius facultates. & quequid habe
re poterat eidē elemēter concessit.

Cūq; post
aliquōtēpus. rex unulfum re
quiret et usq; uellet ipsis die
bus cū pariter eēt. ille iure iuran
do ait. Prorsus se uellet cū pariter
mori quā usq; alibi infamis deli
cius uiuere. Tunc rex etiā uel
turiū illū requisit dicens. Uerū
melius ei eēt secū in palacio ma
nere. an cū pariter in peregrina
cione degeret. Qui eū ei simila
rē unulfus respondisset. Rex ex
uerba benigne suscipiens utriq;
fidē conlaudans. Præcepit unulfo
ut quicquid uellet. de domo sua tolle
ret pueros secluet et quos diuersā
suppellectilē et ad pariter in lesus p
pararet. Pari etiā modo et cū steu
rium illū absoluit. Qui omnia sua
secūm benignitatē regis sufficientē

^{te} tollens. Cum eiusdem gregis aduato
rio francorū in patriā addilectū
pariter sit profecti.

Hac tēpore francorū exercitus de
prouincia egrediens in taliā introiit.
Contra quos grimuuld cū langobar
dis progressus huc eos arce deiecit.
Fugit quippe se eorū impetum
simulans. castra sua simul cū tentis
ris. & diuersis pariter refectis bo
nis. Præcipueq; uini optimi copia.
hominibus omnino uacua n̄ reliquit.
Quodū francorū acies aduersas
sent. existimantes grimuuldum
cū langobardis pauore deterritos
castra integra reliquisse. mox loci
effectu. certatim cuncta inuadunt.
cenāq; affluentissimā instruunt.
Qui dū diuersis epulis multaq;
degruati uino somnoq; quies
sent. grimuuld sup̄ eos post noctis
medium. irruens. tanta eos egre
pstrauit. ut uix pauci ex his elap
si patriā ualuerint reperire.
Qui locus ubi hoc gregū ē plū fran
corum. usq; hodie appellat.
nec longe distat ab astinssis uicibus

sp

mentibus.
His diebus constantinus aug. quieton-
 stans ē appellatus. italiam a langobur-
 dorū manu erucere cupiens. est in
 tinopolim cyressus. tarentū appli-
 cur. Qui tūm prius solitarium
 quendam qui propheta spm habere
 dicebant. adit. studioso ab eo fisci-
 tans. utrum gentē langoburdorū que
 in italia habitabant superare et ob-
 tinere possit. A quo cū seruus discipa-
 cū unius noctis exoptasset. ut p hoc
 ipso dnm supplicaret. Facto mane
 ita eidē aug. respondit. Gens lango-
 burdorū superari modo ab aliquo nō
 potest. quia regina que dī maria
 puincia ueniens basilicā beati iohan-
 nis baptiste in langoburdorū finibus
 construxit. et pp̄ hoc ipse beatus ioh̄is
 p langoburdorū gentē continuis modi-
 cis intercedit. Venit autē tēpus quan-
 do ipsū oriculū habebitur despectus.
 Et tunc gens ipsa perierit. qd nos ita
 factū eē pbauimus. Quante lango-
 burdorū pdicione eandem sc̄i ioh̄is
 basilicā que utiq; in loco quimodicia
 dicit. ē. constructa. p uiles psonas

Platoralia iter ha-
 bens athena uenit.
 Inde q; mare tran-
 gressus!

ss

ordinari conspeximus. ita ut indig-
 nis & aduiteris n̄puit merito sed
 premiorū dacione. bisidē locus ue-
 nerabilis largiretur.

Igit̄ cū uidyimus constantinus aug.
 tarentū uenisset. Egredius exinde
 beneuentanorum fines inuasit. om̄sq;
 p̄ne p̄quis uenerat langoburdorū
 ciuitates cepit. lucretiā quoq; opu-
 lenta apulie ciuitatē expugnati
 forcius inuadens diruit. ac solūm
 p̄stravit. Agerentā sine pp̄e mu-
 nissimā loci positionē capere mi-
 nime potuit. Deinde cū om̄i exer-
 citu suo beneuentū circumdedit. &
 eā uehement̄ expugnare coepit. Vbi
 tunc cromuald grimaldi filius ad-
 huc iuuenis ducitū tenebat. Qui
 statim ut imp̄is aduentū cognouit.
 nueriū suū nomine se furdū ad
 patrē grimaldū. transpeliū direxit.
 Obsecrans eū ut quanto cius ueniret.
 filioq; suo abeneuentanis quos ipse
 nutrierat potenter succurreret.
 Qd grimald rex audiens. statim
 cū exercitu filio haturus auxiliū
 beneuentū p̄ḡre cepit. Quē plures

889

gelingobardis incitine relinquen
 tis. ad ppru romenit dicentis quia
 expoliasset palaciu. etia non reuer
 surus peteret beneuentu. Inter
 inimpris exercitus beneuentu di
 uersis machinis uehemter expug
 nabat. Contra romuald eulan
 gobardis cu for^{tem} exercitu n
 audiret. frequenter tam eos cu
 expeditis iuuenibz. hostiu castra
 intrumpens. magna uiscle infercha
 undiq eladet. Cumq grimuald
 eius pater ia pperaret eundē cas
 nuertu de quo pmissimus ad filiū mi
 sit. qui ei suū aduentū nunciaret.
 Qui cu ppe beneuentū uenisset.
 agris captus. impri delatus ē.
 qui ab eo unde aduenisset requiret.
 ille se a grimualdo rege uenire
 dixit. Cundēq rege uicuis aduen
 tate nunciauit. Itatūq impri
 exercitus filiū inuit eū suis qua
 reus eū romualdo pacifceret ut
 neapolim possit reuerri.
 acceptaq obside romualdi
 sorore cui nomen grla fuit. eodē
 die pacem fecit. eius uero nuertū

jesualdū admuros ducit. morū
 eide minatus si aliqd ro
 mualdo aut eius degrimualdi
 aduentū nunciaret. spocius ad
 scueraret eundē ueniret mini
 me posse. Quē ille ita se fretu
 rum uti pcebatut pmissit. Sed
 eū ppe muros aduenisset. sic ad
 eū locutus ē. Constans esto dñe
 romuald & habens fiduciā noli
 turbari. quia tuus genitor ei
 eius tibi auxiliū prebiturus ad
 herit. Nam scias eū ^{hac} etnoctē uyx
 ta fierū fluiū. eū ualido exer
 citu manere. Tantū obsecro ut
 mām exhibeas eū meā uxore &
 filio. quia gens ista pfid a me
 uiuere non sinit. Cūq hoc dix
 isset. iussu impri caput ei absci
 su. itq eū belli machina quā pe
 trali uocant. inurbē pectū. Ad
 caput romuald ^{bi} fideferri iussit.
 inq. Luctimans osculatus est.
 Digno qd in loco tumultu ppe
 cepit.
A
M
 etuens igit impri subito grimual
 di regis aduentū dimissa beneuentq

obsidione neapolim perficere. Cui
tam exercitū mactola captivus
comes iuxta fluentia caloris flu-
minis in loco quū hodie pugna
est uehementer aduenit.

Post quā uero imp̄r neapolim p-
uenit unus ex eis obtinatibus cui
nom̄ saburrus erat. abauy ueter-
tur uiginti milia militū expectat
sequi cum romualdo pugnatū
uictorēq; spondit. Qui cū ac-
cepto exercitu ad locū cui formi
nom̄ ē aduenisset. ibiq; castra po-
sisset. Grimuald quum bene-
uentum adueniat. hanc audi-
ens cōtra eū pficisci uoluit. Cui
filius romuald. Non ē opus in-
quit. sed tantū partē nobis de
exercitu ur̄o tribuere ego dō fauen-
te cū eo pugnabo. Quā uero
maior utiq; p̄tā ur̄e potentie
adscribet. factūq; ē. Et accepta
aliquā partē de patris exercitu
pariterq; cū suis hominibus con-
tra saburrū pficiscitur. q̄p̄tū
quā bellū cū eo iniret aquat
tuor partibus tuba sonare p̄ce-

per. max sup eos audacter in-
rupit. Cumq; utriq; acies for-
ti intentione pugnaret. tunc un-
deregis exercitu nomine amalou-
gus qui regū concū ferre erat
solitus. quendā greculū eodē contra
utrisq; manibus fortit̄ p̄tens.
desilla sup quā exaltat sustulit.
eūq; in terra sup capite leuauit.

Quē ueniens grecoꝝ exercitus in
mūso priore perterritus in fugā
conuertit. Ultima nāq; p̄uice
causis sub fugiens mortē romu-
aldo alangobardis uictoriam
repperit. Ita ut saburrus quise
imp̄ri suo uictorie trophæo delin-
gobardis p̄miserat parare ad eū
cum paucis remansis ignominia
deportauit. Romuald uero pa-
trata de inimicis uictoria bene-
uentū triūphans reuersus est
patrisq; gauchū cunctis secu-
ritatē sublato hostiū timore
conuexit.

At uero constans auq; cū nihil se cōtra
langobardos gessisse. conspiceret.
om̄s scutæ suæ minas cōtra suos

hoc ē romano rēor sit. Nam ex
 cessus neapoli romā petrogit. In
 sexto adurbē mihario utitalum
 papa cū sacerdotibz Romano po
 pulo occurrit. Qui auz cū Alberti
 petri lōmina puenisset, obculit
 ibi balliū auro tēxtilē. Romanos
 apud romā diebz duodecim. Omnia
 que fuerūt antiquitus instituta
 exire inornamēta ciuitatē depolu
 et intantū ut hū basilicā que ali
 quando pantheū uocabat. Recon
 ditum fuerit in honore omniū
 dōz. ubi pēcessionē superiūm
 principum. locus erat omniū
 terrū. discooperit. regulisq. a
 reas exinde auferret. easq. simul
 cū alijs omnibus ornāmētis estin
 tinopolim transmitteret. Deinde
 reuersus imp̄r neapolim. intine
 re Irēno p̄xit ciuitatē regidē.
 Ingressusq. siciliā p̄ndū septimā.
 Habituat insimula. Italos af
 fluctiones insuo p̄pto scuhabitato
 ribus uel possessoribz calabrysi
 cilie affricz atq. sardiygiz in
 tulit. quos antea nūquā audire

sunt. Itaque igitur ē amaritudo
 filios aparentibus separare. Sed
 alia multa & inaudita harū re
 gionū populū sunt p̄p̄si. ut utali
 cui spes uite n̄ remaneret. Nam
 Quasi factata t̄ omnia sc̄rūdi
 ceetarū imp̄ti iussu. grecorū au
 ricia sublata s̄. Mansit aū imp̄r
 insicilia abindū septima usq. in
 duodecimā. Sed tunc tuncarū in
 quitatū potas luit. atq. dāse in
 bulneo lauaret. asus extinctus ē.
Interfecto igitur
 apud Syracusis constantē imp̄r.
 metētus insicilia regnū arripuit.
 Sed absq. orientalis exercitū uolun
 tate. contraquē italie multos alii
 phostriū. alii p̄partes campanie.
 alii uero ap̄rtibus affricz & sardi
 niz uementes in Syracusis. cū uita
 priuāt. multiq. ex iudicibz ausde
 truncati constantinopolim p̄duc
 ti sunt. cū quibus pariter & falsi
 imp̄ris caput ē deportatū.
Hæ audient gens sarracēnōz que
 iam alexandriū & egyptū p̄uise
 p̄t. subito cū multis quibz uementes

fractiā inuadunt. Inuicem in
grediunt. multūq; stragē faciunt
populorū uix pauca euadentibusq;
pmunitissima castra etiā con
fugiant montiū. auferentes quoq;
peli nomū & omē illud qd constat
aug aroma abstulerat iornatū
in xre. & diuersis speciebus sicq; alex

Pandriū reuertit. xiiii

orro regis filiū quā debencuento
obficti nomine gōsa sublatā dixim.
fractiā ueniens diē clausit extremū.

Hoc tempore tunc xv

pluuie tantaq; temetua factū quā
ta antea nullus meminerat homi
nū. Ita ut innumera hominū &
numineū milia. fulminibus eēt pem
pta. Eo anno legumina que ppe
pluuias colligere nequor. terrū re

Antea & ad maturitatē usq; pductas.

At uero rex grimuald xvi
crepitis beneuentanis et ceteris puinosis
agris ad palaciū suū apud tri
nū repedare disponens. in alamundō
q ductū caput eōm fuerat. & ad pe
piendū regnū strenuissime peruenit.
Data ei in matrimoniu sua filiaro.

grimuald altera sorore. cū potest tū
nē de quo superius diximus. apud spo
lectiā ductorē efficit. Inde q; trinū
reuersus ē. xvi i

Hoc idē ut superius pmiseramus. gōsal
fo forū iulanz ducē defuncto. succes
sor ei inducitur ayodacul dicitur no
mine usq; hodie dom' quēdā intra
forū iuli constituta dom' agonis ap
pellat. Quo agone mortuo. forū i
lanz ductor efficit lupus. Hic lu
pus ingratus insitū quē non longe
ab aqlogiā ē. Cum equestri ex
ercitū pstratū que. utiq; p mare
ficta fuerat introibit. & de p dicit
ipsa ciuitate aqulensis cetero the
suros exinde auferens reportauit.
Hic lupo quando grimuald bene
uentū p rex. suū palaciū emendauit.

Qui lupo dum rex xviii

absente multa insilenti. apud trinū
egisset. ppe eū reuersurū non estima
re. Reuertente rege sciens eadē
caque n̄ r̄ate gesserat. displicere
foro iuli petens contra eundē regē
sue nequie conscius repelluit.

Tunc grimuald n̄ alens ouile xviii

bellū interlingobardos exercere
 et auarū cecanti mandauit ut in
 forū iulu contra lupū ducē exer
 citū ueniret. Et quō bello p̄teriret.
 Quod & factū ē. Nam ueniente
 cecano cū magno exercitu in loco
 qui flouius dicitur notū rotulōtō se
 niorez uiri quō ipso bello fuerant.
 Per tres dies lupus dux cū foro iu
 lani aduersū cecani exercitū con
 fluxit. & prima quidē diē ualidū
 exercitum. p̄uicis suis uulneris
 p̄stravit. Secunda uero die iam
 aliquantis defuit uulneris honor
 tuis. p̄modo exauribz extine
 xit. Tercia uero die iam plu
 ribus ex suis sauciatis siue p̄omp
 tis nihilominus magnū cecani ex
 ercitū deiecit. Prætereaq; copio
 sam inuasit. Et tūc die quar
 to. tantā sup se multitudinē ē
 spē ueniente. ut uix p̄su
 gam eundē posse.
 Ibi itaq; lupone ducē perempto.
 reliqui qui remanserant. sese p̄
 castella conuenerunt. Nares
 uero p̄ om̄s eorum fines discur

rentes. cuncta ripinis inuadunt.
 uel subposito igni conburunt. Qui
 cum p̄ aliquot dies hoc fecerint.
 agrimualdo eis mandata ē. Ut etiā
 ad e uastatione quiescerent. qui
 legatos ad agrimualdū mittunt
 dicentes. for̄ Juluse minime relic
 tures. quā armis p̄p̄ris conquisi
 sere. xxv

Tunc grimualdū necessitate compul
 sus. exercitū adunare coepit.
 quatenus auures defuit finibus
 exturbaret. In medio itaq; cam
 po sua castra. Quarū hospitium
 componens. cum exercitus partē
 exiā haberet. eosdē ipsos quos
 habebat diuerso habitu uariisq;
 structos armis ante oculos legato
 rum p̄ dies aliquot quasi nouus
 iugiter exercitus adueniret. fre
 quenter transire fecit. Quarū ue
 ro legi dum eundē ipsū exercitū ali
 is & aliis modis uenire conspiciunt.
 immensam lingobardorū multitu
 dinē eē crediderunt. Quibus gri
 muald; rei dixit. Cum omni hac quā
 uidistis exercitus multitudine stati

supra arenam inruu. & aures nisi
de foro uulnarū finibus uelociter
exiunt. His uisus & auctas lega
ti auarū cū hęc suo regi nuncias
sent. mox cū omni suo exercitu ad

Dpprium reuersus ē regnū. **xxxii**
eniq; lupone hoc modo utp̄missū
interempto. ap̄necit eius filius uoluit
laco patris apud foro iuli optinore
ducatum. Sed metuens grimal
di regis uires fugit. ad selauorū
gentē in carinuntū quod corrup
te uocitant carantanum. Qui post
ea cum selauis adueniens. quasi du
citum corū uirib; resumptur. ut apud
nemē castrū qd̄ non longe a foro
uili distat. inruentib; supra foro
uulans eximetus ē. **xxxiii**

Deinde ordinatus ē apud foro uilidax
uuechari qui fuit hornelud de
uincenza ciuitate uir benignus
nus. & populū suauiter regens. hęc
cum auclisset selauorū gens t̄cinū
p̄fectū cō congregata ualida mal
titudine. uoluerunt sup foro uila
nos castrū inruere. Quomentesus
trametati s̄ in loco quibroxif dicitē

non longe a foro uili. **xxxiiii** ^{sectm diuinā}
aū dispositionē. Contigit ut dux
uuechari superiori uespere t̄cino
reuerteret. & uelociter selauis. cui
comites cū app̄ria ut ad solet fieri
remessent. ipse hęc nuntio descla
uis audienti. cū paucis uirib; hoc ē
uiginti quinq; contra est p̄gres
sus. quē selauis cū cūcā paucis
uenire conspicientes. inruerunt
dicentes. **xxxv** ^h **xxxvi** ^h
Saxurichā contra se
cum clericis aduentare. Qui cum
ad pontē nactisionis fluminis qui
ibidem ē ubi selauis residebant
p̄pinq̄uassent. ^h **xxxvii** ^h
castidē sibi deampi
te auferens multū suū selauis ostē
dit. **xxxviii** ^h **xxxix** ^h
Cūcā uero caluo capite. ^{quem}
selauis quia ipse cōt̄ uuechari cog
nouisset. **xl** ^h **xli** ^h
Mox p̄paratus uuechari
adesse clamitat dō qui eos exere
te plus defuga quam de proelio co
gitare. Tunc sup eos uuechari
cum paucis quos habebat inruent
tanta eos strage percussit ut uix
p̄uoi qui euaderent remnerent.
xl ^h **xli** ^h
ost hunc uuechari **xl** ^h
landari apud foro uili ducitū te

nuit, quo defuncto ⁱⁿ roduald in
ducatu successit. **XXV**

Mortuo igitur ut diximus lupone
duce. grimualdus rex filiu eiusno.
mæ truderatâ suo filio romual
do qui beneuentu regerat. inma
rimoniu tradidit. ex qui ^{ille}
tres filios. hoc e grimualdu Rgi
sulfum. nec non et archibz genuit

Rex quoq; **XXVI**
grimuald. de omnibus illis que cu
quandâ beneuentu pferat fua
rat. defrauerunt. suis iniurijs ul
tus est. **XXVII**

Sed & forum populi romanorum et
uitates eius eius eide aduersa
queclâ intulerunt beneuentum
pfficienti. missosq; illud eantel
Kredentes abeneuento sepul le
serant. hoc modo dolent. Quia
qui dragosim tempore palpe hu
clous tascuz ingressus. nescientibz
omnino romanis. in ipso fueratissimo
sublato paschali sup eundem ciuitate.
^{ea} horu que baptismo fidelit inop
ante inuit. tantuq; occisorum
strage fecit. ut etia diacones

^{SSP}
^{te}
iplos qui infante ^{te} baptizabant in
ipso sacro fonte pmer. ^{te} Sicut can
dem urbe deiecit. ut usq; hodie pau
cissimi in ea comanant habitatores.

Erat quide **XXVIII**
grimualdo contra romanos amedio
et podiam. pro quod ei pndla ger
manos rasonē et rasonē in sua fide de
cepissent. Quē oberasi opitargu
ciuitate ubi ipsi eximeti sunt fun
ditus destruxit. coruq; quidi hu
buerunt. fines. foro uilans tarui
sumisq; Keene tiffibus diuisit. **XXVIII**

Per hanc tempora uualgaru dux
alzio nomine meertu qui oberasi
sua gente digressus ^{te} italia pacifice
introiit. se omni sui duxatus exer
citu ad regē grimuald acturus.
se seraturu. atq; in eius patria
habitaturu pntens. Quē ille
^{ad} romualdu filiu beneuentu di
rigens. uti eū suo populo loca ad
habitandū concedere deberet pxy
cepit. Quos romuald dux gratia
ter excipiens eisdē speciosa adha
bitandum loca. que usq; ad illud
tempus deserta erant. Contribuit;

f
anc

felice & sepiam ouanū & feruū &
alios cū suis territorij ciuitatib; ip
sumq; alioconē mutato dignitatis
nomine deduce gastaldū uocata
ri p̄cepit. quosq; hodie in his

E ut diximus locis habitantib; quā
quā & latine loquuntur linguis
I tam p̄p̄rie usq; minime amiserunt
igitur extincto xxx
ut dixim; apud siciliā constantē
augusto. punitoq; quic successerat
mezicio tyranno. romanorū reg
num constantinus constantē au
gustifilius suscepit regendū. roma
nisq; principatus ē annis decē
cepit. Constantij sane tempo
rib; theodorus archi ep̄s. & adria
nus abbas. uterq; doctissimus. a vi
taliano papa missi in britanniā
plurimas p̄ctas. anglorū doctri
ne p̄ctas. & fruge fructuq;
quibus theodorus archi ep̄s pec
cantū uelutā quantis scilicet
annis p̄p̄no quoq; peccato quis pe
nitere. debet mirabili redifere

I tu consideratione describit.
Insequenti post tempore.

monse augusto a parte orien
tis stella cometas apparuit nimis
fulgentibus rictus. quos post senē
tūpā dygesta disparuit. nec mo
ra grauis pestilencia ab eadē par
te orientis fecit. romanū popu
lum deuastauit. His diebus dōz
papa romane p̄ctis locū qui p̄p̄a
clisus dī. ante basilicā beati apti
petri candidis marmoribus muni
fice struit. xxxii

B ac tempestate francorū regnū
apud gallias dygestus regerat.
cū quo rex grimuald p̄ctis firmis
sime foedus inerat. Cuius gri
mualdi uires p̄ctis etiā apud
francorū patriā constitutus me
tuens. egressus ex gallia ad brit
anniā inselā saxonūq; regē p̄p̄e
rire disponit. xxxiii

A tūero grimuald nono die post
fleturimum in suo palatio con
stitutus. accepto. arcu cū colum
bū sagitta peccare nisus. eius cū
brachii uena disrupta ē. Cui ut
fertur medici uenenata medica
mina sup̄ potentes eū abbas fun

ditus priuarunt luce. Hic imper-
dicto quod rotharigo composuerat.
Alia quoque capitula legis que et
utilia uisi sunt adiecit. Fuit autem
corpore puerulus, audacia puerus,
caluo capite, barba prominenti, non
minus consilio quam uibus decoratus.
Sepulchrum est autem corpus eius in basilica
beati ambrosii confessoris, quod du-
da ipse intra tyrenensem construx-
erat ciuitatem. Hic post mortem
aripiti regis expleto iam anno
uno & mensibus tribus, langobardorum
regnum inuasit. Regnauitque ip-
se annis viii, relicto garibaldus fi-
lio suo quem et aripiti regis filia
genuerat, regis adhuc puerulus &
infans. Igitur ut dicere ceperam pe-
tente egressus de gallia nauem as-
cendit, ut ad britanniam insulam ad reg-
num saxonum transiret. Cum uero
aliquantum prope galias nauigasset,
uox altiore audita est. Inquiren-
tis utrum petaric incidere nauem con-
sisteret. Cui cum responsu esset quod
petaric ibi esset, ille qui clamabat
subiunxit. Dicite illi reuertatur

51
in patriam suam, quia tertia dies est
hodie, quod grimualdus ab hac subtra-
tus est luce. Quo iudicio petaric
factum post se reuersus est. Veniensque
aditus inuenire personam non potuit,
quod et grimualdi mortem nunciauit.
Vnde arbitratum est non hunc hominem,
sed diuinum nuncium fuisse. Exindeque
ad patriam tendens, cum ad eluista ita-
ly uenisset, iam sibi omnia obsequia pala-
tina omnique regum dignitate cum reg-
na langobardorum multitudinem pre-
parata se repperit expectari. Itaque
tamen reuersus, excuruata garibal-
do puero a regno, ab inuiculis
langobardis, mense tertio post mor-
tem grimualdi in regnum locutus est.
Erant autem uir pius, fide catholicus,
iustitie tenax, pauperumque largis-
simus nutritor, qui statim benuen-
tum misit, exinde rodolindam cum
iugem, & conuictum filium reuocauit.
Qui ut regni **xxviii**
iura suscepit, in loco illo qui apertus
fluminis tui est, unde ipse olim fu-
gorat, monasterium quod nouum appel-
latur, domino & libertatori suo in honorem

scilicet uirginis & maritris. apud con. xxxv

struxit. In qua multas uirgines. ad
gregauit rebusque. et diuersis parti-
tor eundem locum ornamentis dita-
uit. Regina uero eius rodelinda
basilicam dei genetricis. extra muros
eiusdem ciuitatis ticiensis quae ad
prieas appellatur. Opere mirabi-
li condidit. ornamentis quoque mirifi-
cis decorauit. Ad prieas autem locus
ipse ideo dicitur. quia ibi olim prieae
id est trabes. praeter struunt. hanc
causam iuxta morem langobardorum
poni solebant. Siquis enim in aliquam
partem. aut in bello. aut quomodo-
cumque extinctus fuisset. consanguini
nei eius intra sepulchrum suum priam
fiebant. in uisum summitate colum-
bam ex ligno factam ponebant. Quae
illuc uersa esset. ubi illorum dilectus
obisset. scilicet uersum posset in qua
parte. hic quid defunctus fuerat qui

deseret. xxxiiii. r.

Igitur petaric cum solus p. annos septem
regnasset. octauo uero anno cunctis
filium suum in regno consortem adseruit.
quo
cunctis p. annos regnauit.

Cumque in magna pace degerent. Rex
omni parte in circuitu tranquillita-
tem haberent. surrexit contra eos
filius iniquitatis alabis nomine
propter in regno langobardorum petar-
bica pace maxime populorum factus
est stragis. Hic dum dux esset in incidenti
na ciuitate cum comitibus langobardorum
quos illi generatione dicunt quibus
ximam et reliqua castella regibus
confluxit. cumque muris superuinit.
Qui de causa electus eorum contra re-
gem suum petaric manum leuauit. atque se
intra tridentinum castellum rebel-
lens communiuit. contra quem rex
petaric progressus. cum extrinsecus
obsideret. inopinante subito alabis
cum suis ciuitate egressus regis castra
peruicit. regemque ipsum fugam petaric con-
pulsit. qui tamen postmodum fruentem
cunctis pro regis filio qui eum tamen olim
diligebat in regis petaric gratiam reuer-
sus est. Qui rex eum cum interficere
aliquotiens uellet. cunctis eius
filius hoc fieri semper prohibuit. Re-
putans cum de reliquo fidele existeret
pro nec deest patrem obtinere quin

14
 Quia ei ducatu brexiz contribuere
 reclamantes. Quis pariter qet insua
 hoc omni pr pnciom faceret. Qui
 hosti suo adregnandu uires pberet.
 Brexiana deniq; ciuitas magna
 semp nobiliu langobardoru multate
 dine habuit. quoru auxilio marte
 bat petaric alachis potentiorē fore.
 His diebus rex petaric inciuitate
 ticinensi portā congnū palatia
 que opelatiōnes dē opere mirifico
 construxit. xxxvi

Qui eū decē octo annis cepimū so
 lus. et post cū filio regnū tenuisset. ab
 hūc luec subtractus ē. corpusq; uel
 lus iuxta basilicā dñi saluatoris
 quā arripit genitor construxerat.
 sepultus ē. fuit aut statua de
 cens. corpore pleno. mē. is pōna
 & suauis. Ne uero cunicept rex et
 melindā ^{ex} fixonū anglorū genere
 duxit uxore. Que eū in balnea
 teudorē puellā. ex nobilissimo roma
 norū genere

f
 flauis plicisq;
 capillis pene usq; ad pedes decoratā.
 uidisset. pulchritudinē. uero cunicepto

regi laudauit. Qui ab uxore liben
 ter alio re dissimulans. in magnū
 puellę exarsit amorē. nec mora ac
 natū insular quā urbē appellat
 pteit. secūq; suā conuigē et milia
 dam uenire pcepit. Quia gem
 de noctu egrediens. ticinū uenit.
 Kicse theodorē puellā uenire fieri
 ens. Cum hęc concubuit. ^{quā} tū
 postea. in monasteriū quod illius ^{ex nomine}
 appellatū ^{est} iussit. xxxvii

Alachis uero ductū iā concepta in
 quitatē parturientis. adhiuentibus
 aldono et gnaufone brexiansi ciui
 bus. sed alus multis. ex langobardis
 oblitus tantorū beneficiorū que
 in eū rex cunicept impendit. oblitus
 iam iusurandū qet ei se fi
 delissimū eē sponderat.

regnū eius. & pala
 tiū intra ticinū positū inuasit. Et
 cunicept ubi erat audiens. statim ad
 insulam. que intra locū largiū n̄
 longe a tano est confugit. Ibiq; se
 fortiter communit. facta ē. nū mag
 na tribulatio omnibus quicū dē
 gebant. & maxime sacerdotibus &

clericis quos om̄s alachis exo sol ha
bebat. Erat aut̄ eo tempore tui
nensis eccl̄ie episcopus, uir dñi dam
natus, sc̄itate p̄cipuus, liberalibz
artibus sufficienter instructus.
H̄ cū alachis palaciū inuasisset re
spuerit, nec quid ab eo ipse uel
sua eccl̄ia aduersi p̄ccaret. Tho
mam diaconū suū sup̄uentionē
felicit̄ et religioſam uirū ad eum
misit. Per quē eisdē alachis bene
dictionē sc̄e suę eccl̄ie transmisit.
Nuntiatū ē alachis thomā
diaconū intro foras ad stare bene
dictionēq; ab ep̄o de tulisse. Tunc
alachis qui uel diximus om̄s cleri
casōdio habebat. Ita inquit ad suos.
Ite dicite illi simunda femoralia
habet intro, et; sin aut̄ aliter, foris
contineat pedem. Thomas uero cū
hos sermones audisset, ita respon
dit. Nuntiate ei quia munda
femoralia habeo, quippe qualidie
lota indutus sum, cui alachis ite
rato mandauit. Ego nondico fe
moralibus, sed de his que intra fe
moralia habent. Ad hęc thomas

ita respondit. Ite dicite illi, dñs solus
potest in me his causis reprehensionē
inuenire. Nam ille nullatenus potest.
Cumq; eundē diaconū alachis ad se in
gredi fecisset, asperis literis ^{ad} obia
gandum, eum collocatus est. Tunc
om̄s clericos & sacerdot̄ pauor eodid̄
tyranni inuasit. Estimant̄ socius
fortitudē tollerare omnino non posse.
Coperunt tunc amplius uniuersū
tum desiderare quanto p̄sorem
regni sup̄tū executione habere.
sed nondiutius feruēt, ^{et} oracula huius
barus p̄uasi regnum obtinuit.
Omnisq; eundē quādā xxxviii
solidos sup̄ mensū numeraret, cuius ei
tremisſis de eodē mensū eocidit, quē
filius aldons adhuc puerulus de arca
colligens eisdē alachis reddidit, atq;
alachis sperans puerulū parū intel
legere, ita locutus est. Multos ex his
genitor tuus habet, q̄ ^{et} mihi in p̄ximo
sols uoluerit daturus est. Qui p̄ter
cum uespere domū ad patrē regres
sus eet, cū suū genitor requisierit.
Quod illo die rege locutus fuisset,
ille patri om̄a ut facta fuerant, &

que sibi rex dixerat nunciavit.
Audens hęc aldo uerbementor
primitt. fraterq; suū gratiam
adfectū ei omnia que rex maligne
locutus fuerat nunciavit. Qui
mox eū amicis et his quibus crede
re poterant. consiliū inuigunt.
qualiter alachis tyrannū priua
rent regno. prius quā ipse ali
quā lesionē fieri possit. Quia
tutus ad p̄tium p̄fecti. ita ala
chis dixerunt. Quid dignaris
in uicinis residere. Hęc om̄s ciui
tas & uniuersus populus tibi fide
les existit. ceterosus ille cun
p̄ ita dissolutus ē. ut iam ultra
nullas possit habere uires; egre
dere. et uide in uenatione exer
cere. eū uiuonibus tuis. nos autē
cum reliquis fidelibus tuis defen
dimus tibi hanc ciuitatē. Sed tibi
tibi rep̄mittimus. ut in p̄ximo in
mori tui cuncep̄i capiet. miseram
Qui corū uerbis p̄suasus. ciuitatē
egressus. ad urbē uastissimā
siluā p̄fectus ē. ibiq; se uerbis et uen
nationibus exprobre coepit. Alelo

uero & gressu cunctos ad lacū macinū
ingressus nauem aduocetū p̄fecti.
atq; uenientes eius pedibus p̄uolu
tise contra eū nequiter. Et p̄fecti
si sunt. et que quid alachis maliciose
contra eos locutus fuerit. uel quādo
ipsi ad eas p̄dictionē consilium
dederint nuntiaverunt. Quid plura
flourunt pariter. & in q̄ se hanc
ta dederit. diū statuens in quo cun
p̄ ueniret ut ipsi ciuitatē tironen
se contingerent. q̄d factū ē. Nā diū
statuto cuncep̄e tironē adueniens.
ab eis libentissime susceptus. palatiū
suam ingressus ē. Tunc om̄s ciues. &
p̄cipue ip̄i sacerdotes quoq; & colos.
uiuonibus et senes ueracem ad eum con
currentes. om̄sq; cum lacrimis am
plexantes. dō gr̄is deuus reuerfione
inestimabili gaudio conclamabant.
quos ille om̄s p̄uocauit osculatus ē.
Nuntius subito ad alachis prouenit
adimplisse aldonē. & gratiam q̄d
p̄miserant. & caput cuncep̄i ad
tulisse. & non solum caput. sed et
totū corpus. cumq; adfirmat
impulsiū confedere. Quē ille audiens

inimo consternatus ē. multaq; alio
ut & grauisent furibundus effredens
cōminans. exinde egressus pplacentiā
ad austrā rediit. singulasq; ciuita
tes parat blanditus parat uiribus
sibi socians adseuit. Nam cum
contra ueniens. contra eū eius euis
egressi. bellū parauerunt. sed mox
uicti eius locu effecti s̄. Inde exi
erit. turisū p̄uise. Pari modo octā
dum ^{ereli} quis ciuita ^{tib} contra eū cu
nipt exercitū colligeret. cesoro iu
lani inuis auxiliū iuxta fidelita
tē suā uellent p̄ficeret. Ipse alachis
ad pontē liquentię fluminis quod
a foro iuli. xl. octo milib; distat.
eū. itinere tucinum p̄gentibus in
filia que copulans est. Letens eū
foro iulinarū exercitus ^{ss̄} paratū.
ueniret. om̄s eos sic ueniēbant iu
rare sibi compulsi. diligenter u
uens. ne aliquis ex his retro reuer
sus. ueniētib; hoc alis nuntiaret.
sueq; om̄s. a foro iuli ueniētes ei
sunt sacramētis adstricti. Quid
plura. cū omni alachis austrā
contra cunicept eū susueniente.

in campo eui coronate nom est castra
posuere; x l

At quō cunicept nuntiū misit. mandans
ei. ut eū eo singulare certam iuret.
nec opus eēt utrorūq; exercitum
fatigare. ad quē. uerba alachis mi
ne consensit. Cui eū unus effus ge
nere tuscus. ei p̄suaderet. uirū belli
cosum. fortemq; eū appellans. ut
eū cuniceptū uidenter exiret.
alachis ad hęc uerba respondit.
Cunicept quā uis obrosus sit cētū
piti cordis. tamen satis ē audax
& mire fortitudinis. Nam tēpore
paris eius quando nos eū. ius
iuuenculi habebant in palatio bo
lees mire magnitudinis. quos ille
supra dorsum illorū lane adprehē
dens. extenso eumbrachio acerra
leuabat. Quod quidē ego facere non
poterā. hęc ille tuscus auclens. dix̄
ad uicē. Si u cuniceptō pugnā inire
singulari certamine. non audis. me
um intuo aduictorio socum non
habebis. Et hęc diens. p̄ripuit se.
& statim ad cuniceptū confugit. &
hęc ipsa illi nuntiavit. Conueniet

tamque ut diximus utroque acie in
 campo coronare. Cumque iam prope esset
 ut se coniungere deberet, sero diu.
 timentis, pectus quiescit, tunc basilii
 et beati iohannis baptiste, que intra an-
 domi sita est ciuitate, qua concla gunt
 dixit regina construxerat. Cum
 nimium diligenter regem metueret,
 nec rex in bello periret, ut ad regem.
 Dicit rex omnes uita nostra in tua salute
 consistit, si tu in bello perieris omnes
 nos iste tyrannus alachis peruersa
 supplicia extinguit. Placet itaque
 tibi consilium meum, dimidi apparuit
 armorum tuorum. Regis uada et pugna
 bo cum isto tyranno. Si ego obiero,
 recuperabis causam tuam, si uero ui-
 ueris, maior tibi, quam seruo ui-
 gila adscribetur. Cumque rex hoc se
 facturam esse denegaret, coeperunt
 pauci qui aderant eius fideles om-
 lacrimis deponere, ut actam que
 diaconus dixerat ad sensum pro-
 beret. Hec tunc tandem ueritatem
 cordis eorum precibus et lacrimis
 loricam suam galeam atque acris, et
 omnia arma diacono prebuit, insuperque

personam cum ad plium direxit. Tunc
 enim ipse diaconus eiusdem stature et
 habitus ita uerum fasset de artorio
 armatus egressus, rex coniecit ab om-
 nibus esse putaretur, commissum itaque
 est plium. Et totus uiribus decerta-
 tum. Cumque alachis ibi magis inten-
 deret, ubi regem esse putaret, conie-
 pit se extinguisse putans se non edu-
 cone interfecit. Cumque caput ei
 amputari precipisset, ut leuato eo
 incoantando de gratias adclamarer, sub-
 lata casside clericum se occidisse
 cognouit. Tunc furibundus excla-
 mans, tu me inquit, nihil egimus,
 quando ad hoc prelium gessimus ut
 clericum occiderimus. Tale itaque nunc
 facio uotum ut si mihi est uictoria
 iterum dederit quod unum putem
 detestabilis impleam clericorum.
Igitur coniecit de li-
 perdidisse suos conspicuus statim se
 eis ostendit, omniumque corda subla-
 to pauore ad sperandam uictoriam
 confortauit, instruunt iterum
 acris, et hinc coniecit inde alachis
 ad belli certamina preparantur.

SSP
et
ut
 Cumq; iam p[ro]p[ter] adpugnandū conuenerent, cuncte
 alachis iurato ad hoc uerba man-
 dauit. Ecce quantus populus ex
 utraq; parte consistit, quid opus
 ē ut tanta multitudo periret. Con-
 uingamus nos ego uelle singula
 ri certamine. Quia uoluerit dñs de-
 nob[is] donare uictoriā. omnē hunc
 populum saluū & incolomem ipse
 possidet. Cumq; alachis sui hortā-
 rentur, ut faceret, qđ cuncte illi
 mandauit. Ipse respondit. Hoc fa-
 cere ego non possum. quia inter-
 ceptos suos s[an]c[t]i archangeli michi
 uelut ubi ego illi uirum uimagi-
 nē conspicio. Tunc unus ex illis p[ro]-
 p[ter] pauore inquit cernis quod nō tibi
 tam tarde ē modo ista med[ita]ri.
 Conferunt itaq; acie. s[ed] p[ro]strepent
 tibus bucinis. Quē i[st]a parte
 locū donante. maxima populorū
 facta ē strages, tandem crudelis
 tyrannus alachis interit. Quē
 cuncte adiuuante. se dño uicto-
 riā cepit, exercitus quoq; alachis
 contra eius morte fugę subsidū

SSP
 arripuit. Quibus nūq; non perulit.
 Adh[uc] fluuus interuenit. Caput quoq;
 alachis detrunctū. Cruraq; eius facti
 si sunt informe. Quātū truncumq;
 cadaver remansit, in hoc bello fororū
 lanorum exercitus minime fuit. Qui
 cum inuitis alachis iurasset, p[ro]p[ter]
 hoc non regi cuncte nec alachis iuxta
 lum tulit, sed cū illi bellam com-
 misissent, ipsi ad p[ro]p[ri]a sunt reuer-
 si. Agitur alachis hoc modo defuncto.
 rex cuncte corpus s[an]c[t]i diaconi ante
 fores basilicę beati ioh[ann]is quā ipse rex
 uerit mirifice sepeliri mandauit.
 Ipse uero regnator cū omī exultatio-
 ne. & totum phoeniciorū regnū re-
 uersus est.

- I** Quomodo romuald[us] tarentū cepit. &
 quomodo theuderata monasteriū s[an]c[t]i
 petri edificauit.
- II** De morte romualdi. & quomodo corpus
 beati benedicti ad gallias delatū ē.
- III** De crothualdo duce fori ulano. & de alastid
 qui eius diuertū inuasit.
- IIII** De sinado que apud constantinopolim
 facta ē. & de pistola damiani ep[iscop]i.
- V** De eclipsi lune & solis, & de pestilentia que

romæ & tunc fuerat.

Quo anno occupavit.

- vi Quomodo pantiq^{us} hoste aldou cognov^{it} xviii
- vii D estelice diacono gramatico
- viii D estella deochoa pgonense epo.
- viiii D estella obscura que tunc apparuit.
- edderuptuacione brebu montis.
- x Quomodo gens sarracino^{rum} affricæ cepit.
- xi D emorte constantini eoderegno iustiniiani.
- xii Quomodo leo iustinianū exilio trusum.
- xiii Quomodo tiberius loone superans.
- xiiii Quomodo papa ferzius aquilegense synodū nolente sem quinta synodum suscipere correxit.
- xv D etudualdo rege anglorū quomodo romā ueniens baptizatus est.
- xvi Quod regnū franco^{rum} apud gallias submaioribus domus effecit.
- xvii D emorte cunicepi regis eoderegno
- xviii D etranpato duce taurinensiu. quomodo superato lupto. regnū inuasit.

Quomodo. q^{ui}pt regnū inuasit. & liu p^{er}um uicium comprehendit.

Dux Quomodo rochari apud pergamum. unista apud lingobardos transfatum geruntur. i romualdus beneuentanorū dux congregata exercitus multitudinē tharentū expugnauit. & cepit. paritq^{ue} modo brāndisium. & omne illā que incircuitu ē latissimā regionē: sudicioni subiugauit. Coniux quoq^{ue} ei theuderata. eodē tempore foras muros ciuitatis basilicā in honore beati petri. ap^{osto}li construxit. quo in loco multarū. uicellarū dī cymbium instruit. II

Romuald quoq^{ue} post quā seclerem. annos ducentū gessit ab hac luce subtractus ē. post quē. ei filius grimaldus trib^{us} annis samnitū populū rexerit. Hinc inconiugio facta ē. sicut. uigilanda. soror cunicepi filia petri regis. Defuncto quoq^{ue} grimaldo. gisulfus eius germanus dux tot^{us} affectus ē. p^{ro}psitq^{ue} beneuento annis decem & septē. huic sociata ē.

cuiusque que et romualdi peperit.
 Circa haec tempora cum castro eius
 singon. ubi beatissimi benedicti sacro
 corpus requiescit. aliquantulum
 lapsis annis iusta solitudo exis-
 teret. Venientes decedmanicorū.
 uel autimensū regione francorū
 apert uenerabile corpus se p̄uocare
 simulassent. eiusdē uenerabilis patris
 pariterque eius germani uenerandi
 scolastici ossa auferentes in suū pa-
 triam adportarunt. Ubi singillatim
 duo monasteria in utroque honore.
 hoc ē beata benedicti. & sc̄e scolasti-
 ci constructa sunt; sed corū cōno-
 bis of illius uenerabilis. & omni ne-
 tate suuuius. & oculis semp̄ celestia
 contuentis. cetera quoque membra
 quā eis defluxa remansisset. solum
 etonū singulariter dominicū corp̄
 non uidit corruptionē. Ceterū om-
 nium sc̄orū corpora in cōtra postea
 gta repuranda corruptioni subiecta
 sunt. his exceptis que obelium mi-
 racula sine labe seruantur. III
 De iure rodualdi quē apert for̄ uilopy-
 misinus ducātū tenuisse. cū ab eodē

ciuitate abest. Anstrod ducatoru
 ma ducātū eius. absq; regis natu p̄-
 uasit. Quo conpro rodualdi in his
 trum fugit. & inde nauigio pra-
 uenit. Anstrod uero non contentus
 ducatu foraulanensium regere.
 insup̄ contra cunctos rebellans.
 regnum ei inuadere uoluit. Sed
 comprehensus in uirona. & ad regē de-
 ductus. caulis oculis in exilium tru-
 sus ē. foraulano autē ducatus post
 haec ad fratrem rodualdi loci ser-
 uo roris nomine. p̄annū & mensis
 septem gubernauit. III
 Dum haec initialia gerunt. heresis apert
 constantinopolim orta ē. que una
 in cōno nro ihu uoluntate cōp̄p̄atio
 e. & fuerat. Hanc autē heresen
 exercitauerunt geordius patriarcha
 constantinopolitanus. macharius spir-
 ritus. paulus. & petrus. Quī obaru
 sū constantinus augustus. centū
 quinquaginta ep̄os congregari fecit.
 Inter quos ceterū fuerunt legati sc̄e
 romane eccl̄e missi ab azarbone papa.
 Iohannes duc. & ioh̄s porcuensis ep̄s.

qui om̄i uicē heresim damna
 uer. Et hora tante harum uicē
 le immocho populi excolit. ut om̄s
 mirarentur. ne hoc significatū est.
 quod sordos hereticos prauitatis de-
 pulsi sunt. Edwardus quidē pi-
 triarcha correptus ē. Cyrenis ue-
 ro infua defensione p̄seuerantes. ana-
 themas et ultione p̄culsi
 f. **C**ontempore clammianū tremen-
 sis ecclie ep̄s. sub nomine mansueti
 mediolanensis archi ep̄i. hanc decan-
 satū uicē recepit. fides optam con-
 posuit. que in p̄futo signo n̄me
 diocē suffragiā tulit. **R**ecta autē
 ecclia fides hęc ē ut incho n̄o ita
 xp̄o sic dux s̄ nature. hoc ē di c̄bo
 minis. sic etiā dux erodant c̄ uolun-
 tatis suę operationes. **I**es. audire
 deo q̄d dicitis ē. **E**go inquit cep̄
 unū sum. **I**es. audire quod humanita-
 tis. pat̄ maior me ē. **C**erne sc̄dm hu-
 manitatē cū in nau dormientē. **C**er-
 ne et diuinitatē cum euangelistis ait.
Tunc surgens imperauit uentis cema-
 ri. **E**t facta ē tranquillitas magna
Hęc sexta p̄d̄ca uniuersalis est tunc

Spl. p. 88

populu. c̄lentia. **E**t ḡuo sermone ē
 scripta temporibus pape agathonis. exce-
 quente acrescience constantino prin-
 cipe in septa palatu sui. **H**
 is temporibus p̄indignō octauā luna
 eclypsin passā ē. Solis quoq; eclypsis.
 eodē p̄ne tempore. hora diei quasi
 decima. quinto nonas martis effec-
 ta ē. **M**oxq; subsequuta grauissima
 pestis ē. tribus mensibus. hoc ē iulio
 augusto & septembrio. tantaq; fuit
 multitudo m̄r̄entium. ceterā pa-
 rentes cum filiis atq; fr̄s sororibus
 binis p̄fereta posita apud urbē ro-
 mam ad sepulchra ducebant. **S**ari-
 etiā modo hęc pestilentia t̄cinum
 quoq; depopulata ē. **I**ta cū uicis ci-
 uibus p̄uza montiā seu p̄diuersi
 loca fugientibus in foro. & p̄latis
 ciuitatis herby c̄fructuata n̄sc̄
 r̄tur. **I**unoq; uisibilis multus. appa-
 ruit. quia malus et bonus. anḡts noc-
 tu p̄uitatē p̄gerent. et uisib. boni
 anḡli. malus. anḡts qui uidebat̄ ue-
 nabilū manu ferre. quociens de uen-
 bulum ostiū. cuius oīq; domus p̄cul-
 sisset. tot eadē domo die sequenti

R

homines inuenerunt. Tunc eundem prius
lacione dictum est quod pestis ipsa prius
non qui esset. qui in basilica beati
petri. quidam uincula dixerunt. sancti sebas-
tiani martiris altarium ponerent.
Factumque est. et delatis ab urbe romae bea-
ti sebastiani martiris reliquiis. mox
in eadem basilica altarium est ita
tuum est. & pestis ipsa quae uenit. vi

Rex uero cunctis dum post hoc cum
stratoris suo

consilium inuicem inuenit
tracinensi. quomodo aldonem & grausone
ne uti priuare deberet. Repente
in fenestra. iuxta quam consistebant
una de manu in sculis musca confedit.
Quam cunctis cultello ut exingve-
ret percutere uolens. eius tantum pedes
absedit. Aldo uero & grauso clam
palatium regis consilium nescientes ue-
nerunt. cum basilica sancti romani mar-
tis quippe palatium situm est propinquius
fuit. Repente eis obuius quidam
claudus uno pede truncato factus est.
Qui eis dixit. quod eos cunctis si ad
eum perueniret. occisurus est. Qui haec
audientes. magno timore correpti

post altarium eiusdem basilicae con-
fugiunt. moxque cunctis pro regi nuntia-
tum est. quod aldo & grauso in basilica
beati romani martiris confuissent. Tunc
cunctis stratoris sui arguere cepit.
ut quid suum consilium perdere debuisset.
Cuius strator ita respondit. domine mihi re-
tusus. quia postquam hoc consilium sumi
ego tuo conspectu non exui. et quo
modo alium dicere potui. Tunc
rex ad aldonem & grausone misit inter-
rogans eos. ut quid in locum sanctum con-
fugium fecerit. Qui respondentes dixerunt.
quia nuntiatum est nobis quod dominus rex
occidere uellet. Iterum rex misit ad
eos sciscitans quis fuerit ille. quem
nuntiauerit. nihil eis ut nisi nuntia-
torem. perirent eius gratiam inueni-
re non possent. Tunc illi factum fue-
rit mandauerunt dicentes. claudum
hominem obuium habuisse. qui unum pedem
truncatum habebat. eorumque cruce
ligneo utebatur. Et hinc fuisse interi-
tus nuntium. Tunc intellexit rex mis-
it illi cui pedem truncauerat. magnam
pensionem. ipsi sui secretum consilium per-
diderit. Qui facti aldonem & grausone

infua fide claudē basilicā suscipien
 aisdē culpā pepet. ^{quod} ^{est} ^{et}
 de loco filiū habuit. VII

Eo tempore floruit in arte grammatice
 felix pateruus flauitani q̄ cepo
 ris mei. que intantū rex diligit
 ut ei vasculū argenteo aurōq; deco
 ratū intercedi qua sup largitatis
 munera condonaret. VIII

Pet idem quoq; tempus. iohs eps. ber
 gomatis ecclē ut miry scitatis ex
 titer. Qui cū rege cuncto in con
 uicio diuina nocuarentur offen
 dit. ^{ad} Rex ei hospitium reuertenti.
 equum ferocem & indomitū quū
 menso frenatū sup se sedentes terre
 allidere solebat. preparari sic. Cui
 cum eps sup sedisset. ita mansuetus
 extitit. ut cum blando ^{ego} inofu usq;
 ad domū ppriū deportaret. Quod
 rex audiens. ^{die} ^{sexta} ^{decimo} die honore
 debitū coluit. et ei ipsū equū quē
 sua ^{se} sessione dedit. et tunc dono lar
 gitus est. VIII

Hac tempestate noctu stella iuxta
 uigilū celo sereno inter dñi natū
 et cyphani apparuit. omni modo.

obumbrata. uelut cū lam subnube
 ē constituta. Post hoc mense februa
 rio die medij stella ab occasu exiit
 que cū magno fulgore in partē de
 clinauit. x

Dehinc mense marcio. bebius cruciatu
 ut pdus aliquos. et omī uirtutu
 circūquaq; p̄pualuere et cinere il
 lus extermita sunt. xi

Tunc sarracenorū gens infidelis. et
 inimici exopto in affricā cū nimā
 multitudine p̄gens. obsessū carth
 ginē cepit. Capti q; crudeliter de
 depopulati. uel solū usq; p̄strauit. d

Inter huc constantinū xii
 imperator apud constantinopolim mo
 ritur. et eius minor filius iustina
 nus romanorū regnū suscepit. Cuius
 p̄cedē annos gubernauitū tenuit. huc
 affricā asarachus abstulit. et cū plē
 pacē terra mari q; fecit. Huc ser
 gum pontificē in errore illius
 sinodis quū constantinopolim fece
 rat. fauore et subscribere uoluit.
 Misso zacharia p̄asparatio suolus
 sit constantinopolim deportari. sed
 militi raucenis uiciniū q; parētū

iusta principis nefanda contemnit.

Tunc zacharia cum contumeliosus

canisus populus.

Contra hoc iustitiam ab urbe roma

populus leo. ^{ab urbe roma} dignitate artu

puns cū regna priuile. ^{ab urbe roma} Regnūq;

romanoꝝ tribus annis regens sus

tinianū exulē in ponte serualit;

russusq; doretus contra hunc leo

nē insurgens. regnū eius inuasit.

cūq; toto q̄ ipse regnauit tempo

re inuadē ciuitate in custodia re

nuit. ^{ab urbe roma} XVIII

Hoc tempore synodus aquilegensis

uniuersali concilio qd̄ tunc

suscipere diffidit. salutarib;

beatū sergiū pape monitis

instructa. & ipsa cū ceteris

xpi sedesius annuere

consentit. ^{ab urbe roma} facta ē nūc

synodus constantinopolim tūpo

ribus uigiliū pape sub iustina

no principe contra tricolū. &

om̄s hereticos qui beatā mariā

solum hominē non dñm et homi

nam genuisse ac firmabant. In

qui synodo catholice ē institutū.

ut beatā mariā semp uirgo theu

docos doret. ^{ab urbe roma} Quia sū catholica

fides habet non hominē solum sed

uere dñm et hominē genuit. ^{ab urbe roma} XV

His temporibus theu duald rex angloꝝ

sexonū qui multa in sua patria bel

la gesserat ad xpm conuersus romā

ppertuit. qui p̄ cūceptū regē ueni

ens. ab eo mirifice susceptus ē. ^{ab urbe roma} Et

cum romā puenisset. a sergio papa

baptizatus petrusq; appellatus. et

adhuc in albis constructus ad regna

celestia migravit. Cuius corpus in

basiliā beati petri sepultū ē. & hoc

sup se optinū descriptū habet.

Culmen opesobolem. pollicia reg

na triumphos. Scutis p̄ceres. mor

na castularos. Quorumq; petrus

uirtus & que congresserat ipse theu

duald armi potens liquit amore

cti. ^{ab urbe roma} De petrū scilicet petri rex cer

neret hospes. Cuius fontē erat sume

res almus aquas. Splendi sicūq; uubar

radianti carperet. laustu. ^{ab urbe roma} Regnauit

ficus fulgar ubiq; fluit. ^{ab urbe roma} p̄piciens

que alacer rex diuꝝ promissū uirg.

barbarica sabum nom̄ cecidit suū.

Conuersus conuerci. ouans portū
 uocari. Sergius antistes iussit. ut
 ipse parat. fonte renascentis quā
 xp̄i gr̄a purgans. Penus. Ablatū
 uexit inerte poli. Mira fides re
 gis clementia maxima xp̄i. Cuius
 consilium nullus. adire potest. Sol
 pos enim ueniens supra mox urbe
 britanni. p̄ uarias gentes p̄freta
 p̄qi uas. Urbē rumulō. uidit cō
 plū querendū. Aspexit potri
 mystica dona gerens. Cunctis
 inter oues xp̄i sociabilis sibi. Cor
 pore nam tumulū mente supra
 tenet. Cōmutasse magis. ceptorum
 insignia creclis. Quē regnū xp̄i

Hmeruisse uiclos. **xvi**
 ac tempore apud gallias francoꝝ
 regibus. a soli formidine celsientia
 elegantibus. hiquuam maioris
 domus. regalis cō uelobantē admi
 nistrare regi potentū. et qui quid
 regibz. ageremus ē cepet. Quippe
 qui exlitus cō depositū adhorū
 p̄genū francoꝝ transuei regnū.
 Fuit eo tempore maior domus
 in regi palacio arnulfo uir ut

post modum claruit dō amabilis
 et mire sc̄itatis. qui post gr̄am sc̄i
 sc̄i xp̄i se seruitio subdens. mira
 bilis in episcopatu exortit. ac de
 mum h̄rompticiā uirā eligens le
 gis uniuersa. p̄ybens obsequia
 continentissimo uixit. **Deus** mi
 rabilibus apud metensē p̄ctam. ubi
 episcopatu gessit. liber existit. eidē
 miracula et uirgē abstinentiā con
 tinens. sed ego in libro quem de
 episcopis eidē ciuitatis conscripsi.
 flagitante agulrimmo uirō mi
 rissimo. et sc̄itate p̄cipuo p̄fate
 p̄cty archi ep̄o. De hoc fortissimo
 uirō arnulfo qui dō in miracula
 composui. quemodo sup̄fluū dixi

I replicare. **xvii**
 inter h̄c cunctis cunctis. amabi
 lissimus princeps. p̄t qua de
 com annos langolardorū regnū
 post patrē solus obtinuit. tandē
 ab h̄c loco subtractus ē. **H**ic in
 campo coronatū ubi bellum con
 tra alabis gessit. in honore beati
 geordii martyris monasteriū con
 struxit. fuit autē uir elegans

hōi bonitate conspicuus. audaxq;
bellator; hic cum multis langobar-
dorum laetaniis iuxta basilicā
dñi saluatoris quam quōdam auis
eisdē arripit construxerat sepultus
est. Regnūq; langobardorū
lucetio filio adhuc puerilis aeta-
tis reliquit. cui tutorem ans-
prandum uirū sapienter inlus-
tremq; contulit. **XXVIII**

Debino lapsis octo mensibus. rui-
preus dux turinensiu. qui q̄lā
rex gondeus cum exingueret
tur a grimaldo. relinquere
paruulum. De quo et superius
diximus. cum ualida manu ue-
niens aduersus ansprandū.
et rothari. bergomensiu ducē.
apud nauarias confligit. usq;
in campo exuperans regnū lan-
gobardorū inuasit. sed eodē anno
mortuus est. **XXVIII**

Tunc filius eius arripit ut bellū pa-
rent pugnavit cum lupro rege.
apud tironiam. Cum anspran-
do & ottone et axone nec non
& rothari. asarone. sed om̄s hos

bello exuperans luprū infan-
tulum unū in bello comprehendit
ansprandus quoq; fugiens in insulā
se commaniam cōmuniuit;

At uero rothari dux **XX**
bergamum ciuitatē suā rediens.
regnum arripuit. contraq; rex
arripit cum magno exercitu p̄si-
cicens. expugnata primū & ar-
ta laudē. bergamū obsecit. Cuius
cum arripitibus eduersis belli
machinis sine aliqua difficulta-
te expugnans. mox cepit. Conp̄-
hensitq; rothari pseudo regē. cuius
caput barbariq; videns. turinis
in exilium traxit. quique ibidem
post aliquos dies pemptus est.
Luprū uero quē coperat. pari
modo in palaco. iuxta priuatiū;

Misit quoq; **XXI**
exercitū aduersus ansprandū
in insulā commaniam. deinde pe-
rum p̄ciatū ciuitatē uenit ad
tenditū baioriorū ducē. & **XXII**
fuit cum eo p̄anos nouē. exorci-
tus uero arripit in insulam in qua
ansprandus fuerat inuadens. eius

Rex apud dicitur. xxxii
Igitur apud confirmato regno.
si prandū ansprandi filii oculis
prouallit. om̄sq; qui ei consangu
nitate iuncti fuerant. diuersis
modis adflixerit. minorē quoq;
ansprandi filii luprandū meus
todia tenuit. Quē quia despi
cibilē psonā & adhuc adalefcon
tulū ē p̄spexit. Non solū meus
corpore uindictā aliquā minime
ingressit. sed cū uindictā suam
p̄geret abire p̄misit. Quē dicitur
m̄tu factū fuisse. qui cū adrog
ni gubernacula p̄parat. dubiū
n̄ ē. Igitur luprandū adparē
suū inuariatū p̄fectū eide suo
aduertū inestimabile gaudiū
fuit. Xorū uero ansprandi tēo
detradū nomine. rex apud conp
hendi fuit. Quē cū se uoluntate
feminā recipiā futurā esse me
tarē. Nāq; atq; auribus abses
sis deore sup facis deturparat.
Pari etiā modo cetermana lu
prandi nomine. uirgona deformis et
facta ē. xxxiii

Hoc tempore gallus infrancoꝝ
regni archis arnolphi filius quide
nomine archis q̄ndā troiani egre
datur appellatus. subnomine maro
ris domui gero bat principatum;
Mortuo quoq; apud foro uuln. xxxiiii
adone quē dixeramus loci serua
torē fuisse. ferdulfus eluacum sus
cepit. qui de partibus ligury
exiit. homo labrius. & ceterus.
qui dū uiciorū ludē desolauit de
dit. ut exercitū selauorū in corde
p̄uincia sua adorationē inuictaret.
Quod ita quoq; effectus ē. uisita
tū mane in corde foro uuln. p̄m
tu p̄ditionis ista fuit. Inuenerunt
lucronculi soling sup greges &
pastores o-uium-que inuicū
pascunt. & ceteris pydas abegunt.
Subsecutus ē hoc rector loci illius
quē scaldahis lingua p̄p̄ri dicitur.
Vir nobilis. inuicūq; & uiribus potens.
sed tam eisdē lucronculos adsequi
non potuit. Cur exinde reuocem
li dux ferdulfus obuiū factus est.
Quē hū interrogauerit quid de illis la
trunculis factū esset. apogant ei

1
sic enim non habebat. eos autem fugisse res
pondit. Tunc ei Ferdulfus indignat
em locutus est, quando cuiusquam
fortiter facere poteris, qui rogat
ab ipso nomen deducere habes. Cui
ille maxima simulatus ira ut
dixerat ut fortis em respondit,
Sic uoluit de ut non antea ego & tu
dux Ferdulfus eximus de hac uita
quam cognoscant alii quis ex nob
magis est argui; Hec ostentatio
uulgaria uelut locuti fuissent, non
tunc non post multos dies ut exer
tus flauopucentia parte exatē dux
Ferdulfus cum mag
nis uiribus aduentaret. Quia
castra infumma montis uertice
posuisset. & pene ex omni parte dif
ficile esset ad eos accedere, Ferdul
fus dux, cum exercitu sup uen
iens, ex parte eundem montem cir
cuit, ut per loca planiora sup eos
posset impugner, Tunc rogat
de quo pmissimus tui Ferdulfo dixit,
Memento dux Ferdulfo qd me ut
in ore et in uita dixit, uulgari
si uerbo, argui uocaberis, nunc uir

1
ita de uenit sup illum qui postorator
denotat hos solauos uocessorit. &
huc dicens, uerbo quo pater
retinet montis unde grauis erat, ut
census ad eam contunderet exire
soluorum. Ferdulfus uero obpugnā
ducens sinon ipse pater difficilia lo
ca sup solauos impugner, ut pater
queq; & difficilia inuicem loca fecerit.
Quia suis exercitus tunc ducens du
cem non sequi, subsequi et ipse con
petit. Videntes itaq; solauos pater
si loca sup se uenire paterunt se
uisiliter, et magis lapidibus, uocu
ribus quam armis contra eos pugnan
tes pater omnes de uocis equis pater
metu suoq; uicioria non uiribus
sed casu adpetiunt. Ibi omnes no
bilis pater fore uuluarum, ibi fer
dulfus cecidit, ibi et ille qui cum
pater uocatur exinctus est, tanquam
uiri fortes pater uocis malū & in
pudentia debellat sunt. Quia
posse pater uocis concordia uolubere
consilia mala pater uocis mulorum.
Ibi tamen unum ex longobardis no
mine manobis qui pater post pater

60
fere ualens & curi ^{ne} conuulsi
extiterit. solus fortiter & uiriliter
fecit. Iste de equo cecidit cecidit.
et cum unus ex clavis subito in
uidens. et manus sine conligas
set. ipse manibus ligatis linocit
abens de solau dextera extrahens
cum. cum ipse percussit. Et ligat
paspota se loca de uionis misit.
huc ideo uel maxime in hanc po
sumus historia. ne quid alieni
ponte nonis malū simile contin
gat. **XXXV**

Mortuo itaque Fredulfo duce hoemo
do in eius loco ordinatus coruo
lus qui pauco tempore ducentū
tenens. dum regi offendisset
caulis oculis ^{de} decore scilicet.

Denocops uero **XXXVI**
pennino ducem pmetuit qui fuit
homo ingeniosus et utilis patri
hio parte genitus bellone quide
bellone fuerat. sed pp̄t seditione
quā illi o fuerat in for̄d̄iuli post
ueniens ibi pacifice uixit. Hio
pennino habuit coniugē p̄p̄gā
nomine; que cum esset facit

rusticana. sepe maritū de p̄ntae
ut se dimissa alia uxore duceret
quā tanta ducit coniugē duceret.
Sed ipse uterit uir sapiens plus et
mores & humilitate ueracundāq;
pudicitia quā corporis pulchritudi
nē sibi complacere dicebat. De hac
igitur coniuge tres penmo filios.
hoc ē patribus. et p̄tate. et h̄stul
fum. uirōs strenuos genuit. Quorū
natiuitas humilitatem uirū ad
ḡram erexit. Qui dux congrega
tis omnū nobiliū qui in bello de
quod diximus obierūt filius. sic eos
cum suis uicis pariter nutrit
hac si et ipsi ab eo geniti fuissent.

Hac denique etate **XXXVII**
gusulfus beneuentanorū sumi ro
manorū ciuitate. h̄rpinū ad que
arobum pari modo oppida cepit.
Gusulfus tempore ^{ib}annis p̄p̄
cum omni sui uirtute campa
niā uenit. incendia. et depreda
tiones. multos captiuorū cepit.
Et usq; in locū qui horrea dicit̄
castra mutatus ē. Nullus quia
resistere potuit. Adhuc pontifex

missis sacerdotibus cum apostolicis
donatus uniuersos captiuos deorum
manibus redit. ipsiq; ducē cū suo
exercitu ad ppria repedare fecit.

de deniq; statu
gizulfus beneuentanorū ductor
surum romanorū ciuitate his
pinū atq; archim parimodo op
pā cepit. Qui gizulfus tempo
re iohis pape cū omni sua uir
tute campaniā uenit. incendia
& depredationē faciens. multos cap
tiuorum cepit. Quisq; in loco qui
horreu dicitur castra metatus
ē. Nullusq; ei resistere potuit.
adhuc pontifex. missis sacerdoti
bus cū apostolicis donatus uni
uersos captiuos deorum manibz
redit. ipsumq; ducē cū suo exer
citu ad ppria repedare fecit.

Hoc tempore **xxviii**
atq; rex langobardorū dona
tio patri monu alpiū ecclesiisq;
quicquidā admissit inuenit apos
tolice sedis. sed a langobardis mul
to tempore fuerat ablata resti
tuit. & hanc donationē aureis

exactā litteris romā direxit.

His etiā dieb; duo reges saxonū
aduestigia aptorū romā uenien
tes subuolocitate. ut optabant de

Tunc quoq; uenit benedictus archi
ep̄s mediolanensis romā. & cū egr
p̄p̄ta t̄ymensi ep̄i a roma fuerant
ecclia consecrati. Fuit autē hūc
uenetabilis benedictus archep̄s
uir gr̄ fortis. de quo p̄ uniuersā
italiā bone opinionis fama flagrant.

sed p̄ctate
eod app̄t̄
te port̄
ucl̄

Igit̄ defuncto **xxx**
transiundo ducē spolitiorū fir
ualdus ei filius in loco patris sub
rogatus. Deniq; uuaobilius ger
manus fuit transi mundū cōiūfrē
partes eandē rex diuitū **xxxvi**

Aluro iustinianus qui p̄missis prin
cipitu in p̄to. regnū rursus reu
p̄nsi eos qui se expulserunt patrios
occidit. Leonē quoq; octoberū qui
loou ei usq; p̄uactans. cepit cōmme
dio: cū eo corū omī populo iugulari
p̄cepit. Sollicinū uero patriarchā
constantino politanū op̄tis oculis
romā misit. Gyrūq; ablatē qui cū

impono exulē maluerat ep̄m in
 loco gallicini constituit. Hic con-
 stantinū papā ad se uenire iubens ho-
 norifice suscepit agere misit. Quē
 p̄stratus in terra p̄ suis peccatis
 incedere rogans. Cuncta ei p̄te
 priuilegia renouabit. Quicū exer-
 citū impono mitteret ad conp̄hen-
 dendū filippicū quē ibi religau-
 rat. multū in idē uenerabilis
 papa p̄hibuit. ne hoc facere debe-
 ret. sed tamē inhibere non potuit.

Exercitus quoq; xxxii
 qui missus contra filippicū fuerat
 ad p̄tē se filippici contulit. cuiq;
 imperatorē fuit. Qui constanti-
 nopolim contra iustinianū uenit.
 cū eo ab urbe miliario duo decimo
 pugnauit & uicit & occidit. regnūq;
 ei' adpetus est. Imperauit. nū ius-
 tinianus cum filio tyberio in hac
 secunda uice annos sex. quē loco in
 expulsiōe illius uiribus detrun-
 cauit. qui post certū adsumpto
 imperio quoniam defluente guttā
 stigmati manu detexit. pene to-
 uens aliquē ex his qui contra eum

fuerant iugulari p̄cepit. xxxiii.
Mortuo deniq; his diebus patriarcha
 petrop̄p̄ien. aquiligenis ecclē suscep-
 tit. serenus. qui fuit uir simplici-

At uero filippicus. xxxiiii.
 qui & hardonis dicitur ē. Postquā
 imperiali dignitate confirmatus
 est. p̄tū de quo dixerimus depon-
 tificatu ei ep̄tū. ad gubernandum
 monasteriū suū pontū redire p̄cep-
 tit. Hic filippicus constantino pa-
 pe litteras. p̄ sui doctatis direx-
 it. Quis ille cū apostolicę sedis con-
 cilio respuit. et hūis rei causa. fuit
 p̄teritas impetio s̄i petri. que
 gestā s̄i s̄i s̄i s̄i s̄i s̄i s̄i s̄i s̄i s̄i s̄i
 saluum tenent. Nam & huius mo-
 di p̄teritas cum haberent in urbe
 regia filippicus iusserat auferri.
 Statuit populus romanus nebere-
 tui imperatoris nom. aut chartas
 aut figurā solidi suscipere.
 Unde nec eius effigies in p̄cta in-
 troducta ē. Nec nom. admissarū
 follēna platū. Hic cū annū unū
 & sex mensibus regnū gessisset. cetera

nam anastasi^mus qui ex arte iustie
tus ē insurgens. cū regnū ex pōlita
Gaulisq; priuabit. n̄ tam occidit
hic anastasi^mus literas constanti
no papp^m romā p̄solustinum pa
trium. & ex artū talis direxit.
Quibus se factore catholice fidei. &
sc̄i h̄cti concilii p̄dicatore esse
declarauit. *xxxv*
Igitur postquā ansprand apud lu
ioriam iam nouē expletis. unis ex
lisset. p̄moto tūcō tēp̄to decimo
anno. baiuāriōrū ducto exercitu
uenit italiam pugnauitq; cum ari
perio. & facta ē utriusq; parte multa
strages populorū. sed quāuis ad
extremum nox p̄ hūc dirimisset.
Cortum tamē baiuārios terga p̄
buisse. contemp̄ti exercitū. uictorē
ad eam remanere. Sed dū arrip̄
meatris manere nolisset. sed po
tius t̄p̄ctum ciuitatē introisset.
& suis hoc facto desperationē et ad
uictorū audaciā p̄buit. Qui
postquā inciuatē regressus ē &
sensisset. quā p̄ hoc facto suū exer
citum offensum haberet. mox ac

cepto consilio ut in franciā fugeret.
quintū sibi uti lē dixit. epulatio
aurū sustulit. Qui dum flauium
troicum grauatus. auro transma
tate uolisset. ibi corruens suffo
gatus aquis extinctus est. Cuius
in octiduo diē corp^s inuentum. pala
tio ordinatum. ad eandē ad basilicā
dñe saluatoris quā antiquus. arrip̄
construxerit placitū. ibiq; sepulcū
ē. Hic indub^z quibz regnū tenuit
noctū egrediens. & huc illucq; p̄gred̄.
quid de eo a singulis ciuitatibus di
octo^s p̄metipsū exploraret. ad dū
gentē. quālibet iusticiā singuli iu
dices populo suo facerent. inuesti
gabat. hic aduenientibz ad se ex te
p̄tū gentū legatis. uerbis corā eis
uestibz sine polluis uerbis. utq; min^z
italis insidiarent. nunquā eis p̄
tiosa una uel octoq; rē rē dū
tas ministrabat. Regnauit autē
cū patre p̄gumpto sine solis usq;
ad annū duodecimū. fuitq; ut po
tius elymosinis deditus. ac iustitiz
amator. in cuius temporibz terre
abertas nimis et impota fuerit

barbaria, huius germanus jun-
 ptus, eo tempore infanciam fuit ibi
 de usque ad diem mortis sue pmanse,
 hinc hinc fuerunt filii tres quoru qui
 maior nactu exerat ruympus no
 mine nris indiebus aurdianense ei
 urate rexte, Post cuius arripit
 nusi, ansprii langobardoru regno
 potius, tres solimodo menses regnavit.
 ut poma egregi. & culis sapien-
 tis rari equandi sunt. Cerantes
 langobardi huius interitū, huc pran-
 dū eius filium in regali constituit
 solio, qd anspriandū adhuc uiuere
 audient ualde letatus ē.
Hoc tempore anastasiū xxxvi
 imperator classē malaxandriā contra
 sarracenos direxit. Cuius exercitus
 ad alid uersus consiliū altinere medio
 constantina poltrianā urbē regres-
 sus, theodosiū orthodoxū inquisitissim
 peratore elegit. Atq; coactū in solio
 imperij confirmauit. Qui theodosiū
 apud niccā ciuitatē anastasiū graui
 pxiho uicit. Datoq; sibi hieptimen-
 to cū clericum fieri. neptim fere
 ordinari. Ipse uero in regnū accepit.

maximè in urbe imaginē illi uene-
 randam in qua sct̄e synodus orante de
 pietate. & philippico fuerit in edta
 pristino in loco crexit. **H**is diebus
 ita tyberis fluminis inundauit, ut
 ultra aluē suā egressus multa pma-
 ne fuerit. extra ciuitatē, ita ut in
 uia lata ad unā cesensū statutu ex-
 cresetet. atq; a portā sct̄i petri usq;
 ad pontē molisum a p̄sides eonden-
 tes conuincerent. xxxvii
His temporib; multi anglorū gentis
 nobiles & ignobiles, uiri cesensū, du-
 ces & priuari, diuini amoris insti-
 tū de britania romā uenire con-
 fuerunt. Apud regnū francorū, tunc
 temporis pippinus obtinebat prin-
 cipatum; Fuit aut uir mire auda-
 cix qui hostes suos statū agredien-
 do cecidit; nam supra quendam
 suū aduersariū p̄re nū transgres-
 sus. cū uno tantū satellite suo intrat.
 cū q̄ in suo cubiculo residentem
 cū suis trucidauit. Bella quoq; mul-
 ta cum saxonibus, et maxime cū p̄-
 podo frisoniū rege forent gestit.
 Hic kalios filios h̄uit, sed ex his

populus karolus exercitū quicquid post

in principatu successit. **XXXVIII**

Auctore luitprand rex. cum in regno

confirmatus esset. cū rothari. eius

consanguineus p̄ uenire uoluit;

is enī conuictū ei in domo sua

apud thimū p̄parat. in qua domo

uiros fortissimos qui regē dāman

tū extinguere armatos abscondit;

Quod cū luitprando nuntiatum

fuisse. cū ad palatium suū euocare

p̄cepit. quē sic ei dictū fuerat lon

ca subueste indatū. ipse manu

p̄p̄tans reperit. Qui rothari

cū sede rectū cognouisset. statim

post sexidom spatū euaginavit

ut regē p̄uideret. **A** contra rex

suū ensē uagina exemit. Tunc un

erogis satellib; nomine subrotha

rū. atq; comp̄hendens. ab eo in

fronte uulneratus ē sup̄ quē ro

thari. Kalu insilentes cū ibidē

p̄p̄der. quattuor uero ei filii qui

non aderant ubi inuenit. ibi p̄p̄mp

ti s̄. **I**nter autē rex luitprand uir

multa audacis. ita ut cū duo

armigeri ei occidere cogitarent. &

leo pluri fuerit. in profundissimā

siluam cū eis solus ingressus. mox

euaginato gladio contra eos tenens.

eisdē quia cū occidere cogitauerunt

inperauit. quod ut facere deberent

hortatus ē. **Q**ui statim ei pedib; pu

lenti ei que machinauerunt cuncta

p̄fessi sunt; **E**ode alius quoq; hōis

militer fuit. Sed tam confessis max

imante malitig culpā pepit. **XXXIX**

De funco itaq; p̄sulfo beneuentano

duce. sumitū populū romuld ei

filius gerendū suscepit. **X**

Cum hęc tempora p̄lro rex cū eis

brexiuane urbis diuino amore com

punctus. romū uenit. horatūq; tunc

gregorio apostolicę sedis pape. hunc

castinū castrū petiit. atq; hęcū cor

pus bēti benedicti patris p̄uim

ens. ibi cū aliquib; simplicib; uir

um ante residentib; habitare ce

pit. **Q**ui eundē uenerabilē uirū

p̄lro nūc sibi seniorē statuerunt;

Hic n̄ post multū temp̄. cōp̄ante

diuina miā & suffragantib; meritis

bēti benedicti patris. unq; euolu

is fite centū & lxx. annis ex quo

locus ille habitatio^{ne} hominum desti-
 titus erat. multorum ibi monacho-
 rum nobilium & mediocrium ad se con-
 currentium pat̄ effectus. Subseq̄
 regule uirgo beata benedicti
 institutione reparatis habitacu-
 lis uiuere cepit. Adq; hoc sem̄
 gnobium instantia qui nunc cer-
 nitur exiit. Hunc uenerabili
 uirgo petronata. in sequenti tem-
 pore sacerdotum p̄cipuus & dō
 dilectus pontifex. Zacharius plura
 adiutoria dedit. libris scilicet sc̄
 scripturę & libris quoque quoad utilita-
 tē monasterij p̄tinet. insup̄ frequen-
 tē quā beatus pat̄ benedictus su-
 is sc̄is manib; c̄scripsit paternā pi-
 tate c̄cessit. Monasterio uero sc̄i
 uincentij martiris qd̄ iuxta bul-
 turgis fluminis fontē sitū ē. Et
 nunc magna congregatione reful-
 get. atq; nobilib; fratrib; hoc iā p̄-
 tuitū edificat sic uirḡ eruditissi-
 mi uirḡ eiusdē monasterij ab-
 bat̄ inuolamine qd̄ de hac rē
 ūposuit scripta significant. Sup̄
 statē sine adhuc beato papa gre-

gorio romane seclis. cū magnū cas-
 trū alingobardis beneuentū uia
 sum ēēt. ad uice neapolitano. noc-
 tu sup̄ ueniret quidā ex alingo-
 bardis capti quidā p̄cepti sunt.
 Castrū quoq; ip̄sū a romanis ē re-
 ceptū. p̄ uis castri redemptione
 pontifex. septuaginta libris auri
 sic primitias p̄miserat dedit. **A**
 Inter hęc defuncto imperatore theo-
 dosio qui uno solū modo imperiū
 rexerat anno. eius in loco leo au-
 gustus subrogatū. **A**li-
 que francorū quoq; gentē p̄ppi-
 no uita exōmpo. eius filius karo-
 lus d̄ quo p̄miserat licet p̄ mul-
 ta bella & cetera tamen domani p̄-
 gūmfridi principatū sustulit. **H**
 cū in custodia t̄merēt diuino nutu
 p̄ceptus. **A**usit. ac p̄mū contra
 p̄gūmfridū cū paucis b̄siterq; cer-
 tam̄ in̄st. nouissime q̄ eū. ip̄s
 uincit cū magno certamine sup̄-
 rante. Cui tam̄ unū hoc ē ande-
 ganuise ciuitatē ad habitandum
 c̄cessit. cunctā uero francorū
 gentē ip̄s gubernandā suscepit.

mba

Eo tempore Luitprandi rex donatione
 patrimonii alpiu cetera apu. roma
 ne ecclie confirmauit. non multu
 post idē regnator genuerunt filia
 genuit. **xlvi**

Per hoc tempore furardus spoliatio
 rum ductor classum ciuitate ra
 uennantiu inuasis. Sed iussu regis
 Luitprandi ex lē romani reddita est.
 Contra hunc furardū ducē filius suus
 transmundus insurrexit. cuiq; clori
 ca et inuasis. His diebus reudo la
 uentiorū daze gentis orationis grā
 apostolorū
 romā abbeatorū uestigia uenit.

Aput foro iuli igit **xlvi**
 sublato gub; humanis patre archa se
 reno. alistus uir egregius qui erat
 tarusiane ecclie archidia. aducon
 te Luitprando principe aquilensē eccliam
 regendi suscepit. Quo ut diximus in
 tēpore penmo foro iulano perit
 langobardis. Itē cū iam nobiliū quos
 cum suis uicis nutrebat filios in
 adiuuente pduxit. Repente
 ei nuntius uenit. inuisa selauorū
 multitudinē in locū qui laurum dē
 aduentasse. Cumquib; ille uicibus

superosē selauos tercio inuenit mag
 na eos clade pstrauit. nec ampli
 us ibi aliquis a parte langobar
 dorū cecidit. quā sigualdus qui
 erat in hāte grandeuus. Iste nāq;
 in superiori pugna ^{que} subferdolfo
 facta ē. duos filios amiserat. qui
 cum prima cofocunda uice iuxta
 uoluntate suā se desolauis uisus esse.
 tercia uice pphibente duce ualuis
 langobardis. non potuit inueniri.
 sed ita ei respondit. Iam satis in
 que meorū filiorū mortē uindi
 caui. etiā si adueniret lenissus sus
 cipiat mortē. Factūq; ē ut ipse
 solus in eodē pugna pemptus ē.
 Penmo uero cū multos inimicorū
 pstrauisset. metuens nequā suorū.
 amplius in bello pperiret. Cū uisē
 selauis in eodē loco pacis concordia.
 inēpē. In illo iam tempore. magis
 ac magis cepit selauis foro iulano
 rum arma formidare. **xlvi**
Eo tempore gens sarmatorū in
 loco qui septē dē exaltatrans
 freccantis uniuersē hāte inuasis.
 Deinde post decē annos cū uxori;

888 888
 & parandis uenientes, aquitanu
 gallie p[ro]uincia quasi habitatu
 ri ingressi sunt. Karolus siquidē
 eū eudone aquitanie principe,
 tunc discordiā habebant, quia
 non inuicē se euuigentes cōtra
 eosdē sarracinos pari consilio di
 micat. Nam intrantes francoi
 sup[er] eos triventa septuaginta quinque
 milia sarracinoꝝ interfecerunt.
 ex francorū uero parte nullo &
 quingenti tantū ibi occiderūt. eudo
 quoq[ue] cum suis sup[er] eorū castra
 intrans, pari modo multos inter
 ficiens omnia deuastauit. **xlvi**
hoc etiā tempore eosdē sarracinoꝝ
 gens euuigēsa exercitu ueniens cō
 stantinopolim circūdedit, ac con
 tinuoq[ue] triennū obsedit donec quibus
 multa instantia ad eū clamant
 abus, plurimi eorū fame, et frigo
 re bello, pestilentiaq[ue] perirent,
 ac si p[ro]p[ter] obsidionē abscederent.
 Qui inde egressi, uulnorū gēte
 que sup[er] danubium, bello adgre
 diunt. Et ab hac quoq[ue] uicti ad
 suas naues refugiunt. Qui eū

.leū perierent, intrante subita
 tempestate plurimis etiā mercibus
 contritisq[ue] nauib[us] perierūt. **Intra eō**
 stantinopolim uero triventa milia
 hominū pestilentia interiecit.
Luit prandus quoq[ue] **xlviij**
 audiens quod sarracinoi depopulata
 sardinia etiā loca illa ubi ossa s[an]c[t]i u
 gustini ep[iscop]i p[ro]p[ter] uastat[i]onē barbaroꝝ
 olim trivulata fuerant, honorifice
 fuerant cōta sepelirent, misit & dāto
 magno p[re]cio accepit. Et transtu
 lit eam in urbē tyronensē, ibiq[ue] eū
 debito tanto patri honore recondi
 dit. **H**is dieb[us] narina ciuitasalan
 gobardis quasa ē. **xlviij**
Eo tempore rex luit prandus raue
 nā obsedit, classe inuasit, atq[ue] des
 truit. Tunc p[ap]stus partuicus ex ra
 uenna misit, qui pontificē ueni
 merent. Sed langobardis p[ro]defen
 sione pontificis, repugnantib[us] spo
 lentiis in salario. & exalus par
 tibus langobardis, rufis resistenti
 bus consiliū raucmanniū dissipauit.
Hac tempestate
 leo imp[er]ator apud constantinopolim scōx

2228
imagines depositas incendit. **R**o-
manoque pontifici similia favoris si-
imperiale gratiam habere uelle man-
dauit. sed pontifex hoc favore con-
tempserit. Quis quoque ratione exor-
citus. uel uenerarum talibus
uno anno restiterit. Quasi eos pon-
tifice prohiberet. imperatore super-
constituere aggressi. **R**ex quoque
liutprand. castra omilae foroniani.
Quoniam bellum buxocae & sicora
bononia. & pentapolis auximiumque
inuasit. pari quoque modo tuno uesu-
trium peruenit. Sed post aliquos dies
uersum romanum rediit. **P**er idem
tempus beatus augustus ad petrum pres-
sus est. ita compelleret omnes constanti-
nopolim habitantes. tam ^{minus} uirgines quam
blanchimentis addeponerent ubi-
cumque haberentur imagines. tam
saluatoris quam eius sanctae genitricis.
uel omnium sanctorum. easque in medio
ciuitatis incendio concremari fecit.
Et quia plerique ex populo tale scelus
fieri praedebant. aliquantulum ^u discipulis
truncati. alij parte corporis mul-
tati sunt. Cuius erroris germanus

patriarcha non consentiens propria
seclē depulsus est. et in loco anastasius
presbiter ordinatus est.

Remwald denique dux benouentis uxo-
rem fortitum est. gumpga nomine que
fuit filia uironis liutprandi regis
sororis. de qua filium genuit. quem no-
mine sui patris gumpga appellauit.
Habuit rursus. post hanc. Libam
conuigam nomine rangunda filiam
gundualdi bregunni ducis si-

Grauis sane per idem tempus inter petri-
monem ducem. & alistu patriarcham dis-
cordia rixam surrexit. Cuius uerbis
discordia suscitata fuit. **D**uctus est quod in
teriore tempore. fidencus episcopus deus

Nepesino iulienis cum uoluntate superio-
rum ducum in terra foro iuliani castrum
presbiter habitauit. ibique seclē sui episcopus
copatus stetit. Quocirca deciden-
te anno ^u in eius loco episcopus ordinatus.
usque ad eundem diem superioris pa-
triarcae quia in aquilegia propter ro-
manorum inuersionem habitare mi-
nime poterant. sed non foro tali sed
incommodis habitant. Quocirca
to qui erat nobilitate officiius factus

63
displicuit. ut in ea diocesi cū duceret
& lingobardis ep̄s habitaret. & ip̄
se tantū vulgo socius vitā duceret.
Quid plura cetera eundē ma-
torum ep̄m egit. cuiq; defuro in-
li ex p̄dicit. atq; nullius domo sibi
habitatorē stituit. Hanc causa
pemmo dux. contra eundē patri-
archē. cū multis nobilib; lingobar-
dis consiliū inuit. Adolphensumq;
cū ad castellū p̄ciū quod supra
mare sitū ē duxit. Inde q; eū in ma-
re precipitare uoluit. sed tam dō
p̄ h̄ bene minime fecit. intra cō-
corē tam eū recentū p̄cedit du-
litionis sustinuit. Quod rex laut-
prand audens. uimagna ira exar-
sit. diuertitq; pemmoni auferens
patriarchis. eius filiū in loco ordinauit.
Tunc pemmo cū suis disposuit. ut
in selauorum patriā fugeret. sed
patriarchis ei filius. ut ego supplicauit.
patriāq; in regis grām re-
duxit. Accepta itaq; pemmo
fiducia qd̄ nihil mali p̄teriret.
ad regē cū omnib; lingobardib; quib;
consilium habuerat prexit.

Tunc rex inuidio residens pem-
monē ceteri duos filios ratichis et
tulfus. ratichis exclens. eos post
suam sedē consistere p̄cepit. **R**
uero leuata uoce om̄s illos qui
pemmoni adheserant nominatim
cōphendere iussit. Tunc iustulfus
dolore non ferens. cū euaginato pe-
ne gladio regē perire uoluit.
iussitū ratichis suis germanus eū
bussit. hoc modo lingobardis **9**
iussit cōphendi. herfemar qui unius
eis fuerat euaginato gladiomul-
tis se insequentib; ipse uiriliter
defens. in basilicā beati micha-
helis confugit. Ac deinde regis
indulgentiā solus impunitatē
p̄meruit. Ceteris longo tempo-
re inuinculis exornatis. **L**
Ratichis deniq; apud forō uili dux
ut diximus effectus. in armo
lū selauorū patriā cum suis
ingressus. magnā multitudinē
selauorū interficiens. corū om̄a
deuastauit. Ubi cū selau subire
sup eū rasset. & ipse adhuc lan-
ccam suam ab armigero abstu-

lisset. cui qui primus ei occurreret

clava quam manu gestabat. pecu-

ciens ei uita extinxit. **LIII**

Circa haec tempora Karolus prin-

ceps francorum pippinū suū fi-

lium adluoprandū duxerit. uerū

iuxta more capillū susceperet;

qui ei cesariē incidens. ei pater

effectus ē. multisq; eū dicitur regis

muneribus genitori remisit. **LIIII**

Per idem tempus sarraceni ex-

erunt rursus in galliā intra-

ens. multā devastatiōe fuit.

et qd Karolus nō longe in arbo-

na bellū cōmittens. eos sic &

prae maxima eade pstravit. Ita-

rato sarracini gallos finē fe-

nes ingressi. usq; ad pueniā uenerūt.

Quia uelate omnia circūquaq;

demoliti sūt. Tunc karolus lega-

tos cū maioribus adluoprandū

regē mittens. ab eo cetera sarraci-

nos auxiliū poposuit. Quibus

moratus cum omni Langobardorū

exercitu in eius adiutorū ppe-

rauit. Quo compto gens sarraci-

enorū mox ab illis regionibus

ausugit. Luoprand uero cū omni suo

exercitu ad illū rediit. multa

de regnator cetera romanos bella

gessit. in quibus semp uictor exti-

tit. ppr qd mel maximo coab-

fonte ei pexercitus exsūt. Kalu-

uice cū. apud uicā pellicū regē in

pentapoli demorante magna mul-

titudo eorū qui regi munuscula

uel exenia uel singularū coctariū

benedictiones deferebant. a romans

inuenti b; exsi t; capta ē. Rursus

cū rauennā hildeprandus regis

nepos. et peredeo uincentinus dux

abimerunt. Inuenti b; subito ue-

nerūt. hildeprandus ab eis captus ē.

peredeo uiriliter pugnant occubu-

it. Insequenti quoq; romani elec-

tione solita turgidi. egrigati unū

uersaliter habentes. agit. Agri-

thone incipit. per d; sinorū ducē

uenerunt ut bononiā cōphende-

rent. ubi tunc uualchari

etrot hui morabantur in castris.

qui sup romanos inuentos multa

decis strigē fecerūt. reliquosq; fugā

petere compulerūt. **LVI**

His diebus transamundus contra re-
gem rebellavit. super quo rex cum
exercitu veniens. ipse transamundus
romam fugam petiit. in cuius loco
hildericus ordinatus est. Mortuo
autem romualdo iunioris beneventanorum
duce. qui iugiter & alexan-
dis ducatum tenuerat. Gisulfus eius
filius adhuc paruulus remansit.
contra quem aliqui insurgentes cum
molesta sunt exanguere. Sed be-
neventanorum populus qui suis duo-
coribus semper fidelis extitit. eos pe-
ronem suum ducis vitam seruavit. qui
gisulfus dum adhuc pro rege parati-
le idoneus. ab eorum populo gen-
dum non est. luitprandus rex beneven-
tium tunc veniens cum exinde abstu-
lit. & ipse beneventum suum nepotem
gregorium ducem ordinavit. cuius matris
nomen uxor sacra giselpa nomine fu-
it. cui utrumque luitprandus rebus compositis
assuum solium remisit. Gisulfus quoque
suum nepotem paternam pietate erudiens.
ei cum ipso nobilioris generis in
matrimonio iugit. Ipse rex eo tem-
pore in languore decidens mori

approximavit. Quae longobardi in-
ta excedere existimantes. et nepo-
tem luitprandum foras muros civitatis
abbatiliam sancti dei genitricis que ad
petras dicitur regem levavit. Cui dum
contum sicut moris est traderent. in eius con-
tra summitate cuculus aius volitando
veniens insedit. Tunc aliquibus pru-
dentibus hoc portento usum est signifi-
cari eius principatum invale fore. Rex
autem luitprandus cum hoc cognovisset. non
quo animo accepit. tamen de infirmitate
sua convalescens. eum regni sui consortem
habuit. Et voluit dehinc aliquot an-
nis transamundus qui romam fugerat
spolecium rediens. hildericum exanguere.
Rursumque contra regem rebellionis
audaciam sumpsit. **LVI**

At vero gregorius dum apert beneventum
annis septem ducatum gessisset vitam ex-
emptus est. Post cuius obitum gode-
scalcus dux effectus. annis tribus bene-
ventanis presuit. Cui coniugio uxor
sacra nomine anna fuit. Exigi-
tur luitprandus tanta despoliatio sine be-
nevento audiens. rursus cum exercitu
spolecium petiit. qui pentapolis in uenit

clausano ciuitate foris simfroni ppe
ret. insilua que in medio e spoletini
se cū romani sociantes magna incom
moda regis exercitui intulit; qui
tpe in nouissimo loco rarchis duce.
exercitū fratre aistulfū cū foro ula
nis constituit. supra quos spoletini
& romani inuenies. aliquos exercitū
uulnerauerunt. Sed tam rarchis cū
suo germano & aliquib; utrisq; foris
simis. omne illud pugne pondus sus
tinentes uiriliterq; cernantes mul
tisq; trucidatis. se suosq; exinde ppe
iudici paucis suauiter exonerunt.
Ibi quidā spoletinorū fortissimus
berro nomine. nominatue rarchis
adclamans. armis instructus sup
eū uenit. quē rarchis subito puer
ens equo deiecit. Cumq; eū ei soci
f uero uellent. eū pietate solita fu
gere permisit. qui manibus pedibq;
reptans siluā ingressus euasit. Sup
aistulfum uero in quodā pontiduo
fortissimi spoletini uirgo uenien
tes unū eorū aduersa cuspide fe
riens. decodemponne deiecit. alter
rum uero subito ad eū euasit

Auxa priuabit. et post sociū merite
uero luerprand. **L VII.**
spoletinū pueniens transa mundū du
ce expulit eūq; etiam fecit; cuius
in loco ansprandū suū nepotē con
stituit. Cū uero beneuentū ppe
rarchi gotfalcus audiret ei aduentū
nūcē conscendere atq; ingreca fu
gere molitus ē. Qui post quā uxo
rē occidit suppellectile suā in manu
imposuisset. et nouissime ipse ascende
re uellet. inuentib; beneuentanis
gifulsi fidelib; extinctus ē. Uxor
sine illius cū omnib; que habebat
constantinopolim p̄tata ē. Tunc rex
luerprand beneuentū pueniens giful
sū suū nepotē. iterū in loco p̄prio duce
constituit. Rebusq; ita compositis
ad suū palatū reuocauit. Hic glo
riosissimus rex multas in xp̄i honore
p̄singula loca ubi degere solebat ba
silicas construxit. Hic monasteriū
beati petri qd̄ foris murū nicomensis
ciuitatis sitū ē. et eplū uirū appel
latur instituit. In summa quoq; bay
donis alpe monasteriū qd̄ luerodū
dicitur edificauit. in holonia nihil

omnia suo p[ro]p[ri]o opere in hono
 re s[an]cti anastasi martiris x[rist]o domi
 ciliu[m] stetit. In quo monasteri
 u[m] fecit; pari etiam modo multa p[er]
 loca singula diuina t[em]pla institu
 it. Intra suu[m] quoq[ue] palatium opicu
 lu[m] d[omi]ni saluatoris edificauit; et p[ro]
 nulli alio reges habuerunt; fuer
 dotes; ecclesios instituit; quos ecc
 tidie diuina officia decantarent;
Huius rei temporis fuit in locoru[m]
 foru[m] n[ost]ru[m] e[st] iuxta fluiu[m] t[er]maru[m]
 ut iuxta s[an]cti bradolini nomi
 ne. qui multis miraculis x[rist]i g[ra]tias
 g[ra]tante resaluit. q[ui] s[er]p[ente]m futura p[re]
 dixit. Absente quoq[ue] quasi presen
 ti nuntiavit. Deniq[ue] d[omi]n[u]s rex luit
 prand in b[er]o filiu[m] uentru[m] t[er]ret[ur]u[m]
 exiens i[n] t[er]rib[ili] uentru[m] fugit[ur]a p[er]
 t[er]re n[ost]ra[m] e[st] d[omi]ni regis nepote. hoc e[st]
 sororu[m] filiu[m] aususum nomine
 nolo. haeruit. **Q**uod rex et nos
 u[er]o e[st] eundem pueru[m] amabat.
 Chertimus e[st] in comoda l[ib]er[is] m[er]it[is]
 r. Statimq[ue] unu[m] eius equit[ur]u[m] m[er]
 it; qui adu[er]su[m] d[omi]ni bradolinu[m] cur
 seter. cu[m]q[ue] peteret; ut p[ro]p[ri]a eius

de pueri x[rist]i supplicat[ur]. **Q**uicun[que]
 ad seru[um] d[omi]ni p[er]tinet puer defunctus
 est. cui x[rist]i famulus. ad se p[er]ueniens
 ita dixit. Scio quia obcausa ueneris; sed
 illud q[uo]d postulare missus es u[er]u[m] fieri
 n[on] potest quia puer ille defunctus est;
 Quod cu[m] p[er]is qui missus fuerat regi q[uo]d
 a seruo d[omi]ni audierat renuntiaisset. **R**ex
 licet doluerit q[uo]d effectus supplicationis
 suae habere non potuit. **T**am[en] quia uir
 d[omi]ni bradolinus p[ro]phetie sp[irit]u[m] habuerat.
 ap[er]te cognouit. **H**uius quoq[ue] n[on] dissimilis
 ad uerone[n]se ciuitate[m] tridellap[er]us nomi
 ne fuit. **Q**uinter miranda quae p[er]tinebat
 p[ro]ph[et]ia etia[m] sp[irit]u[m] multa quae uen
 tura p[re]dixit. **E**t quoq[ue] tempore flo
 ruit uita uel actib[us] tiomensis eccl[esi]e ep[iscopu]s
 petrus; quiq[ue] a regis ep[iscopu]s consanguineus.
 arrip[er]e quondam regis. apud spoletiu[m] ge
 lio fuerat retinens; huius beati sabini
 martiris eccl[esi]am frequenter. **I**ste
 uenerabilis martir[is] p[ro]nuntiavit.
 q[uo]d ep[iscopu]s apud t[er]minu[m] futurus e[st].
Quod postea cu[m] factu[m] fuisset. basi
 licam ead[em] martir[is] sabino in solo p[ro]p[ri]o
 apud eand[em] ciuitate[m] construxit.
Hic in u[er]o reliquas optime uita

III
138
qui habuit uirtutes. Quia uirgin
tatis flore decoratus caritate eius
nos aliquod miraculū qd postero
ri tempore gestū ē in loco pprio
ponemus. At uero luctu pūda
post quā triginta & uno an
nis septēq; mensib; reg
nam obtinuit. uirtute
maturus. huius uirg
cursum expleuit.
Corpusq; eius
in basilica bea
ti adriani
maronis
ubi qd
geni
tor
requiescit sepultus ē. fuit autē uir
multe sapientie consilio suavis. pi
us admodū ceteris amator. bel
li p̄p̄terens. delinquenti
bus clemens castus pud
ens. orator. pugil. de
mosinus. largus. lic
tentū quidem ig
narus. sed philo
sophus equum

III
138
dus. nutritor gentis. legū augmen
tator. hic initio regni sui lucia
riorū plurima castra cepit.
plus semp orationibusquā
armis fidens. maxima
semp cura francorū
curamq; pa
cem custo
diens.

monat
sunt multum
et qd dicitur sic
pate fit actum
ad hunc aliquid
ut dicitur sic
pate fit actum
ad hunc aliquid
ut dicitur sic

ne sicut huc
vires passio
telle in facis
natura et qd
quod hunc dubium
de qd hunc
telle in facis
natura et qd
quod hunc dubium
de qd hunc

ne sicut huc
vires passio
telle in facis
natura et qd
quod hunc dubium
de qd hunc

ne sicut huc
vires passio
telle in facis
natura et qd
quod hunc dubium
de qd hunc

